

SEANCES DU JEUDI 10 MAI 1984  
VERGADERINGEN VAN DONDERDAG 10 MEI 1984ASSEMBLEE  
PLENAIRE VERGADERINGSEANCE DE L'APRES-MIDI  
NAMIDDAGVERGADERING

## SOMMAIRE:

## CONGES:

Page 2291.

## PROPOSITIONS DE LOI (Prise en considération):

Page 2291.

M. de Clippele. — Proposition de loi relative à la suppression du paiement obligatoire d'un acompte pour une certaine catégorie d'assujettis à la TVA.

M. Egelmeers. — Proposition de loi modifiant l'article 57 du Code civil en matière de déclarations de naissance.

## PROJETS ET PROPOSITIONS DE LOI (Discussion):

Projet de loi contenant le budget de l'Education nationale — régime français — de l'année budgétaire 1984.

Projet de loi ajustant le budget de l'Education nationale — régime français — de l'année budgétaire 1983.

Projet de loi contenant le budget de l'Education nationale — régime néerlandais — de l'année budgétaire 1984.

Projet de loi ajustant le budget de l'Education nationale — régime néerlandais — de l'année budgétaire 1983.

Projet de loi contenant le budget de l'Education nationale — secteur commun aux régimes français et néerlandais — de l'année budgétaire 1984.

Projet de loi ajustant le budget de l'Education nationale — secteur commun aux régimes français et néerlandais — de l'année budgétaire 1983.

Ann. parl. Sénat — Session ordinaire 1983-1984  
Parlem. Hand. Senaat — Gewone zitting 1983-1984

## INHOUDSOPGAVE:

## VERLOF:

Bladzijde 2291.

## VOORSTELLEN VAN WET (Inoverwegingneming):

Bladzijde 2291.

De heer de Clippele. — Voorstel van wet betreffende de afschaffing van de verplichte storting van een voorschot voor een zekere categorie van BTW-belastingplichtigen.

De heer Egelmeers. — Voorstel van wet houdende wijziging van artikel 57 van het Burgelijk Wetboek inzake de aangiften van geboorten.

## ONTWERPEN EN VOORSTEL VAN WET (Bespreking):

Ontwerp van wet houdende de begroting van Onderwijs — Franstalig regime — voor het begrotingsjaar 1984.

Ontwerp van wet houdende aanpassing van de begroting van Nationale Opvoeding — Franstalig regime — voor het begrotingsjaar 1983.

Ontwerp van wet houdende de begroting van Onderwijs — Nederlandstalig regime — voor het begrotingsjaar 1984.

Ontwerp van wet houdende aanpassing van de begroting van Nationale Opvoeding — Nederlandstalig regime — voor het begrotingsjaar 1983.

Ontwerp van wet houdende de begroting van Onderwijs — gemeenschappelijke sector van de Franstalige en de Nederlandstalige regimes — voor het begrotingsjaar 1984.

Ontwerp van wet houdende aanpassing van de begroting van Nationale Opvoeding — gemeenschappelijke sector van de Franstalige en de Nederlandstalige regimes — voor het begrotingsjaar 1983.

Interpellation de M. Mouton à M. Bertouille, ministre de l'Education nationale, sur « l'autorisation d'admettre, dans l'enseignement libre et officiel subventionné, des élèves âgés de 14 ans en troisième professionnelle ».

Discussion générale. — *Orateurs*: M. Coens, ministre de l'Education nationale, M. Bertouille, ministre de l'Education nationale, p. 2291. — MM. Lutgen, Van Der Niepen, Bock, Windels, p. 2305.

Proposition de loi modifiant l'arrêté royal du 20 février 1975 portant statut de réparation en faveur des militaires belges qui ont effectué du service au cours des différentes phases de la mobilisation de 1939-1940.

Rejet, p. 2298.

Justification de vote: *Orateur*: Mme N. Maes, p. 2298.

Projet de loi contenant le budget du ministère de la Défense nationale de l'année budgétaire 1984.

Vote sur les amendements et sur l'article 1<sup>er</sup> réservés, p. 2299.

Justifications de vote: *Orateurs*: MM. Gijs, Wyninckx, p. 2302.

#### ORDRE DES TRAVAUX:

Page 2297.

#### PROJETS DE LOI (vote):

Projet de loi contenant le budget des Postes, Télégraphes et Téléphones de l'année budgétaire 1984, p. 2303.

Projet de loi ajustant le budget des Postes, Télégraphes et Téléphones de l'année budgétaire 1983, p. 2303.

Projet de loi contenant le budget du ministère de la Défense nationale de l'année budgétaire 1984, p. 2303.

Projet de loi ajustant le budget du ministère de la Défense nationale de l'année budgétaire 1983, p. 2303.

Justification de vote: *Orateur*: M. Wyninckx, p. 2304.

#### QUESTION ORALE DE MME SAIVE-BONIVER AU MINISTRE DES COMMUNICATIONS ET DES POSTES, TELEGRAPHES ET TELEPHONES, SUR « LES TRACTATIONS EN COURS ENTRE LA SNCB ET SPA-MONOPOLE »:

*Orateurs*: Mme Saive-Boniver, M. Bertouille, ministre de l'Education nationale, p. 2304.

#### QUESTION ORALE DE M. HUMBLET AU VICE-PREMIER MINISTRE ET MINISTRE DE LA JUSTICE ET DES REFORMES INSTITUTIONNELLES AINSI QU'AU MINISTRE DES RELATIONS EXTERIEURES SUR « LE RESPECT DU AUX PREROGATIVES DU LEGISLATEUR DANS LE CADRE DU NOUVEAU CODE DE LA NATIONALITE BELGE »:

*Orateurs*: M. Humblet, M. Gol, Vice-Premier ministre et ministre de la Justice et des Réformes institutionnelles, p. 2304.

#### QUESTION ORALE DE M. EDG. PEETERMANS AU MINISTRE DES TRAVAUX PUBLICS ET DES CLASSES MOYENNES SUR « LA NON-EXECUTION DES TRAVAUX D'EXTENSION DU PALAIS DE JUSTICE DE LOUVAIN »:

*Orateurs*: M. Edg. Peetermans, M. Coens, ministre de l'Education nationale, p. 2305.

Interpellatie van de heer Mouton tot de heer Bertouille, minister van Onderwijs, over « de machtiging om, in het vrij onderwijs en in het gesubsidieerd officieel onderwijs, leerlingen van 14 jaar in het derde beroepsjaar toe te laten ».

Algemene bespreking. — *Sprekers*: de heer Coens, minister van Onderwijs, de heer Bertouille, minister van Onderwijs, blz. 2291. — De heren Lutgen, Van Der Niepen, Bock, Windels, blz. 2305.

Voorstel van wet tot wijziging van het koninklijk besluit van 20 februari 1975 houdende statuut van vergoeding ten gunste van de Belgische militairen die tussen de verschillende fasen van de mobilisatie van 1939-1940 dienst hebben volbracht.

Verwerping, blz. 2298.

Stemverklaring: *Spreker*: mevrouw N. Maes, blz. 2298.

Ontwerp van wet houdende de begroting van het ministerie van Landsverdediging voor het begrotingsjaar 1984.

Stemming over de aangehouden amendementen en over het aangehouden artikel 1, blz. 2299.

Stemverklaringen: *Sprekers*: de heren Gijs, Wyninckx, blz. 2302.

#### REGELING VAN DE WERKZAAMHEDEN:

Bladzijde 2297.

#### ONTWERP VAN WET (Stemming):

Ontwerp van wet houdende de begroting van Posterijen, Telegrafie en Telefonie voor het begrotingsjaar 1984, blz. 2303.

Ontwerp van wet houdende aanpassing van de begroting van Posterijen, Telegrafie en Telefonie voor het begrotingsjaar 1983, blz. 2303.

Ontwerp van wet houdende de begroting van het ministerie van Landsverdediging voor het begrotingsjaar 1984, blz. 2303.

Ontwerp van wet houdende aanpassing van de begroting van het ministerie van Landsverdediging voor het begrotingsjaar 1983, blz. 2303.

Stemverklaring: *Spreker*: de heer Wyninckx, blz. 2304.

#### MONDELINGE VRAAG VAN MEVROUW SAIVE-BONIVER TOT DE MINISTER VAN VERKEERSWEZEN EN POSTERIJEN, TELEGRAFIE EN TELEFONIE, OVER « DE AAN DE GANG ZIJNDE ONDERHANDELINGEN TUSSEN DE NMBS EN SPA-MONOPOLE »:

*Sprekers*: mevrouw Saive-Boniver, de heer Bertouille, minister van Onderwijs, blz. 2304.

#### MONDELINGE VRAAG VAN DE HEER HUMBLET AAN DE VICE-EERSTE MINISTER EN MINISTER VAN JUSTITIE EN INSTITUTIONELE HERVORMINGEN ALSMEDE AAN DE MINISTER VAN BUITENLANDSE BETREKKINGEN OVER « DE NOODZAKELIJKE EERBIEDIGING VAN DE PREROGATIEVEN VAN DE WETGEVER BINNEN HET RAAM VAN HET NIEUWE WET-BOEK VAN DE BELGISCHE NATIONALITEIT »:

*Sprekers*: de heer Humblet, de heer Gol, Vice-Eerste minister en minister van Justitie en Institutionele Hervormingen, blz. 2304.

#### MONDELINGE VRAAG VAN DE HEER EDG. PEETERMANS AAN DE MINISTER VAN OPENBARE WERKEN EN MIDDENSTAND OVER « HET UITBLIJVEN VAN DE UITBREIDINGSWERKEN AAN HET GERECHTSGEBOUW TE LEUVEN »:

*Sprekers*: de heer Edg. Peetermans, de heer Coens, minister van Onderwijs, blz. 2305.

PROPOSITION DE LOI (Dépôt):

Page 2316.

M. Hismans. — Proposition de loi portant exécution de l'article 59bis, § 2, 2°, de la Constitution.

COMPOSITION DE COMMISSIONS (Modification):

Page 2316.

VOORSTEL VAN WET (Indiening):

Bladzijde 2316.

De heer Hismans. — Voorstel van wet houdende uitvoering van artikel 59bis, § 2, 2°, van de Grondwet.

SAMENSTELLING VAN COMMISSIES (Wijziging):

Bladzijde 2316.

PRESIDENCE DE M. LEEMANS, PRESIDENT  
VOORZITTERSCHAP VAN DE HEER LEEMANS, VOORZITTER

Le procès-verbal de la dernière séance est déposé sur le bureau.  
De notulen van de jongste vergadering worden ter tafel gelegd.

La séance est ouverte à 15 h 10 m.  
De vergadering wordt geopend te 15 u. 10 m.

CONGES — VERLOF

M. Bascour demande un congé pour raison de santé (tout le mois de mai).

Vraagt verlof: de heer Bascour, om gezondheidsredenen (heel de maand mei).

— Ce congé est accordé.

Dit verlof wordt toegestaan.

MM. De Bondt, en mission à l'étranger; Canipel, pour des raisons de santé; Paque, pour d'autres devoirs; Thys, pour des devoirs administratifs; Houben, pour des raisons familiales, demandent d'excuser leur absence à la réunion de cet après-midi.

Afwezig met bericht van verhindering: de heren De Bondt, met opdracht in het buitenland; Canipel, om gezondheidsredenen; Paque, wegens andere plichten; Thys, wegens bestuursplichten; Houben, wegens familieaangelegenheden.

— Pris pour information.

Voor kennisgeving.

PROPOSITIONS DE LOI — VOORSTELLEN VAN WET

*Prise en considération — Inoverwegingneming*

M. le Président. — L'ordre du jour appelle la discussion sur la prise en considération des propositions de loi suivantes:

1. Relative à la suppression du paiement obligatoire d'un acompte pour une certaine catégorie d'assujettis à la TVA (de M. de Clippele);

Aan de orde is de bespreking over de inoverwegingneming van de volgende voorstellen van wet:

1. Betreffende de afschaffing van de verplichte storting van een voorschot voor een zekere categorie van BTW-belastingplichtigen (van de heer de Clippele);

— Renvoi à la commission des Finances.

Verwezen naar de commissie voor de Financiën.

2. Modifiant l'article 57 du Code civil en matière de déclarations de naissance (de M. Egelmeers);

2. Houdende wijziging van artikel 57 van het Burgerlijk Wetboek inzake de aangiften van geboorten (van de heer Egelmeers);

— Renvoi à la commission de la Justice.

Verwezen naar de commissie voor de Justitie.

ONTWERP VAN WET HOUDENDE DE BEGROTING VAN ONDERWIJS — FRANSTALIG REGIME — VOOR HET BEGROTINGSJAAR 1984

ONTWERP VAN WET HOUDENDE AANPASSING VAN DE BEGROTING VAN NATIONALE OPVOEDING — FRANSTALIG REGIME — VOOR HET BEGROTINGSJAAR 1983

ONTWERP VAN WET HOUDENDE DE BEGROTING VAN ONDERWIJS — NEDERLANDSTALIG REGIME — VOOR HET BEGROTINGSJAAR 1984

ONTWERP VAN WET HOUDENDE AANPASSING VAN DE BEGROTING VAN NATIONALE OPVOEDING — NEDERLANDSTALIG REGIME — VOOR HET BEGROTINGSJAAR 1983

ONTWERP VAN WET HOUDENDE DE BEGROTING VAN ONDERWIJS — GEMEENSCHAPPELIJKE SECTOR VAN DE FRANSTALIGE EN DE NEDERLANDSTALIGE REGIMES — VOOR HET BEGROTINGSJAAR 1984

ONTWERP VAN WET HOUDENDE AANPASSING VAN DE BEGROTING VAN NATIONALE OPVOEDING — GEMEENSCHAPPELIJKE SECTOR VAN DE FRANSTALIGE EN DE NEDERLANDSTALIGE REGIMES — VOOR HET BEGROTINGSJAAR 1983

*Algemene beraadslaging*

INTERPELLATIE VAN DE HEER MOUTON TOT DE HEER BERTOUILLE, MINISTER VAN ONDERWIJS, OVER «DE MACHTING OM, IN HET VRIJ ONDERWIJS EN IN HET GESUBSIDIEERD OFFICIEEL ONDERWIJS LEERLINGEN VAN 14 JAAR IN HET DERDE BEROEPSJAAR TOE TE LATEN»

PROJET DE LOI CONTENANT LE BUDGET DE L'EDUCATION NATIONALE — REGIME FRANÇAIS — DE L'ANNEE BUDGETAIRE 1984

PROJET DE LOI AJUSTANT LE BUDGET DE L'EDUCATION NATIONALE — REGIME FRANÇAIS — DE L'ANNEE BUDGETAIRE 1984

PROJET DE LOI CONTENANT LE BUDGET DE L'EDUCATION NATIONALE — REGIME NEERLANDAIS — DE L'ANNEE BUDGETAIRE 1984

PROJET DE LOI AJUSTANT LE BUDGET DE L'EDUCATION NATIONALE — REGIME NEERLANDAIS — DE L'ANNEE BUDGETAIRE 1983

PROJET DE LOI CONTENANT LE BUDGET DE L'EDUCATION NATIONALE — SECTEUR COMMUN AUX REGIMES FRANÇAIS ET NEERLANDAIS — DE L'ANNEE BUDGETAIRE 1984

PROJET DE LOI AJUSTANT LE BUDGET DE L'EDUCATION NATIONALE — SECTEUR COMMUN AUX REGIMES FRANÇAIS ET NEERLANDAIS — DE L'ANNEE BUDGETAIRE 1983

#### Discussion générale

INTERPELLATION JOINTE DE M. MOUTON A M. BERTOUILLE, MINISTRE DE L'EDUCATION NATIONALE, SUR « L'AUTORISATION D'ADMETTRE, DANS L'ENSEIGNEMENT LIBRE ET OFFICIEL SUBVENTIONNE, DES ELEVES AGES DE 14 ANS EN TROISIEME PROFESSIONNELLE »

**De Voorzitter.** — Aan de orde is de bespreking van de ontwerpen van wet betreffende de begroting van Onderwijs, bespreking waaraan de interpellatie is toegevoegd van de heer Mouton.

Nous abordons l'examen des projets de loi relatifs au budget du ministère de l'Education nationale, auquel est jointe l'interpellation de M. Mouton.

La discussion générale est ouverte.

De algemene beraadslaging is geopend.

Het woord is aan minister Coens.

**De heer Coens,** minister van Onderwijs. — Mijnheer de Voorzitter, ik was niet van plan om een inleiding te geven doch eerst te luisteren naar de vragen, opmerkingen en kritieken die hier naar aanleiding van de bespreking van onze begroting zouden worden geformuleerd, om daarna te antwoorden.

Ik acht het evenwel mijn plicht u in te lichten over de jongste stand van zaken in een aantal belangrijke kwesties die aan de orde zijn in de sector van het onderwijs. Op die manier laten wij ook recht wedervaren aan de parlementaire democratie waar allereerst het Parlement wordt ingelicht over de stand van zaken nopens de uitvoering van beslissingen.

**De heer Geldolf.** — U moet maar durven, mijnheer de minister! Eerst komt u tot tweemaal toe niet voor antwoord opdagen bij de discussie van het spaarplan in de Senaat, en dan legt u verklaringen af voor de televisie die alles wijzigen. En nu durft u dit te beweren!

**De heer Coens,** minister van Onderwijs. — Mijnheer Geldolf, u was toch ook aanwezig in de Senaatscommissie toen wij toelichting hebben verstrekt over de besprekingen van Hertoginnedal die nadien werden omgezet in wetten en uitvoeringsbesluiten. Als ik mij goed herinner, vond die commissievergadering plaats 's maandagsnamiddags volgend op de vrijdag dat de besprekingen werden afgerond. (*Protest op de socialistische banken.*)

Deze week werden in de Schoolpactcommissie een aantal beslissingen genomen inzake bezuinigingen. Zij kwamen vandaag in de Ministerraad aan de orde en zullen wellicht ook uw interesse wegdragen. De beslissingen die worden genomen, worden niet zomaar uitgevoerd. Zij vormen het voorwerp van wetsontwerpen en -besluiten die slechts na consultatie — althans met degenen die tot overleg bereid zijn — worden uitgevoerd. Meer concreet betekent dit dat wij overleg hebben gepleegd met de liberale en de christen-democratische vakbonden. De socialistische vak-

bond heeft niet deelgenomen aan het overleg. (*Protest op de socialistische banken.*)

**De heer Geldolf.** — Weet u ook waarom?

**De heer Seeuws.** — Dat is toch al te sterk! Dat overleg gebeurde niet op uw initiatief, maar wel op hun verzoek.

**De heer Coens,** minister van Onderwijs. — Sta mij toe eerst toelichting te verstrekken over wat thans aan de orde is in de Schoolpactcommissie. Heel wat aangelegenheden in verband met onderwijs kunnen niet worden besproken zonder de werkzaamheden van de Schoolpactcommissie daarbij te betrekken.

In de eerste plaats wil ik wijzen op het belang van het Schoolpact en de schoolvrede in ons land. Ik meen dat de goede werking van de Schoolpactcommissie daartoe een waarborg is en ik acht mij gelukkig, samen met ieder van u, dat wij thans niet in een situatie van schoolstrijd verkeren zoals in Frankrijk of Spanje.

**De heer Geldolf.** — Dat zou wel een illusie kunnen worden als u zo voortgaat!

**De heer Coens,** minister van Onderwijs. — Daarvoor zal u dan verantwoordelijk zijn. Wij houden ons correct aan de uitvoering van het Schoolpact.

Sinds november hebben wij dertien vergaderingen gehad in verband met de rationalisatie en de programmatie van het basisonderwijs. Het oorspronkelijke plan werd herhaaldelijk gewijzigd op basis van het overleg dat heeft plaatsgevonden in de Schoolpactcommissie en de technische werkgroep. Zo gaat dat in het onderwijs, mijnheer Geldolf.

Ter uitvoering van het Schoolpact van 1958 hebben wij trouwens uitvoering gegeven aan de eerste resolutie — weliswaar na 25 jaar en ik ben de twintigste minister van Onderwijs sindsdien — na het tot stand komen van het Schoolpact aan de verlenging van de leerplicht. Wij hebben ook de wijzigingen in het Schoolpact van 1973 uitgevoerd; in elk geval zijn wij daarmee nu volop bezig. In die tijd dacht men dit binnen het jaar tot stand te kunnen brengen.

Ik heb vastgesteld dat het maanden overleg heeft gevergd, maar uiteindelijk hebben wij deze week resultaat geboekt en geen enkele partij heeft een veto ter zake uitgesproken. Daarom hebben wij het koninklijk besluit thans voor advies aan de Raad van State kunnen overmaken, advies dat wij trouwens ook aan de Schoolpactcommissie zullen bezorgen samen met het besluit dat wij eventueel aanpassen aan de opmerkingen van de Raad van State. Dit geldt ook voor hetgeen wij trachten te verwezenlijken ten aanzien van het statuut voor het onderwijs in de gesubsidieerde sector. Ook dit had moeten gebeuren in 1973. Wij plegen daaromtrent overleg met de inrichtende machten en de vakbonden. Ook dit verloopt zeer traag. Wij zullen in de Schoolpactcommissie daaromtrent een evaluatie maken en eventueel voorstellen doen voor een oplossing die hopelijk volkomen in de lijn zal liggen van wat het moeilijke overleg zal hebben opgeleverd.

Voorts hebben wij ingevolge de wijziging van de schoolpactwet van 1975 uitvoering gegeven aan het stelsel van het gemeenschappelijk leerlingenvervoer. De Hoge Raad voor het pluralistisch onderwijs kwam tot stand. Het is nu aan de betrokkenen om van het inhoudelijke daarvan werk te maken; dit is niet meer het werk van de ministers of van de partijen. De Hoge Raad zelf moet een keure opstellen op basis waarvan de initiatieven kunnen worden beoordeeld.

Wat het leerlingenvervoer betreft, zijn wij bezig met de eerste projecten van gemeenschappelijk vervoer. Zij blijken goede resultaten te geven zowel op het budgettaire vlak als naar een echte samenwerking toe, hetgeen dringend nodig was.

Vorige dinsdag hebben wij verbintenissen aangegaan om verder werk te kunnen maken van de rationalisatie en de programmatie voor de andere sectoren dan deze van het basisonderwijs, onder andere het buitengewoon onderwijs. Dit zal waarschijnlijk niet zoveel moeilijkheden opleveren. Ook andere sectoren komen aan bod, namelijk die van het hoger onderwijs van het korte type, het onderwijs voor sociale promotie en de PMS-centra. Als deze aangelegenheden waren gepland in 1973.

Wij zijn ook van zins, conform het regeerakkoord, het plan voor de rationele uitbouw en de financiering van de internaten van alle netten voor te leggen aan de Schoolpactcommissie, want dit is een sociaal probleem dat dringend een oplossing verdient.



De jongste dagen kregen rationalisatie en programmatie van het basisonderwijs speciaal de aandacht. U weet dat er in 1974 een minirationalisatie werd gerealiseerd waardoor in Vlaanderen het aantal scholen in het basisonderwijs van 4000 werd teruggebracht tot 2600, in afgeronde cijfers. Nu hebben wij op basis van objectieve criteria de definitieve rationalisatie tot stand gebracht maar ook de programmatie, zoals bij wet bepaald.

De vraag die daarbij aan de orde kwam, was of men niet te soepel was in verband met de mogelijkheid voor nieuwe scholen in het basisonderwijs. Vandaar dat wij uiteindelijk in het plan, dat werd aangenomen, de normen voor de programmatie strenger hebben gemaakt, de nodige waarborgen ingebouwd opdat de herstructureringen geen proliferatie zouden veroorzaken van scholen maar dat integendeel het aantal scholen en vestigingsplaatsen wordt gerespecteerd, en vooral hebben wij bepaald dat binnen de vier jaar een evaluatie wordt gemaakt van deze rationalisatie en programmatie, waarvan jaarlijks de resultaten bij het begrotingsdocument zullen worden gevoegd, om eventueel na deze periode bij te sturen waar zulks nodig mocht blijken.

Een tweede punt dat hierbij aan de orde kwam, is het karakter van de scholen. De vraag werd gesteld wat het karakter is van de gemeentelijke scholen en of deze niet moeten kiezen tussen neutraal onderwijs en confessioneel onderwijs, naargelang van het diploma van de leerkrachten. Wij hebben steeds geweigerd het gemeentelijk onderwijs onder te brengen onder één van deze categorieën. Gemeentelijk en provinciaal onderwijs zijn officieel onderwijs op lokaal vlak, naar de eigenheid van elke gemeente of provincie.

Ook diende een oplossing te worden gevonden voor de methodescholen, zoals de Steiner-scholen, de Freinet-scholen en voor de onafhankelijke scholen. Deze behoren tot het vrij initiatief en werden opgericht tegen de remwet in. Ze konden dan ook geen enkele subsidie ontvangen voor bouw, wedden noch werking. Toch bestaan er een 25-tal van dergelijke scholen in Vlaanderen, de ene al met meer leerlingen dan de andere, en dit op basis van solidariteit van ouders en leerkrachten, zonder ook maar één frank subsidie. Volgens het rationalisatie- en programmatieplan zullen zij zoals de andere scholen, tot welk net deze ook behoren, welk er ook het karakter van zij, een beroep kunnen doen op het bouwfonds en op wedde- en werkingstoelagen, in zover ze voldoen aan de vereiste normen. Ik noem dit: de lat gelijkleggen voor iedereen.

Nu vraagt men uit die hoek echter speciale gunstnormen maar daar zie ik geen enkele reden toe. Wij aanvaarden het karakter van de school. Dit is trouwens geen zaak die de overheid moet uitmaken; het is een vrij initiatief en het karakter daarvan is niet voor eens en voor altijd vast te leggen. Overigens is dit ook niet hetzelfde voor al deze methodescholen, die zelf de filosofie van hun onafhankelijke school bepalen.

Sommige van deze scholen komen nu al in aanmerking voor dit systeem omdat zij voldoen aan de normen. Andere kunnen geleidelijk aan, zij hebben daartoe vier jaar tijd, voldoen aan de vooropgestelde normen. Indien men de mogelijkheid heeft van een subsidieregeling met weddetoelagen, kan het gebeuren dat zij aantrekkelijker worden en zich beter kunnen organiseren. Wij zijn graag bereid de verantwoordelijken van deze zogenaamde onafhankelijke scholen eerstdaags te ontvangen om toelichting te verstrekken over de draagwijdte en de betekenis van het getroffen akkoord en met hen te onderzoeken hoe het voor hen toepasselijk kan zijn. Dat geldt trouwens voor alle netten en hun vertegenwoordigers. Wij zullen het advies van de Raad van State afwachten.

In elk geval, ons beroepend op vroegere adviezen, kunnen wij niet een onderscheid maken in de normen naargelang van het karakter. Onafhankelijk van het karakter gelden voor iedereen dezelfde normen. Er zijn objectieve criteria, zoals de bevolkingsdichtheid, landelijke gebieden, tussengebieden en stedelijke gebieden, afstand tussen de scholen en vooral het leerlingenaantal. Deze objectieve criteria zijn door de wet bepaald. Voor de specifieke problematiek van het karakter worden wetsvoorstellen onderzocht in de speciale werkgroep van de Schoolpactcommissie om na te gaan in welke zin de wet kan worden gewijzigd waardoor een andere uitvoering mogelijk is. Maar de bestaande wet moet correct worden uitgevoerd.

**De heer Windels.** — Mijnheer de minister, is het niet juist dat te allen tijde, ongeacht de normen, de vrijheid van keuze wordt gewaarborgd volgens artikel 4 van de wet van 1959?

**De heer Coens,** minister van Onderwijs. — Dat staat buiten kijf.

Het heeft strikt genomen niets te zien met programmatie en rationalisatie. Dat is onze vrijheid van onderwijs waardoor de vrije keuze wordt

gegarandeerd tussen het confessioneel en het niet-confessioneel onderwijs. Dat is buiten de eigenlijke rationalisatie- en programmatischnormen.

Vandaar dat die onafhankelijke scholen zich ten onrechte beroepen op deze gunstnormen om de vrije keuze te waarborgen. Zij kunnen die vrije keuze niet waarborgen. Dat gaat over de keuze tussen enerzijds het officieel onderwijs en anderzijds het confessioneel onderwijs. Tot daar de actualiteit omtrent de Schoolpactcommissie en de werkzaamheden daaromtrent.

Over de bezuinigingen hadden we de gelegenheid om enkele weken geleden in de Senaatscommissie toelichting te verstrekken in verband met de maatregelen die in Hertoginnedal waren genomen. Een deel hiervan is uitgevoerd in de vorm van genummerde besluiten. Andere maatregelen vinden we terug in de herstellwet die thans in de Kamercommissie wordt besproken of zullen het voorwerp zijn van uitvoeringsbesluiten. Andere maatregelen zullen nog later moeten worden genomen. Het gaat om bezuinigingen over drie schooljaren gespreid: de schooljaren 1984-1985, 1985-1986 en 1986-1987. Uiteindelijk moeten we, zoals voor het openbaar ambt, een bezuiniging realiseren van 3,5 pct. op de loonmassa tegen het einde van het schooljaar 1986-1987. Dat houdt meteen in dat we maatregelen moeten nemen voor het zoveel mogelijk in stand houden van de werkgelegenheid. Een van de weinige mogelijkheden die het onderwijs ter zake heeft, is een herverdeling van de arbeid. Een bezuiniging op de loonmassa van 3,5 pct. betekent ongeveer 7,5 miljard voor de beide gemeenschappen. Het is derhalve moeilijk de werkgelegenheid als dusdanig niet aan te tasten.

Vandaar onze maatregelen die de herverdeling van het werk moeten bevorderen. Daarover is er overleg geweest met de vakbonden die zijn willen ingaan op de suggestie om te zoeken naar alternatieven voor de maatregelen.

Met het oog op bezuinigingen zijn er reeds twee grote beslissingen genomen. Er is ten eerste, de verhoging van de opdracht van het lesuur en de maatregelen in het kader van de autonomie van de rijksscholen voor het meesters-, vak- en dienstop personeel. Ten tweede, zijn er compenserende maatregelen genomen met het oog op de bevordering van de deeltijdse arbeid. Vanaf 50 jaar wordt de keuze gelaten om deeltijds te gaan werken, hetzij in een halve of in een drie-vierdeopdracht, met behoud van de volledige pensioenrechten. Dit is een zeer belangrijke maatregel. Dit zal het verbreiden van de deeltijdse arbeid bevorderen.

Een andere maatregel bestaat erin vanaf 62, 61 of 60 jaar of verplichte deeltijdse arbeid of het met pensioen gaan op te leggen. Die maatregel is zwaar aangekomen. Hij bevordert nochtans de werkgelegenheid voor de jongeren.

Er wordt verder genegotieerd over alternatieve formules met de vakbonden die zich daartoe bereid hebben verklaard. Aanvankelijk werd gedacht aan een systeem van vrijwillige oppensioenstelling tussen 55 en 60 jaar. De regering heeft dit voorstel niet kunnen aannemen gezien de verzwaring van de pensioenlast die er zou uit voortvloeien. Er is ook het gevaar dat in andere sectoren die maatregel eveneens zou worden toegepast.

Thans zijn wij in negotiatie over een alternatieve maatregel, namelijk over een systeem van wachtgeld ten laste van de begroting onder bepaalde voorwaarden voor de gegadigden tussen 55 en 60 jaar. Dit alles moet de deeltijdse arbeid bevorderen gedurende twee schooljaren. Dit moet tegemoet komen aan de dramatische situatie van de werkloosheid en de noodzaak van bezuiniging. Die maatregelen zijn haalbaar maar er wordt nog verder met de vakbonden over onderhandeld.

**De heer Seeuws.** — Mijnheer de minister, gebeuren de onderhandelingen met alle vakbonden of alleen met degene die u hebt uitgenodigd?

**De heer Coens,** minister van Onderwijs. — De socialistische vakbonden zijn mij verscheidene malen komen zeggen dat zij niet wensen te onderhandelen omdat zij het objectief van de besparing van 3,5 pct. niet aanvaarden.

Telkens wanneer zij dachten dat er nieuwe feiten op komst waren, zijn de ene maal de Franstalige en de andere maal de Nederlandstalige socialistische vakbonden komen zeggen dat zij niet wensten te negotiëren.

**De heer Seeuws.** — Zij wensen wel te negotiëren, maar dan over het globaal aaneringsplan van de regering.

**De heer Coens,** minister van Onderwijs. — Ik som hier de resultaten op van de bespreking van de twee jongste weken.

Wij doen verder met degenen die bereid zijn tot overleg en tot het zoeken naar redelijke oplossingen.

De heer Seeuws. — Met degenen die u gevraagd hebt te komen, mijnheer de minister.

De heer Coens, minister van Onderwijs. — Ik heb iedereen gevraagd, mijnheer Seeuws. Ik zeg u voor de tweede maal dat de socialistische vakbonden verschillende malen zijn gekomen om te zeggen dat zij niet wensten te onderhandelen. Ik onderhandel dus met degenen die daartoe bereid zijn. Dat leidt waarschijnlijk wel tot de nodige resultaten.

De heer Seeuws. — Ik hoop het voor u.

De heer Coens, minister van Onderwijs. — Er is ook de bezuinigingsmaatregel die bestaat uit het optrekken van het aantal lesuren met één uur, wat op zich doenbaar is, maar deze maatregel heeft zeker en vast zware gevolgen voor de werkgelegenheid. Vandaar dat wij die maatregel én selectief én gespreid hebben genomen. Selectief, daar deze maatregel niet geldt voor de regenten vermits zij de helft van het aantal werkloze leerkrachten uitmaken. Hij geldt ook niet voor het basisonderwijs, het beroepsonderwijs en ook niet voor het buitengewoon onderwijs.

Men onderzoekt of er een mogelijkheid bestaat om gedurende één jaar een alternatieve oplossing te vinden. Wij menen dat deze oplossing ligt in de vrije keuze van de betrokkenen. Ofwel het aanvaarden van één lesuur meer, ofwel het behouden van de vroegere prestatie-uren, maar dan met een aangepaste wedde.

De toepassing van de maatregel voor het meesters-, vak- en dienstpersoneel kan in de tijd worden gespreid. Ondertussen moeten maatregelen worden genomen tot het aanpassen van de normen zodat men tot de normale bezetting kan komen om dan uiteindelijk de maatregel die is vooropgesteld, effectief uit te voeren. Het essentiële van deze maatregel is de bevordering van de autonomie door het toekennen van een enveloppe met betrekking tot de werking van het rijksonderwijs waaruit men dan in volle verantwoordelijkheid kan putten volgens eigen behoeften en noden. Het ontwerp dat thans ter bespreking voorligt in de Kamercommissie biedt daartoe trouwens het juridische kader. Het betreft eigen diensten en de mogelijkheid van overdracht van artikelen, respectievelijk van jaren, in het perspectief van een meer verantwoord autonoom beheer volgens de behoeften op lokaal vlak en waarbij alle geïnteresseerden worden betrokken.

Dit zijn de meest recente punten die aan de orde zijn en waaromtrent ik het nodig en nuttig vond de Senaat in te lichten. Ik ben graag bereid daarover verdere toelichting te verstrekken, mocht dit geboden zijn. Wij voeren welteverstaan verder onderhandelingen met de vakbonden en zetten in de Schoolpactcommissie de werkzaamheden verder met als basis de bestaande wet die correct moet worden toegepast. Dat is een hele opgave want ik stel vast dat er heel wat essentiële punten van het Schoolpact van 1958, gewijzigd in 1973 en 1975, op uitvoering wachten. Het is de opdracht van alle partijen daar nu dringend werk van te maken. Wij zijn daarmee bezig. Wij stelden er prijs op u zeer in het kort daarvan een overzicht te geven. Wij zijn uiteraard te uwer beschikking om te antwoorden op de vragen, opmerkingen en kritiek die u zult formuleren. *(Applaus op de banken van de meerderheid.)*

M. le Président. — La parole est à M. Bertouille, ministre.

M. Bertouille, ministre de l'Education nationale. — Monsieur le Président, chers collègues, le budget que nous avons l'honneur de vous présenter a été approuvé par la Chambre des représentants le 18 mars 1984. Le vote de la Chambre est intervenu au moment où le gouvernement, confronté au contrôle budgétaire de février, arrêta les moyens susceptibles de réduire le déficit des finances publiques. A la Chambre des représentants, plusieurs orateurs soulignèrent que le débat risquait de perdre une part de son intérêt.

Si cela a pu être dit au mois de mars, le débat que nous ouvrons aujourd'hui est au cœur de l'actualité. En effet, c'est ce matin que le Conseil des ministres a entendu un rapport des ministres de l'Education nationale. Ils ont communiqué au gouvernement les conclusions du groupe de techniciens des différents cabinets qui ont rencontré les représentants de deux organisations syndicales. Il me paraît donc indispensable, avant que le débat commence au Sénat, que le ministre de l'Education nationale rappelle les dispositions contenues dans les arrêtés royaux numérotés, les raisons de ces mesures et les orientations données par le gouvernement ce matin aux deux ministres de l'Education nationale. La

concertation avec les organisations syndicales continuera comme prévu dans le point 12 de l'accord de Valduchesse sur lequel le gouvernement a d'ailleurs obtenu la confiance.

Mesdames, messieurs, le plan pluriannuel d'assainissement des finances publiques, décidé par le gouvernement et applicable aux années 1984 à 1986, concerne aussi la fonction publique. Celle-ci est appelée à s'aligner sur la modération générale.

L'enseignement occupe à lui seul quelque 225 000 personnes dans notre pays. Il représente près de la moitié de l'ensemble du personnel de la fonction publique qui dépend de l'Etat. Il est donc difficile d'imaginer que l'Education nationale ne participe pas à l'effort exigé des autres départements.

Je me permets de vous rappeler cet effort.

D'ici au 31 décembre 1986, la masse salariale des ministères et de l'ensemble des parastataux et institutions placés sous le contrôle de tutelle de l'Etat sera réduite à concurrence de 3,5 p.c. de la masse salariale de 1984.

Dans un département où 77 p.c. du budget sont consacrés aux rémunérations du personnel, cet objectif budgétaire paraît ne pouvoir être atteint qu'en diminuant soit le nombre d'agents, soit les éléments de la rémunération.

Or, sur ces deux points, les ministres de l'Education nationale entendent respecter les engagements qu'ils ont pris lors des accords de septembre 1983 avec les organisations syndicales.

Je rappelle cet accord : d'abord sauvegarder l'emploi en maintenant l'effectif du 30 juin 1979 augmenté de 4,6 p.c., ensuite ne prendre aucune mesure imposée qui porte atteinte aux rémunérations des membres du personnel et, enfin, préserver et améliorer, si possible, la qualité de l'enseignement.

Dans ce contexte, nous n'échappons pas à deux évidences.

La première est que les dépenses d'enseignement ont augmenté à un rythme accéléré tandis que notre pays s'appauvrisait. Je rappelle souvent que le budget de l'Education nationale était de 12 milliards lors de la conclusion du Pacte scolaire; il est aujourd'hui de 267 milliards.

La deuxième : l'enseignement rénové dans le secondaire doit subir un certain nombre d'adaptations et de corrections parce qu'il est très coûteux.

Ces deux constatations, je les fais avec l'amertume qui accompagne tout constat d'échec, mais aussi avec la volonté de continuer le redressement qui a été entrepris, en sachant que la qualité de l'enseignement n'est pas là où certains ont voulu la placer.

Il n'est pas vrai qu'il suffit de dépenser sans compter pour être efficace. Il n'est pas vrai qu'il suffit de diminuer la charge des enseignants pour leur donner le goût du travail bien fait. Il n'est pas vrai qu'il suffit de gommer les difficultés de tout apprentissage pour le rendre attrayant aux yeux des jeunes. Au jeu de la facilité, chacun est perdant.

Cette qualité de l'enseignement, si souvent invoquée et malmenée, je veux qu'elle redevenue, débarrassée des mots creux et des faux-semblants, notre première exigence.

C'est donc en fonction de ces trois contraintes fondamentales : la sauvegarde de l'emploi, la préservation des rémunérations et la garantie de la qualité de l'enseignement, qu'ont été recherchés les moyens d'atteindre l'objectif budgétaire visant à réduire la masse salariale de 3,5 p.c., ce qui, pour le département francophone dont j'ai la responsabilité, représente une économie de 3 milliards 51 millions.

Ces moyens peuvent être à effet exclusivement budgétaire, ils peuvent viser aussi à une organisation plus rationnelle de l'enseignement, voire à une meilleure répartition du travail.

Certaines mesures, à caractère purement budgétaire, ont été consacrées par les arrêtés royaux numérotés 294 et 299 du 31 mars 1984, publiés au *Moniteur* du 17 avril dernier.

L'arrêté royal n° 294 fixe les conditions d'octroi de la rémunération différée à certains membres du personnel temporaire de l'enseignement, qui ont d'autres revenus professionnels, pendant les vacances d'été. Le but est de ne plus rémunérer deux fois les mêmes personnes pendant une même période. Ce n'est pas une nouveauté car cet arrêté était prévu par l'article 7 de l'arrêté royal n° 63 du 20 juillet 1982.

Le Conseil d'Etat a d'ailleurs estimé que l'arrêté n° 294 devait être pris dans le délai fixé par la loi de pouvoirs spéciaux du 6 juillet 1983, en son article 3, paragraphe 1<sup>er</sup>, premier alinéa.

Quant à l'arrêté royal n° 299, il vise à limiter le nombre de congés pour mission et de mises en disponibilité avec maintien de traitement ou avec traitement d'attente, qui peuvent être accordés aux membres du personnel de l'Etat et des centres psycho-médico-sociaux.

A un moment donné, de nombreuses charges de missions ont été créées pour pallier l'insuffisance du cadre du département. Aujourd'hui, la politique de réduction des dépenses a amené le gouvernement à limiter, par l'arrêté n° 299, à 0,25 p.c. par année civile, le nombre de charges complètes pour lesquelles un traitement d'activité ou d'attente était accordé au 1<sup>er</sup> février de l'année précédente. Il y a donc limitation stricte du nombre de chargés de missions mais, par mesure transitoire et pour l'année scolaire 1984-1985, le pourcentage peut être maintenu à 0,25 p.c.

J'en arrive maintenant à l'organisation plus rationnelle de l'enseignement secondaire.

L'arrêté royal n° 295 du 31 mars modifie l'arrêté n° 49 du 2 juillet 1982 relatif aux normes de création, de maintien et de dédoublement, ainsi que du calcul des crédits d'heures dans l'enseignement secondaire. Il vise à plus de rigueur en matière budgétaire.

Je vous rappelle que pour le budget de l'année 1983, 54 p.c., sans aucune correction d'arrêté numéroté, ont été consacrés à l'enseignement secondaire. Restaient donc inscrits au budget 46 p.c. pour tous les autres types d'enseignement: le maternel, le primaire, le supérieur non universitaire, l'universitaire, ainsi que les enseignements de promotion sociale et spécial.

Cet arrêté n° 295 contient de nouvelles mesures destinées tout d'abord à limiter la prolifération des options dans l'enseignement secondaire en fixant, une fois pour toutes, la notion d'options semblables.

Je vous rappelle que si la programmation d'une même option dans un centre d'enseignement secondaire devait réunir des conditions de création assez sévères, le nombre élevé d'options permettait trop souvent de tourner la difficulté en programmant, non pas la même option, mais une autre fort proche de celles existant déjà.

Des exemples ont été cités: soudure-soudage, prêt-à-porter et prêt-à-porter cadre moyen. Vous en conviendrez: les chefs d'établissement faisaient preuve de beaucoup d'imagination en ce domaine et, chaque fois, par groupe de dix élèves, une option nouvelle pouvait être créée.

Cette pratique sera désormais impossible puisque, après un an de travail, la commission de concertation et de perfectionnement de l'enseignement secondaire, qui associe les représentants de l'enseignement de l'Etat, des provinces et des communes, ainsi que ceux de l'enseignement libre, a mis au point en concertation une procédure réduisant sensiblement le nombre des options groupées de l'enseignement technique et professionnel, désormais classées par familles. Il y a donc des familles d'options, de façon à éviter toute exagération.

Par ailleurs, la disposition reprise à l'article 5 du même arrêté n° 295 limite le nombre de périodes qu'un établissement d'enseignement secondaire pourra désormais organiser. Cette limitation est conforme au nombre global de périodes-professeurs existant dans l'enseignement, sur base de la population au 1<sup>er</sup> février de l'année scolaire précédente.

Cependant, une pondération était nécessaire; elle a été prévue. Lorsqu'il y a variation de la population scolaire à la rentrée de septembre, on tiendra compte d'une augmentation de population de 10 p.c. ou d'une réduction de population de 5 p.c., pour pouvoir corriger le chiffre de la population au 1<sup>er</sup> février de l'année précédente. Il n'y aura donc plus de surprise sur le plan budgétaire et plus de dépassement dans l'enseignement secondaire, comme c'était souvent le cas dans le passé.

Enfin, une mesure plus ponctuelle et d'un effet direct dans le domaine budgétaire figure dans ce même arrêté: les emplois de proviseur et de sous-directeur prévus dans les centres d'enseignement secondaire qui regroupaient plus de 1400 élèves et ceux de secrétaire de direction prévus dans tous les centres d'enseignement secondaire, auxquels il fallait pourvoir pour le 1<sup>er</sup> septembre 1985, seront définitivement supprimés. On avait reporté la possibilité de nomination au 1<sup>er</sup> septembre 1985, mais on ne procédera pas à ces nominations, et l'organisation des centres d'enseignement secondaire pourra se faire sans ce personnel supplémentaire.

J'en arrive à l'enseignement supérieur de type court visé par deux arrêtés royaux numérotés: les arrêtés nos 298 et 301.

Voyons d'abord l'arrêté n° 298. Le but poursuivi par ces nouvelles mesures est de remplacer l'application de la réglementation des normes de dédoublement et de regroupement par une méthode beaucoup plus simple et donc mieux contrôlable. Elle fixe un montant de périodes de

cours organisables en capital «périodes». Progressivement, nous aurons une organisation qui tiendra compte des spécificités de l'enseignement ainsi que de la population scolaire. Les critères retenus seront donc le nombre d'élèves et les catégories auxquelles ils appartiennent.

Le second avantage de ce capital «périodes» est de renforcer l'autonomie des établissements en permettant à la direction de ceux-ci, après consultation du personnel enseignant, c'est-à-dire après un dialogue avec les enseignants — ils sont la première composante de la communauté éducative —, d'utiliser librement cette enveloppe de périodes organisables.

L'arrêté n° 301 a, lui aussi, pour but d'accroître l'autonomie de gestion, mais aussi les responsabilités des chefs d'établissement. Il s'inscrit dans la politique d'assainissement. Je tiens à vous en préciser les termes parce que, selon moi, cet assainissement va permettre une rationalisation de l'enseignement supérieur de type court et parce que, ici aussi, il faut plus de responsabilité.

Les sections de l'enseignement supérieur de type court sont nombreuses; on en compte 309 pour mon département; soixante-quatre d'entre elles comptent moins de quarante élèves.

Le coût moyen par étudiant est évidemment inversement proportionnel au nombre d'étudiants de ces sections. Il est intéressant de constater que, selon l'établissement qu'il fréquente, un étudiant peut coûter à la collectivité cent mille ou six cent mille francs par an, coût déterminé par les «charges professeurs». A cet investissement, il convient d'ajouter — car cela doit être également prévu dans le budget — les frais d'entretien de bâtiments, de fonctionnement et de personnel ouvrier.

La situation est particulièrement anarchique dans une branche de l'enseignement supérieur de type court, à savoir l'enseignement pédagogique.

La formation des maîtres de l'enseignement fondamental: les instituteurs préscolaires et primaires, et des maîtres de l'enseignement secondaire inférieur: les régents, est assurée pour mon département dans 131 sections pédagogiques, réparties en 85 écoles. Le nombre total d'étudiants fréquentant ces institutions s'élève à neuf mille. La moyenne de fréquentation peut être évaluée à quelque 180 élèves par implantation. Or nous constatons que le chiffre de cette population varie dans ces différentes sections entre 8 et 680 élèves.

La comparaison avec les pays européens voisins est édifiante en ce qui concerne cette pléthore d'institutions: en France, 89 établissements; en Belgique, 85 pour le secteur francophone; au Danemark, 29; en Allemagne, 45; en Grèce, 20. Ces chiffres parlent d'eux-mêmes; ils n'appellent aucun commentaire.

Je veux citer une rationalisation récente, intervenue près de chez nous, aux Pays-Bas, où le nombre des instituts pédagogiques est passé de 135 à 66. J'ajoute que la qualité de l'enseignement dans ces très petites entités n'est pas toujours satisfaisante. Beaucoup de sections peu peuplées restent attachées à des formations dépassées, mal adaptées aux mutations économiques et sociologiques.

L'enseignement moderne, vous le savez, nécessite un outillage coûteux que les petites écoles ne peuvent se procurer, faute de moyens.

Les normes nouvelles définies dans l'arrêté royal n° 301 sont applicables à toutes les sections de l'enseignement supérieur du type court. Elles tiennent compte du nombre d'années d'études. Elles sont plus favorables pour les institutions groupant plusieurs sections, car l'encadrement de ces écoles, c'est-à-dire la direction et l'administration, coûte moins cher.

Ces normes ont été adaptées à l'enseignement supérieur pédagogique: en effet, appliquées à 100 p.c., elles auraient provoqué la suppression d'une quarantaine de sections. Le gouvernement a décidé de réduire l'application des normes à 80 p.c. pour les sections de l'enseignement normal préscolaire, primaire et secondaire — les écoles normales primaires et les écoles normales moyennes —, et à 40 p.c., par rapport aux normes prévues, pour la section normale technique. Ainsi, un certain nombre d'écoles normales techniques, tant dans notre communauté que dans l'autre, seront maintenues.

Autre assouplissement afin d'éviter la suppression complète d'un type de section dans l'un des réseaux de notre enseignement: une garantie de maintien a été instaurée. Une section au moins, par région et par réseau linguistique, sera maintenue, même si les normes minimales ne sont pas atteintes. Je pense notamment à la formation de techniciens dans le secteur textile. Il faut maintenir au moins une section de formation de techniciens en textile A1 par communauté, même si les normes ne sont pas atteintes, pour qu'un enseignement dans cette discipline puisse subsister.



En ce qui concerne l'enseignement supérieur pédagogique, cette garantie de maintien d'une section par réseau et par province existe. Nous maintenons donc une école normale primaire et une école normale moyenne au moins par réseau et par province, ce qui est la marque d'une autre grande souplesse et d'une grande compréhension pour l'enseignement pédagogique.

L'assainissement de l'enseignement supérieur de type court est amorcé par l'application de cet arrêté. Il devra se poursuivre, et c'est une condition de réussite, par la rationalisation et la programmation de l'enseignement supérieur de type court.

A la mise en œuvre de moyens à effets exclusivement budgétaires, il faut ajouter le souci d'organiser l'enseignement sur des schémas plus fonctionnels et la volonté de répartir autrement le temps de travail dans l'enseignement. Je veux parler de l'arrêté royal n° 297 qui concerne toutes les catégories de personnel des établissements d'enseignement et des centres psycho-médico-sociaux de tous les réseaux bénéficiant d'un traitement ou d'une subvention-traitement.

Il comporte trois volets dont un concerne les charges et leur augmentation, un autre les traitements et les subventions-traitements, le troisième le congé spécial instauré pour favoriser l'emploi et prévu à partir de l'âge de cinquante ans.

Cet arrêté et ses modalités d'application ont fait l'objet de négociations longues et nombreuses, ces derniers jours, entre les organisations syndicales et les techniciens de nos cabinets. Dans le souci de préserver le climat qui accompagne l'accord de Valduchesse, le gouvernement accepte des alternatives à son plan initial.

Vers quoi tend donc la bonne volonté manifestée par le gouvernement ? La mise à la pension à soixante-trois ans des titulaires de fonctions de promotion, et le choix imposé aux autres membres du personnel âgés de soixante-deux ans entre le travail à temps partiel et la pension obligatoire, pourraient être remplacés par l'accès au régime de travail à temps partiel, à partir de cinquante ans, ceci est prévu dans les arrêtés royaux numérotés, mais la durée serait limitée dans le temps à deux années scolaires, afin de pouvoir procéder ensuite à une évaluation. A cette mesure, dont on peut bénéficier librement, en la sollicitant quand on répond aux conditions d'âge, on ajouterait une autre mesure, à savoir l'octroi d'un régime de mise en disponibilité volontaire, accessible aussi pendant deux années scolaires, jusqu'au 31 octobre 1985, aux agents âgés de cinquante-cinq ans et qui, en dépit d'une ancienneté de trente ans, ne peuvent bénéficier d'un régime de pension. Il s'agit de ceux, vous l'aurez deviné, qui ont été nommés après le vote de la loi unique.

Il y aurait une mesure de remplacement. On enlèverait toute contrainte et les intéressés pourraient choisir librement entre les deux régimes, pendant une période déterminée, jusqu'au 31 octobre 1985. Ceux qui auraient fait le choix de la mise en disponibilité à partir de l'âge de 55 ans ne seraient pas obligés de reprendre le travail, mais ils devraient alors s'inscrire dans une politique de mise à la retraite obligatoire à soixante ans. Les mesures prévues ont donc été assouplies. La contrainte a été remplacée par l'obligation de choisir entre le temps partiel ou la pension à partir de l'âge de soixante-deux ans cette année, et de soixante et un ans l'année prochaine. Il s'agit de mesures expérimentales et il conviendra de vérifier, dans deux ans, les effets de ce volontariat.

L'arrêté royal n° 297 prévoit également l'augmentation d'une heure de la charge hebdomadaire d'abord dans l'enseignement secondaire du degré supérieur, le 1<sup>er</sup> septembre prochain et, l'année suivante, dans l'enseignement secondaire du degré inférieur.

Le gouvernement accepterait — et les négociations sont en cours — d'offrir le choix entre l'acceptation d'une heure supplémentaire qui serait imposée, et le refus de cette augmentation de prestation. Dans ce dernier cas, le traitement serait diminué de la valeur de l'heure non prestée.

Il y aurait ainsi réponse du gouvernement à ceux qui souhaitent préserver l'emploi puisque cette heure serait mise à la disposition des jeunes enseignants qui souhaitent obtenir du travail.

**M. Gramme.** — Cette mesure vise les licenciés ?

**M. Bertouille,** ministre de l'Education nationale. — Oui, et la mesure pourrait avoir un effet identique pour les régents puisque ces possibilités s'inscrivent dans la même philosophie. Nous ne touchons donc pas à la mesure prévue, mais elle ne serait pas appliquée lorsqu'on accepte une mise en congé pour l'heure qu'on ne veut pas prester et pour laquelle on abandonne sa rémunération. Il s'agit là de propositions qui peuvent être négociées avec les organisations syndicales qui acceptent la concerta-

tion, dans le cadre du point 12 de l'accord de Valduchesse sur lequel vous avez accordé la confiance au gouvernement.

L'arrêté royal n° 296 supprime, à partir du 1<sup>er</sup> mars 1984, toute possibilité de nomination pour le personnel de maîtrise, les gens de métier et de service des établissements d'enseignement de l'Etat: le personnel ouvrier.

Une enveloppe de crédits de fonctionnement est attribuée aux écoles qui pourraient engager leur personnel sous contrat ou, à défaut, faire appel à des firmes privées. Il s'agit là de la responsabilité et de l'autonomie du chef d'établissement.

Dans l'estimation des économies à réaliser au département de l'Education nationale, le montant de cette enveloppe a été évalué à la moitié des crédits antérieurement destinés au paiement des temporaires. Cet arrêté fait l'objet de demandes de la part des organisations syndicales, avec lesquelles nous négocions actuellement.

Puisque les admissions au stage n'étaient plus possibles depuis le 1<sup>er</sup> mars 1984 en vertu de l'arrêté royal numéroté, le gouvernement accepterait, dans un souci d'apaisement, de surseoir jusqu'au 1<sup>er</sup> mars 1985, à l'application dudit arrêté. Un nombre limité de lauréats des dernières épreuves de recrutement pourraient ainsi être admis au stage.

Tout cela fait partie d'un ensemble que le gouvernement discute actuellement avec les organisations qui ont accepté de s'asseoir à la table de négociation. Pour autant que le climat puisse redevenir meilleur dans nos écoles, pendant le prochain trimestre, nous pourrions envisager une série d'améliorations et prendre en considération un certain nombre de remarques qui ont été formulées, tout en maintenant l'objectif budgétaire du gouvernement.

Quelques mots des universités. Ces dernières n'ont fait l'objet, dans les récentes mesures, d'aucune décision nouvelle et précise. En effet, nous savons qu'elles sont, pour la plupart, en train de mener à bien leur politique d'assainissement. Par ailleurs, la Belgique ne peut guère réduire son enveloppe universitaire globale, si l'on considère les budgets universitaires des pays comparables au nôtre, l'enveloppe consacrée à l'enseignement universitaire n'est pas trop importante dans notre pays.

Toutefois, on peut se poser la question de savoir si cette enveloppe est utilisée au mieux. En d'autres termes, le moment n'est-il pas venu de passer du quantitatif au qualitatif en matière universitaire pour répondre au reproche fait à tous les gouvernements successifs de n'avoir pas, à proprement parler, de politique universitaire ?

C'est pourquoi le gouvernement a confié à un groupe de travail, composé des recteurs des grandes universités et disposant de toute possibilité de consultation et d'investigation, l'analyse de deux questions fondamentales. La première: redéfinir, non en termes quantitatifs mais en termes de mission, la charge de l'enseignant universitaire. La deuxième: proposer les rationalisations acceptables qui permettraient un meilleur usage de la dotation d'ensemble. On laisserait à l'université la même enveloppe qui, dans la mesure des possibilités, serait accrue pour autant que le budget le permette, mais elle serait utilisée avec une plus grande autonomie et une plus grande efficacité.

Le gouvernement attend avec intérêt le résultat de ces travaux qui se font parallèlement et en concertation dans les deux secteurs. Nous espérons qu'avec l'aide des meilleurs spécialistes et des recteurs de nos universités, nous pourrions ébaucher ce qui reste à construire et, ce qui est indispensable, arrêter une véritable politique universitaire.

Quelques mots encore des préoccupations pédagogiques. Nous sommes aujourd'hui à la croisée des chemins et nous n'avons plus beaucoup de temps à perdre. C'est d'abord au moment de la rentrée scolaire que les écoles, paradoxalement — vous le savez — connaissent le plus de « temps mort ». On prétend, on attend souvent la Toussaint avant d'avoir un horaire définitif dans nos écoles d'enseignement secondaire. Pourtant l'année scolaire est très courte, les périodes de détente sont nombreuses et il n'y a pas un jour à perdre.

Ce démarrage languissant des écoles n'est pas sans effet sur la psychologie des élèves. Il démobilise — c'est l'évidence — les plus courageux d'entre eux. On leur demande de se mettre au travail sans retard mais les écoles, elles, sont incapables de prendre immédiatement leur vitesse de croisière.

Aussi avons-nous décidé que ces écoles devraient s'organiser, non plus au 1<sup>er</sup> octobre, mais au 15 septembre au plus tard, sur base des populations enregistrées l'année précédente.

Il y a une quinzaine d'années, on a voulu apporter à l'enseignement un souffle d'air frais; c'était sans doute nécessaire. L'évolution de la société ne justifie pas tout mais l'école ne peut y rester étrangère.

Toutefois, en offrant aux élèves très jeunes un éventail d'options à la carte et la possibilité d'en changer au gré des résultats, l'enseignement rénové a permis de louvoyer entre les difficultés et de fuir devant les obstacles. La conséquence, c'est un enseignement de moins bonne qualité. Et la diminution de 36 à 32 heures/semaine a eu des conséquences très néfastes. Trop de diversité nuit parce qu'elle éparpille les efforts, disperse les esprits et affaiblit la formation générale.

En accentuant dès la troisième année l'orientation des élèves, en figeant celle-ci, de façon très rigide, dans le cycle de détermination, l'enseignement rénové a mis au rang des vieilles lunes la notion même de formation générale.

Or les universités, les académies, la Fondation industrie-université interpellent de plus en plus vigoureusement l'enseignement secondaire et l'adjurent de préserver l'avenir en préservant l'essentiel, c'est-à-dire une formation générale équilibrée et cohérente, des exigences qui osent dire leur nom, une maîtrise et une rigueur d'expression indispensables dans toutes les disciplines.

Monsieur le Président, je ne voudrais pas terminer cette introduction au débat budgétaire sans confirmer, une fois de plus, mon souci de préserver l'enseignement fondamental. Pendant des années, on a eu tendance à oublier l'enseignement maternel et l'enseignement primaire lors de la répartition annuelle des masses budgétaires. Ils recevaient ce qui était indispensable, sans aucune générosité. Partant de cette constatation, nous avons refusé de réclamer un effort supplémentaire à cet enseignement et nous avons voulu maintenir son organisation dans des limites convenables, par une série de dérogations et d'aides particulières.

Le plan de rationalisation et de programmation de l'enseignement fondamental pour lequel nous avons obtenu — et j'en remercie les représentants des différents partis — l'accord de la Commission nationale du Pacte scolaire, a été approuvé par le Conseil des ministres ce matin. Il est maintenant soumis au Conseil d'Etat, sur base de la consultation d'urgence.

Je crois sincèrement que le plan accepté par le gouvernement et par la Commission du Pacte scolaire ouvre de nouvelles perspectives à notre enseignement fondamental. C'est un plan réaliste basé sur des critères objectifs tels que le nombre d'élèves réguliers, les densités de population, les distances entre écoles.

Il tient compte des leçons du passé et de la diversité de notre enseignement fondamental.

Il doit permettre l'apparition, partout où cela est possible et justifié, d'écoles comportant à la fois un niveau maternel et un niveau primaire.

Il permet enfin l'accès aux différents fonds de constructions scolaires et au Fonds de garantie à toutes les écoles tant maternelles que primaires, qui répondent aux critères de rationalisation.

Les taudis et les bâtiments totalement inadaptés pourront enfin être rénovés ou remplacés.

Si, à certains, la programmation paraît établie sur des bases sévères, il convient de tenir compte que nous disposons d'un réseau dense d'écoles et qu'il n'est donc pas nécessaire d'envisager un grand nombre de créations, auquel les possibilités budgétaires ne nous permettraient pas de faire face.

Dernier avantage de ce plan: il permet d'améliorer l'encadrement des élèves par la refonte des différentes normes actuelles et l'intégration, la stabilisation d'un personnel auxiliaire dont l'utilité n'est plus à démontrer.

A propos de la prolongation de l'obligation scolaire et de l'adaptation de l'enseignement professionnel, l'interpellation qui sera développée dans le courant de ce débat me fournira l'occasion de faire le point sur l'état d'avancement ultime de nos travaux en la matière.

Permettez-moi cependant de faire, dès maintenant, une constatation sur la prolongation de cette obligation scolaire. Notre société se complaît dans l'autodénigrement. Les colloques se multiplient à propos de l'obligation scolaire. Et les esprits chagrins dénoncent, avec une conviction apparente, l'improvisation de nos réformes. Je vais les rassurer.

Les jeunes de 15 ans qui ne désireront plus continuer l'enseignement de plein exercice et n'opteront pas pour la formation des classes moyennes, seront accueillis dans de bonnes conditions dans nos établissements secondaires à la rentrée de septembre 1984.

En tout cas, je puis affirmer que tous les chefs d'établissement de l'Etat seront réunis avant la fin de ce mois. Ils seront mis au courant des dispositions nouvelles et des implications qu'elles pourront comporter pour leurs écoles.

D'un autre côté, l'arrêté royal créant le certificat d'études de base est à la signature.

L'arrêté royal modifiant celui du 30 juillet 1976 sur les conditions de passage et sur la certification dans l'enseignement professionnel est à la signature.

La commission paritaire, prévue par l'article 2 de la loi du 29 juin 1983, est constituée. Elle est chargée de donner un avis sur les formations successives qui seront exigées dans le cadre de la prolongation de l'obligation scolaire à temps partiel. La seule demande d'avis introduite à ce jour concerne la formation permanente des classes moyennes. Tout porte à croire que cette reconnaissance pourra être acquise rapidement, étant donné l'état du dossier.

Mes chers collègues, voilà enfin le budget de l'Education nationale proposé au vote des deux assemblées pendant le premier semestre de l'exercice. Ce n'est pas encore une situation idéale, mais le progrès accompli en un an est évident, puisque le budget de 1983 n'a pu être voté, dans la deuxième assemblée, que dans le courant du mois d'octobre.

Nous voici en mai et le Sénat entame la discussion du budget de 1984. Ce n'est pas encore parfait, mais en un an, nous avons gagné cinq mois. Si nous gagnons encore cinq mois cette année, nous aurons comblé tout le retard. (*Applaudissements sur les bancs de la majorité.*)

M. Degroeve. — En l'an 2000, vous serez trop tôt!

## ORDRE DES TRAVAUX

### REGELING VAN DE WERKZAAMHEDEN

M. le Président. — En ce qui concerne l'ordre de nos travaux, je vous informe qu'après les votes, nous entendrons trois questions orales. Nous entamerons ensuite la discussion générale des six budgets de l'Education nationale. Le débat sera poursuivi ce soir jusqu'à 22 heures et repris demain, à 14 heures, pour autant, bien entendu, qu'une prédiction soit possible dans cette enceinte! (*Sourires.*)

Nous entendrons vraisemblablement la réponse des ministres demain après-midi, vers 16 ou 17 heures. En tout état de cause, l'organisation de ce débat dépend du temps de parole de chaque intervenant.

La commission du travail parlementaire propose, pour la semaine du 21 au 27 mai, l'ordre du jour suivant:

Mardi 22 mai 1984:

- a) Le matin à 10 heures;
- b) L'après-midi à 14 heures;
- c) Le soir à 19 heures:

1. Projet de loi contenant le budget des services du Premier ministre de l'année budgétaire 1984;

Projet de loi ajustant le budget des services du Premier ministre de l'année budgétaire 1983;

1<sup>o</sup> Crédits Politique et Programmation scientifiques;

2<sup>o</sup> Crédits Premier ministre.

2. Interpellations:

a) De M. De Smeyter au secrétaire d'Etat aux Pensions sur «les arrêts pris dans le cadre des pouvoirs spéciaux et leur influence négative sur les pensions»;

b) De M. De Baere au Vice-Premier ministre et ministre de l'Intérieur et de la Fonction publique sur «les arrêts pris dans le cadre des pouvoirs spéciaux et leur influence négative sur la fonction publique»;

c) De M. Egelmeers au ministre de l'Emploi et du Travail et au ministre des Affaires sociales et des Réformes institutionnelles sur «les arrêts pris dans le cadre des pouvoirs spéciaux et leur influence négative sur le régime des allocations familiales et sur celui du chômage»;



d) De M. Vandenhove au ministre des Affaires sociales et des Réformes institutionnelles sur « les arrêtés pris dans le cadre des pouvoirs spéciaux et leur influence négative sur l'assurance maladie ».

3. Projet de loi contenant le budget du ministère des Affaires économiques de l'année budgétaire 1984;

Projet de loi ajustant le budget du ministère des Affaires économiques de l'année budgétaire 1983;

4. Projet de loi ajustant le budget du ministère des Affaires économiques de l'année budgétaire 1983;

5. Projet de loi contenant le budget des Dotations de l'année budgétaire 1984;

Projet de loi ajustant le budget des Dotations de l'année budgétaire 1983.

Mercredi 23 mai 1984:

a) Le matin à 10 heures;

b) L'après-midi à 14 heures;

c) Le soir à 19 heures:

Reprise de l'ordre du jour des séances de mardi.

Jeudi 24 mai 1984:

a) L'après-midi à 15 heures;

b) Le soir à 19 heures:

Reprise de l'ordre du jour des séances de mardi.

A 16 heures: votes nominatifs sur l'ensemble des projets de loi dont la discussion est terminée.

Eventuellement:

Vendredi 25 mai 1984:

a) L'après-midi à 14 heures;

b) Le soir à 19 heures:

1. Reprise de l'ordre du jour des séances de jeudi;

2. Votes.

De commissie voor de parlementaire werkzaamheden stelt voor de week van 22 mei 1984 volgende agenda voor:

Dinsdag 22 mei 1984:

a) 's Ochtends te 10 uur;

b) 's Namiddags te 14 uur,

c) 's Avonds te 19 uur:

1. Ontwerp van wet houdende de begroting van de Diensten van de Eerste minister voor het begrotingsjaar 1984;

Ontwerp van wet houdende aanpassing van de begroting van de Diensten van de Eerste minister voor het begrotingsjaar 1983;

1° Kredieten Wetenschapsbeleid;

2° Kredieten Eerste minister.

2. Interpellaties:

a) Van de heer De Smeyter tot de Staatssecretaris voor Pensioenen over « de genomen machtigingsbesluiten en hun nadelige invloed op de pensioenen »;

b) Van de heer De Baere tot de Vice-Eerste minister en minister van Binnenlandse Zaken en Openbaar Ambt over « de genomen machtigingsbesluiten en hun nadelige invloed op het Openbaar Ambt »;

c) Van de heer Egelmeers tot de minister van Tewerkstelling en Arbeid en tot de minister van Sociale Zaken en Institutionele Hervormingen over « de genomen machtigingsbesluiten en hun nadelige invloed op het stelsel van kinderbijslagen en dat van de werkloosheid »;

d) Van de heer Vandenhove tot de minister van Sociale Zaken en Institutionele Hervormingen over « de genomen machtigingsbesluiten en hun nadelige invloed op de ziekteverzekering ».

3. Ontwerp van wet houdende de begroting van het ministerie van Economische Zaken voor het begrotingsjaar 1984.

Ontwerp van wet houdende aanpassing van de begroting van het ministerie van Economische Zaken voor het begrotingsjaar 1983;

4. Ontwerp van wet houdende aanpassing van de begroting van het ministerie van Economische Zaken voor het begrotingsjaar 1983;

5. Ontwerp van wet houdende de begroting der Dotatiën voor het begrotingsjaar 1984;

Ontwerp van wet houdende aanpassing van de begroting der Dotatiën voor het begrotingsjaar 1983.

Woensdag 23 mei 1984:

a) 's Ochtends te 10 uur;

b) 's Namiddags te 14 uur;

c) 's Avonds te 19 uur:

1. Hervatting van de agenda van de vergadering van dinsdag.

Donderdag 24 mei 1984:

a) 's Namiddags te 15 uur;

b) 's Avonds te 19 uur:

Hervatting van de agenda van de vergaderingen van dinsdag.

Te 16 uur: naamstemmingen over het geheel van de afgehandelde ontwerpen van wet.

Eventueel:

Vrijdag 25 mei 1984:

a) 's Namiddags te 14 uur;

b) 's Avonds te 19 uur:

1. Hervatting van de agenda van de vergaderingen van donderdag;

2. Stemmingen.

De heer Degroeve. — Is dat de exacte volgorde van de agenda, mijnheer de Voorzitter?

De Voorzitter. — Normaal gesproken wel. Wij zullen beginnen met de begroting van de Eerste minister. Maar de volgorde van de twee luiken moet nog worden overlegd. Dan volgt de begroting van Economische Zaken en dan die van Dotaties.

Geen opmerkingen?

Le Sénat est-il d'accord sur ce projet d'ordre des travaux? (*Assentiment.*)

Il en est ainsi décidé.

Dan is hiertoe besloten.

PROPOSITION DE LOI MODIFIANT L'ARRETE ROYAL DU 20 FEVRIER 1975 PORTANT STATUT DE REPARATION EN FAVEUR DES MILITAIRES BELGES QUI ONT EFFECTUE DU SERVICE AU COURS DES DIFFERENTES PHASES DE LA MOBILISATION DE 1939-1940

*Rejet*

VOORSTEL VAN WET TOT WIJZIGING VAN HET KONINKLIJK BESLUIT VAN 20 FEBRUARI 1975 HOUDENDE STATUUT VAN VERGOEDING TEN GUNSTE VAN DE BELGISCHE MILITAIRES DIE TUSSEN DE VERSCHILLENDE FASEN VAN DE MOBILISATIE VAN 1939-1940 DIENST HEBBEN VOLBRACHT

*Verwerping*

M. le Président. — Nous devons nous prononcer sur la proposition de loi modifiant l'arrêté royal du 20 février 1975, dont la commission propose le rejet.

Wij moeten ons nu uitspreken over het voorstel van wet tot wijziging van het koninklijk besluit van 20 februari 1975, waarvan de commissie de verwerping voorstelt.

Overeenkomstig artikel 47 van ons reglement moet ik de conclusies van de commissie in stemming brengen.

Conformément à l'article 47 de notre règlement, je dois mettre aux voix les conclusions de la commission.

Het woord is aan mevrouw Nelly Maes voor een stemverklaring.

Mevrouw N. Maes. — Mijnheer de Voorzitter, het gaat hier om een zeer kleine categorie van mensen getroffen door de maatregelen van de repressie, namelijk die gewezen militairen of gemobiliseerden die werkloos waren en van wie na hun terugkeer uit krijgsgevangenschap de stempelkaart werd afgenomen. Zonder inkomen zijnde waren zij indirect

verplicht naar Duitsland te gaan werken ten einde hun gezin niet volledig zonder inkomen te laten.

De indieners van het voorstel van wet vragen dat men zou willen veronderstellen dat deze militairen en krijgsgevangenen toch van onberispelijk gedrag zouden geacht worden zodat zij in aanmerking komen voor de bescheiden vergoeding in het kader van het statuut van nationale erkentelijkheid.

Wij moeten vaststellen dat de minister dit weigert. Hij beroept zich daarbij op de wet van 1947.

Dames en heren, ik was toen een kleuter van 6 jaar.

De Voorzitter. — Mevrouw, u moet de beraadslaging van gisteren niet herbeginnen. Dat is gisteren allemaal al gezegd.

Mevrouw N. Maes. — De heer Egelseers heeft niet gezegd dat hij toen zes jaar was.

De heer Egelseers. — Ik was 18 jaar in 1947.

De Voorzitter. — Mevrouw, dit is geen stemverklaring.

Mevrouw N. Maes. — Mijnheer de Voorzitter, als stemverklaring kan ik niet anders dan mijn totale verbijstering uitdrukken ten overstaan van deze achterhaalde redenering en onbegrijpelijke reactie van de meerderheid die de regering daarin steunt, nadat zoveel partijen — en ik richt mij nu speciaal tot de christen-democraten — reeds herhaaldelijk met de mond beleden hebben dat zij de sociale gevolgen van de repressie willen opruimen. Dit is nu maar een miniscul begin en de christen-democraten krabbelen reeds terug. Dit is voor ons onbegrijpelijk. *(Applaus op de banken van de Volksunie.)*

De Voorzitter. — Wij gaan nu over tot de stemming.

Nous passons au vote.

— Il est procédé au vote nominatif.

Er wordt tot naamstemming overgegaan.

148 membres sont présents.

148 leden zijn aanwezig.

113 votent oui.

113 stemmen ja.

31 votent non.

31 stemmen neen.

4 s'abstiennent.

4 onthouden zich.

En conséquence, les conclusions de la commission sont adoptées et la proposition de loi vient à tomber.

Derhalve zijn de conclusies van de commissie aangenomen en vervalt het voorstel van wet.

Ont voté oui:

Hebben ja gestemd:

MM. Akkermans, André, Aubecq, Basecq, Bens, Bock, Bosmans, Bossicart, Califice, Chabert, Claeys, Clerdent, Close, Coen, Conrotte, Cooreman, Mme Coorens, MM. Cuvelier, Dalem, C. De Clercq, T. Declercq, Decléry, de Clippele, De Cooman, Decoster, Degroeve, Dehaene, De Kerpel, Delcroix, Delmotte, Mme Delruelle-Ghobert, MM. Demuyter, Deprez, Descamps, De Seranno, Désir, de Wasseige, Deworme, Mme D'Hondt-Van Opdenbosch, MM. le comte du Monceau de Bergendal, Eicher, Février, François, Friederichs, Gerits, Gevenois, Gijs, J. Gillet, M. R. Gillet, Mmes Godinache-Lambert, Goor-Eyben, MM. Goossens, Gramme, Grosjean, Mme Hanquet, M. Hatry, Mme Herman-Michielsens, MM. Hismans, Hubin, Humblet, Jandrain, Kever, Lagae, Lagneau, Lallemand, Leclercq, Lutgen, Mme Mayence-Goossens, MM. S. Moureaux, Mouton, Nicolas, Noerens, Mme Panneels-Van Baelen, MM. Péciaux, Pede, Edg. Peetermans, Mme Pétry, M. Poulet, Mme Remy-Oger, MM. Reynders, Rutten, Seeuws, Mme Smitt, MM. Sondag, Spitaels, Tilquin, Th. Toussaint, Mme Tyberghien-Vandenbussche, MM. Uyttendaele, Van Daele, Vandenabeele, Van den Broeck, Vandenhaute, Vanderborcht, Vandermarliere, Vandermeulen, Vandersmissen, Vangeel, Vangronsveld, Vanhaverbeke, Van Herck,

Van Herreweghe, Van houtte, Van Nevel, Vannieuwenhuyze, Van Rompaey, Verbist, Vermeiren, Waltniel, J. Wathélet, Windels et Leemans.

Ont voté non:

Hebben neen gestemd:

MM. Capoen, Coppens, De Baere, De Bremaeker, Debussère, Decoinck, Mme De Pauw-Deveen, MM. De Smeyter, Draulans, Egelseers, Geldolf, Mme Jortay-Lemaire, MM. Knuts, Lowis, Luyten, Mme N. Maes, MM. Marmenout, Matthys, P. Peeters, W. Peeters, Mme Saive-Boniver, MM. Trussart, Vandekerckhove, Vandenhoeve, Van Der Niepen, Vandezande, Van In, Van Ooteghem, Mme Van Puymbroeck, MM. Van Roye et Wyninckx.

Se sont abstenus:

Hebben zich onthouden:

MM. de Bruyne, R. Maes, Op 't Eynde et Smeers.

De Voorzitter. — Ik verzoek de leden die zich hebben onthouden, de reden van hun onthouding mede te delen.

De heer Op 't Eynde. — Ik ben afgesproken met de heer Aerts.

De heer de Bruyne. — Ik ben afgesproken met de heer De Bondt.

De heer R. Maes. — Ik ben afgesproken met mevrouw Staels-Dompas.

De heer Smeers. — Ik ben afgesproken met de heer Féris.

De heer Vandekerckhove. — Mijnheer de Voorzitter, ik had mij moeten onthouden, want ik had afgesproken met de heer Geens.

De Voorzitter. — Akte wordt u daarvan gegeven.

#### PROJET DE LOI CONTENANT LE BUDGET DU MINISTÈRE DE LA DÉFENSE NATIONALE DE L'ANNÉE BUDGÉTAIRE 1984

*Vote sur les amendements et articles réservés*

#### ONTWERP VAN WET HOUDENDE DE BEGROTING VAN HET MINISTERIE VAN LANDSVERDEDIGING VOOR HET BEGROTINGSJAAR 1984

*Stemming over de aangehouden amendementen en over de aangehouden artikelen*

M. le Président. — Nous devons procéder maintenant au vote sur les amendements et articles réservés du projet de loi contenant le budget du ministère de la Défense nationale de l'année budgétaire 1984.

Wij moeten thans stemmen over de aangehouden amendementen en over de aangehouden artikelen van het ontwerp van wet houdende de begroting van het ministerie van Landsverdediging voor het begrotingsjaar 1984.

Nous avons à nous prononcer, en premier lieu, sur les amendements déposés au tableau budgétaire.

Wij moeten ons eerst uitspreken over de amendementen bij de begrotingstabel.

M. Humblet avait déposé un amendement ainsi libellé:

« Titre I. — Dépenses courantes

Chapitre I. — Dépenses de consommation

§ 1<sup>er</sup>. Salaires et charges sociales

Art. 11.03. Rémunérations du personnel actif et en disponibilité, etc. (p. 12).

Ramener le crédit de 45 482 500 000 francs à 44 627 700 000 francs.

Réduction: 854 800 000 francs. »

Cet amendement est retiré par son auteur.

Nous avons à nous prononcer sur les amendements que voici de M. Trussart :

« Titre I. — Dépenses courantes

Section 32. — Ministère de la Défense nationale proprement dit

Chapitre I. — Dépenses de consommation

(Dépenses courantes pour biens et services)

Art. 12.23. Dépenses spécifiques au ministère de la Défense nationale etc. (p. 14), n° 11.

Ramener le crédit de 2 219 à 1 819 millions de francs.

Réduction : 400 millions de francs.

Chapitre III. — Transferts de revenus à destination d'autres secteurs

Art. 34.05. Participation financière de la Belgique dans le fonctionnement des états-majors et organismes interalliés (p. 18).

Ramener le crédit de 832 à 32 millions de francs.

Réduction : 800 millions de francs.

Art. 34.06. Quote-part de la Belgique dans les coûts d'acquisition du matériel volant du système Airborne Early Warning and Control de l'Otan (p. 19).

Ramener le crédit d'engagement (autorisations nouvelles 1984) de 566 à 66 millions de francs.

Réduction : 500 millions de francs.

Section 33. — Recherche scientifique

Chapitre I. — Dépenses de consommation

(Dépenses courantes pour biens et services)

Art. 12.25. Crédits spéciaux de recherche scientifique etc. (p. 20).

Ramener le crédit de 37,2 à 7,2 millions de francs.

Réduction : 30 millions de francs.

« Titre I. — Lopende uitgaven

Sectie 32. — Ministerie van Landsverdediging

Hoofdstuk I. — Consumptieve bestedingen

(Lopende uitgaven voor goederen en diensten)

Art. 12.23. Specifieke uitgaven bij het ministerie van Landsverdediging enz. (blz. 14), nr. 11.

Het krediet terug te brengen van 2 219 tot 1 819 miljoen frank.

Vermindering : 400 miljoen frank.

Hoofdstuk III. — Inkomensoverdrachten aan andere sectoren

Art. 34.05. Financiële bijdrage van België in de werking van de intergeallieerde staven en organismen (blz. 18).

Het krediet terug te brengen van 832 tot 32 miljoen frank.

Vermindering : 800 miljoen frank.

Art. 34.06. Aandeel van België in de aankoopkosten van het vliegend materieel van het Airborne Early Warning and Control systeem van de Navo (blz. 19).

Het vastleggingskrediet (nieuwe machtigingen 1984) terug te brengen van 566 tot 66 miljoen frank.

Vermindering : 500 miljoen frank.

Sectie 33. — Wetenschappelijk onderzoek

Hoofdstuk I. — Consumptieve bestedingen

(Lopende uitgaven voor goederen en diensten)

Art. 12.25. Bijzondere kredieten voor wetenschappelijk onderzoek enz. (blz. 20).

Het krediet terug te brengen van 37,2 tot 7,2 miljoen frank.

Vermindering : 30 miljoen frank.

Nous passons au vote.

Wij gaan over tot de stemming.

— Il est procédé au vote nominatif.

Er wordt tot naamstemming overgegaan.

148 membres sont présents.

148 leden zijn aanwezig.

142 votent non.

142 stemmen neen.

5 votent oui.

5 stemmen ja.

1 s'abstient.

1 onthoudt zich.

En conséquence, les amendements ne sont pas adoptés.

Derhalve zijn de amendementen niet aangenomen.

Ont voté non :

Hebben neen gestemd :

MM. Akkermans, André, Aubecq, Basecq, Bens, Bock, Bosmans, Bossicart, Califice, Capoen, Chabert, Claeys, Clerdent, Close, Coen, Conrotte, Cooreman, Mme Coorens, MM. Coppens, Cudell, Cuvelier, Mme De Backer-Van Ocken, MM. De Baere, De Bremaeker, de Bruyne, Debussère, C. De Clercq, T. Declercq, Decléry, de Clippele, Deconinck, De Cooman, Decoster, Degroove, Dehaene, De Kerpel, Delcroix, Delmotte, Mme Delruelle-Ghobert, M. Demuyter, Mme De Pauw-Deveen, MM. Deprez, Descamps, De Seranno, Désir, De Smeyter, de Wasseige, Deworme, Mme D'Hondt-Van Opdenbosch, MM. Draulans, Egelmeers, Eicher, Février, François, Friederichs, Geldolf, Gerits, Gevenois, Gijs, J. Gillet, Mme L. Gillet, M. R. Gillet, Mmes Godinache-Lambert, Goor-Eyben, MM. Goossens, Gramme, Grosjean, Mme Hanquet, M. Hatry, Mme Herman-Michielsens, MM. Hismans, Hubin, Humblet, Jandrain, Kevers, Knuts, Lagae, Lagneau, Lahaye, Lallemant, Leclercq, Lewis, Lutgen, Luyten, Mme N. Maes, MM. Marmenout, Matthys, Mme Mayence-Goossens, MM. S. Moureaux, Mouton, Nicolas, Noerens, Op 't Eynde, Mme Panneels-Van Baelen, MM. Pécriaux, Pede, Edg. Peetermans, P. Peeters, W. Peeters, Mmes Pétry, Remy-Oger, MM. Reynders, Rutten, Seeuws, Smeers, Mme Smitt, MM. Sondag, Spitaels, Tilquin, Th. Toussaint, Mme Tyberghien-Vandenbussche, MM. Uytendaele, Van Daele, Vandekerckhove, Vandenabeele, Van den Broeck, Vandenhaute, Vandenhove, Vanderborcht, Vandermarliere, Vandermeulen, Van Der Niepen, Vandersmissen, Vandezande, Vangeel, Vangronsveld, Vanhaverbeke, Van Herck, Van Herreweghe, Van houtte, Van In, Van Nevel, Vannieuwenhuyze, Van Ooteghem, Van Rompaey, Verbist, Vermeiren, Waltniel, J. Wathelet, Windels, Wyninckx et Lee-mans.

Ont voté oui :

Hebben ja gestemd :

Mmes Jortay-Lemaire, Saive-Bonniver, M. Trussart, Mme Van Puym-broeck et M. Van Roye.

S'est abstenu :

Heeft zich onthouden :

M. R. Maes.

M. le Président. — Je mets aux voix l'amendement que voici de M. Trussart :

« Section 34. — Coopération technique militaire

Chapitre III. — Transferts de revenus à destination d'autres secteurs

Transferts de revenus à l'étranger

Art. 34.07. Dépenses de toute nature incombant au ministère de la Défense nationale et résultant exclusivement ou en ordre principal de l'assistance technique accordée à la république du Zaïre et au Rwanda (p. 21).

Ramener le crédit de 513,1 à 293,1 millions de francs.

Réduction : 220 millions de francs.



« Sectie 34. — Militaire technische samenwerking »

Hoofdstuk III. — Inkomensoverdrachten aan andere sectoren

Inkomensoverdrachten aan het buitenland

Art. 34.07. Uitgaven van alle aard ten laste vallend van het ministerie van Landsverdediging en die uitsluitend of hoofdzakelijk uit de aan de republiek Zaïre en aan Rwanda verleende technische bijstand voortspruiten (blz. 21).

Het krediet terug te brengen van 513,1 tot 293,1 miljoen frank.

Vermindering: 220 miljoen frank. »

Nous passons au vote.

Wij gaan over tot de stemming.

— Il est procédé au vote nominatif.

Er wordt tot naamstemming overgegaan.

149 membres sont présents.

149 leden zijn aanwezig.

143 votent non.

143 stemmen neen.

5 votent oui.

5 stemmen ja.

1 s'abstient.

1 onthoudt zich.

En conséquence, l'amendement n'est pas adopté.

Derhalve is het amendement niet aangenomen.

Ont voté non :

Hebben neen gestemd :

MM. Akkermans, André, Aubecq, Basecq, Bens, Bock, Bosmans, Bossicart, Califice, Capoen, Chabert, Claeys, Clerdent, Close, Coen, Conrotte, Cooreman, Mme Coorens, MM. Coppens, Cudell, Cuvelier, Dalem, Mme De Backer-Van Ocken, MM. De Baere, De Bremaeker, de Bruyne, Debusseré, C. De Clercq, T. Declercq, Decléty, de Clippele, Deconinck, De Cooman, Decoster, Degroeve, Dehaene, De Kerpel, Delcroix, Delmotte, Mme Delruelle-Ghobert, M. Demuyter, Mme De Pauw-Deveen, MM. Deprez, Descamps, De Seranno, Désir, De Smeyter, de Wasseige, Deworme, Mme D'Hondt-Van Opendenbosch, MM. Draulans, le comte du Monceau de Bergendal, Eicher, Février, François, Friederichs, Geldolf, Gerits, Gevenois, Gijis, J. Gillet, Mme L. Gillet, M. R. Gillet, Mmes Godinache-Lambert, Goor-Eyben, MM. Goossens, Gramme, Grosjean, Mme Hanquet, M. Hatry, Mme Herman-Michielsens, MM. Hismans, Hubin, Humblet, Jandrain, Kevers, Knuts, Lagae, Lagneau, Lahaye, Lallemand, Leclercq, Lowis, Lutgen, Luyten, Mme N. Maes, MM. Marmenout, Matthys, Mme Mayence-Goossens, MM. S. Moureaux, Mouton, Nicolas, Noerens, Op 't Eynde, Mme Panneels-Van Baelen, MM. Pécriaux, Pede, Edg. Peetermans, P. Peeters, W. Peeters, Mme Pétry, M. Pouillet, Mme Remy-Oger, MM. Reynnders, Rutten, Seeuws, Smeers, Mme Smitt, MM. Sondag, Spitaels, Tilquin, Th. Tousseint, Mme Tyberghien-Vandenbussche, MM. Uyttendaele, Van Daele, Vandekerckhove, Vandenabeele, Van den Broeck, Vandenhaute, Vandenheve, Vanderborgh, Vandermarliere, Vandermeulen, Van Der Niepen, Vandersmissen, Vandezande, Vangeel, Vangronsveld, Vanhaverbeke, Van Herck, Van Herreweghe, Van houtte, Van In, Van Nevel, Vannieuwenhuyze, Van Ooteghem, Van Rompaey, Verbist, Vermeiren, Waltniel, J. Wathélet, Windels et Leemans.

Ont voté oui :

Hebben ja gestemd :

Mmes Jortay-Lemaire, Saive-Boniver, M. Trussart, Mme Van Puymbroeck et M. Van Roye.

S'est abstenu :

Heeft zich onthouden :

M. R. Maes.

M. le Président. — Nous passons au vote sur les amendements suivants de M. Trussart :

« Titre II. — Dépenses de capital »

Sous-titre I. — Crédits destinés à la réalisation du programme d'investissements

Section 35. — Ministère de la Défense nationale

Chapitre VII. — Investissements (civils)

Achat de terrains et bâtiments dans le pays

Art. 71.01. Achat ou expropriation de terrains et de bâtiments (p. 22).

Ramener le crédit d'ordonnancement de 76 à 59 millions de francs.

Réduction: 17 millions de francs.

Sous-titre II. — Crédits qui ne sont pas destinés à la réalisation du programme d'investissements

Section 36. — Ministère de la Défense nationale

Chapitre V. — Transferts de capitaux à destination d'autres secteurs

Transferts de capitaux à l'étranger

Art. 53.01. Dépenses incombant uniquement à la Défense nationale dans le cadre des travaux d'infrastructure Otan (p. 23), n° 02.

Ramener les crédits d'engagement et d'ordonnancement de 38 à 4 millions de francs.

Réduction: 34 millions de francs.

Art. 53.02. Participation de la Défense nationale dans les travaux communs à l'étranger relevant des tranches d'infrastructure Otan II à XXXV (p. 23).

Ramener les crédits d'engagement et d'ordonnancement de 1950 à 1866 millions de francs.

Réduction: 84 millions de francs. »

« Titre II. — Kapitaaluitgaven »

Subtitre I. — Kredieten bestemd voor de uitvoering van het investeringsprogramma

Sectie 35. — Ministerie van Landsverdediging

Hoofdstuk VII. — Investerings (civiel)

Aankoop van grond en gebouwen in het binnenland

Art. 71.01. Aankoop of onteigening van grond en gebouwen (blz. 22).

Het ordonnanceringskrediet terug te brengen van 76 tot 59 miljoen frank.

Vermindering: 17 miljoen frank.

Subtitre II. — Kredieten niet bestemd voor de uitvoering van het investeringsprogramma

Sectie 36. — Ministerie van Landsverdediging

Hoofdstuk V. — Vermogensoverdrachten aan andere sectoren

Vermogensoverdrachten aan het buitenland

Art. 53.01. Uitgaven uitsluitend ten laste van Landsverdediging in het kader van de Navo-infrastructuurwerken (blz. 23), nr. 02.

Het vastleggings- en ordonnanceringskrediet terug te brengen van 38 tot 4 miljoen frank.

Vermindering: 34 miljoen frank.

Art. 53.02. Tussenkomen van Landsverdediging in de gemeenschappelijke werken in het buitenland, behorend tot de schijven van Navo-infrastructuurwerken II tot XXXV (blz. 23).

Het vastleggings- en ordonnanceringskrediet terug te brengen van 1950 tot 1866 miljoen frank.

Vermindering: 84 miljoen frank. »

Ces amendements étant identiques aux amendements présentés par M. Wyninckx et consorts, je présume que le Sénat sera d'accord pour ne procéder qu'à un seul vote?

Deze amendementen identiek zijnde met de amendementen van de heer Wyninckx c.s., neem ik aan dat de Senaat het eens is om daarover slechts een enkele stemming te houden? (*Instemming.*)

Il en sera donc ainsi.

Dan is hiertoe besloten.

Het woord is aan de heer Gijs voor een stemverklaring.

**De heer Gijs.** — Mijnheer de Voorzitter, omwille van het belang van het onderwerp dat in het amendement van de heer Wyninckx c.s. aan bod komt, wil ik hier nogmaals kort het standpunt van de CVP in herinnering brengen.

Wij hebben kennis genomen van de argumenten die de minister van Landsverdediging inroept om het amendement van de heer Wyninckx c.s. te verwerpen. De CVP-fractie is het met de krachtlijnen van die argumentatie eens. Ik wil het standpunt van onze fractie nog even herhalen. Het is misschien ten overvloede maar toch wel nuttig naar aanleiding van deze stemming.

Ten eerste, de CVP-fractie dringt aan dat verdere uitvoering zou worden gegeven aan de resolutie die de Senaat enkele maanden geleden quasi unaniem heeft goedgekeurd...

**De heer Wyninckx.** — Wij ook!

**De heer Gijs.** — ... en volgens welke aan de regering wordt gevraagd alles in het werk te stellen om de gesprekken tussen de kleine landen van het Warschaupact enerzijds, en de kleine landen van de Navo anderzijds, te intensifiëren.

**De heer R. Maes.** — Wij ook!

**De heer Gijs.** — Die resolutie is trouwens reeds gedeeltelijk uitgevoerd, aangezien die gesprekken en contacten inderdaad werden geïntensifieerd met het oog op de hervatting van de besprekingen over de middellange afstandsruketten in Europa.

Ten tweede, een definitieve beslissing over de plaatsing van euroraketten zal slechts worden genomen na evaluatie van de toestand over de vordering van de ontwapeningsgesprekken. Zolang die evaluatie niet is gebeurd, zal geen beslissing worden genomen.

In het kader van onze opvattingen over de uitvoering van het Navo-dubbelbesluit, opvattingen die wij hier reeds herhaaldelijk hebben uiteengezet, is het aanvaardbaar dat een begin wordt gemaakt met de voorbereidende werkzaamheden. De opvatting — en ik meen dat die bij sommige leden bestaat — dat het volledig programma tot en met het plaatsen van de raketten zal worden uitgevoerd eenmaal dat kosten worden gemaakt voor de voorbereiding van de plaatsing, is verkeerd. Wat die voorbereidende werkzaamheden ook mogen gekost hebben, wij zullen om het even op welk moment met vreugde vaststellen dat zij moeten worden stopgezet, omdat uit de evaluatie zou gebleken zijn dat geen raketten moeten worden geplaatst. De redenering dat eenmaal kosten worden gemaakt, het voorwerp van die kosten ook moet worden gebruikt, gaat in feite voor bewapeningsuitgaven nooit op. Het bewapeningsmateriaal dat wij aankopen, verslijt — gelukkig maar — zonder dat het ooit werd gebruikt voor het doel waarvoor het technisch werd ontworpen. Het zijn politieke uitgaven, zij hebben een politiek doel.

**De heer Van Ooteghem.** — Ik dacht dat de heer Gijs een stemverklaring zou afleggen. Mijnheer de Voorzitter, u hanteert twee maten en twee gewichten.

**De heer Gijs.** — Als een lid van de Volksunie een stemverklaring aflegt, luister ik altijd aandachtig; ik vraag dat u hetzelfde zou doen.

**De heer Luyten.** — U wordt nooit tot de orde geroepen.

**De heer Gijs.** — U kunt alleen maar brullen, maar geen zinnig argument naar voren brengen.

**Mevrouw N. Maes.** — Wij kunnen ook kiezen. De verkiezingen zullen u de afstraffing toedienen die u verdient.

**De heer Gijs.** — Deze uitgaven dienen dus om een gewapend conflict te vermijden. Het zijn, ik herhaal het, politieke uitgaven. Hetzelfde geldt voor de voorbereidende werkzaamheden waarover deze amendementen handelen. Daarom, mijnheer de Voorzitter, zal de CVP-fractie tegen de amendementen van de heer Wyninckx c.s. stemmen. (*Applaus op de banken van de meerderheid.*)

**De Voorzitter.** — Het woord is aan de heer Wyninckx voor een stemverklaring.

**De heer Wyninckx.** — Mijnheer de Voorzitter, dit vrij woelige debat verwondert mij enigszins. Ik heb gisteren in de grootste sereniteit en voor een dun bezaaide Senaat de redenen uiteengezet waarom mijn fractie vanzelfsprekend voor deze amendementen zal stemmen.

Wij hebben kennis genomen van de verklaring van de minister van Landsverdediging, die op het ogenblik niet aanwezig is, hoewel dat nuttig zou zijn wanneer over zijn begroting wordt gestemd.

Wij hebben ook gepleit, mijnheer Gijs, voor het geven van uitvoering aan de resolutie van de Senaat. Mijn fractie steunt deze amendementen omdat wij aan de minister van Buitenlandse Betrekkingen de mogelijkheid willen geven om met meer kracht en met meer argumenten te pleiten bij de kleine landen van het Warschaupact, gesterkt door het feit dat wij alleszins, zoals in Nederland, voorlopig een halt willen toeroepen aan investeringen, gericht op de installatie.

U hebt nochtans een zeer genuanceerde interpretatie gegeven van de begroting. Wij hebben van u vernomen dat in een begroting politieke en niet-politieke uitgaven zijn opgenomen. Hier gaat het om een politieke uitgave, zegt u. Wij dachten dat alle bestedingen in een begroting gewoon van budgettaire aard waren, die misschien wel in een bepaalde politiek passen, maar niet als politiek wapen kunnen worden gehanteerd.

Wij vernemen dat inderdaad geen beslissing zou worden genomen, maar dat men ondertussen voortgaat met de bestedingen. Uw houding kennen wij, ze verwondert mij niet. Het verwondert mij wel dat sommige leden van uw fractie, die zo geestdriftig hebben betoogd in Brussel op 23 oktober, zich nu niet zouden aansluiten bij dit zeer zinnige voorstel ten dienste van de vrede en de ontwapening. Mijn fractie zal alleszins voor deze amendementen stemmen. (*Applaus op de socialistische banken.*)

**M. le Président.** — Nous passons au vote.

Wij gaan over tot de stemming.

— Il est procédé au vote nominatif sur les amendements de M. Trussart et de M. Wyninckx et consorts.

Er wordt tot naamstemming overgegaan over de amendementen van de heer Trussart en van de heer Wyninckx c.s.

149 membres sont présents.

149 leden zijn aanwezig.

86 votent non.

86 stemmen neen.

52 votent oui.

52 stemmen ja.

11 s'abstiennent.

11 onthouden zich.

En conséquence, les amendements ne sont pas adoptés.

Derhalve zijn de amendementen niet aangenomen.

Ont voté non :

Hebben neen gestemd :

MM. Akkermans, André, Aubecq, Bens, Bock, Bosmans, Bossicart, Califice, Chabert, Claeys, Clerdent, Close, Coen, Conrotte, Cooreman, Cuvelier, Mme De Backer-Van Ocken, MM. C. De Clercq, T. Declercq, Decléry, de Clippele, De Cooman, Decoster, Dehaene, De Kerpel, Mme Delruelle-Ghobert, MM. Deprez, Descamps, De Seranno, Mme D'Hondt-Van Opdenbosch, MM. le comte du Monceau de Bergendal, Février, François, Friederichs, Gerits, Gijs, J. Gillet, Mmes L. Gillet, Godinache-Lambert, Goor-Eyben, M. Gramme, Mme Hanquet, M. Hatry, Mme Herman-Michielsens, MM. Kevers, Lagae, Lagneau, Lutgen, Mme Mayence-Goossens, MM. Nicolas, Noerens, Mme Panneels-Van Baelen, MM. Pede, Edg. Peetermans, Poma, Poulllet, Reynders, Rutten, Mme Smitt, MM. Sondag, Tilquin, Mme Tyberghien-Vandenbussche, MM. Uyttendaele, Van Daele, Vandenabeele, Van den Broeck.

Vandenhaute, Vanderborcht, Vandermarliere, Vandermeulen, Vandermissen, Vangeel, Vangronsveld, Vanhaverbeke, Van Herck, Van Herreweghe, Van houtte, Van Nevel, Vannieuwenhuyze, Van Rompaey, Verbist, Vermeiren, Waltniel, J. Wathelet, Windels et Leemans.

Ont voté oui:

Hebben ja gestemd:

MM. Basecq, Capoen, Mme Coorens, MM. Coppens, Cudell, De Baere, De Bremaeker, Debussère, Deconinck, Degroeve, Delcroix, De Smeyter, de Wasseige, Deworme, Draulans, Egelmeers, Eicher, Geldolf, Gevenois, Goossens, Grosjean, Hismans, Hubin, Humblet, Jandrain, Mme Jortay-Lemaire, MM. Knuts, Lallemand, Leclercq, Lowis, Luyten, Mme N. Maes, MM. Marmenout, Matthys, Mouton, Péciaux, P. Peeters, W. Peeters, Mmes Pétry, Remy-Oger, Saive-Boniver, MM. Seeuws, Spitaels, Trussart, Vandenhove, Van Der Niepen, Vandezande, Van In, Van Ooteghem, Mme Van Puymbroeck, MM. Van Roye et Wyninckx.

Se sont abstenus:

Hebben zich onthouden:

MM. de Bruyne, Delmotte, Mme De Pauw-Deveen, MM. Désir, R. Gillet, Lahaye, R. Maes, S. Moureaux, Op 't Eynde, Smeers et Vandekerckhove.

**M. le Président.** — Les membres qui se sont abstenus sont priés de faire connaître les motifs de leur abstention.

Ik verzoek de leden die zich hebben onthouden, de reden van hun onthouding mede te delen.

**Mevrouw De Pauw-Deveen.** — Ik ben afgesproken met de heer Weckx.

**De heer Lahaye.** — Voor deze en de volgende stemmingen, die unaniteit verdienen, ben ik afgesproken met onze geachte collega Paque.

**M. Delmotte.** — J'ai païré avec le chevalier de Donnée.

**M. le Président.** — Puis-je considérer que les articles du tableau auxquels ces amendements se rattachaient, ainsi que l'article premier du projet de loi sont adoptés?

Mag ik aannemen dat de artikelen van de tabel waarop deze amendementen betrekking hadden, alsmede artikel 1 van het ontwerp van wet zijn aangenomen? (*Instemming.*)

Il en est donc ainsi.

Dan is hiertoe besloten.

Les autres articles du projet de loi ayant été adoptés au cours de notre séance d'hier, le vote sur l'ensemble du projet de loi interviendra dans un instant.

Aangezien de andere artikelen van het ontwerp van wet werden aangenomen in de loop van onze vergadering van gisteren, stemmen wij straks over het geheel van het ontwerp van wet.

PROJET DE LOI CONTENANT LE BUDGET DES POSTES, TELEGRAPHES ET TELEPHONES DE L'ANNEE BUDGETAIRE 1984

PROJET DE LOI AJUSTANT LE BUDGET DES POSTES, TELEGRAPHES ET TELEPHONES DE L'ANNEE BUDGETAIRE 1983

PROJET DE LOI CONTENANT LE BUDGET DU MINISTERE DE LA DEFENSE NATIONALE DE L'ANNEE BUDGETAIRE 1984

PROJET DE LOI AJUSTANT LE BUDGET DU MINISTERE DE LA DEFENSE NATIONALE DE L'ANNEE BUDGETAIRE 1983

Vote

ONTWERP VAN WET HOUDENDE DE BEGROTING VAN POSTERIJEN, TELEGRAFIE EN TELEFONIE VOOR HET BEGROTINGSJAAR 1984

ONTWERP VAN WET HOUDENDE AANPASSING VAN DE BEGROTING VAN POSTERIJEN, TELEGRAFIE EN TELEFONIE VOOR HET BEGROTINGSJAAR 1983

ONTWERP VAN WET HOUDENDE DE BEGROTING VAN HET MINISTERIE VAN LANDSVERDEDIGING VOOR HET BEGROTINGSJAAR 1984

ONTWERP VAN WET HOUDENDE AANPASSING VAN DE BEGROTING VAN HET MINISTERIE VAN LANDSVERDEDIGING VOOR HET BEGROTINGSJAAR 1983

*Stemming*

**M. le Président.** — Je propose au Sénat de se prononcer par un seul vote sur l'ensemble de ces projets de loi.

Ik stel de Senaat voor één enkele stemming te houden over deze ontwerpen van wet. (*Instemming.*)

Nous passons au vote.

Wij gaan over tot de stemming.

— Il est procédé au vote nominatif sur l'ensemble des projets de loi.

Er wordt tot naamstemming overgegaan over de ontwerpen van wet in hun geheel.

151 membres sont présents.

151 leden zijn aanwezig.

87 votent oui.

87 stemmen ja.

55 votent non.

55 stemmen neen.

9 s'abstiennent.

9 onthouden zich.

En conséquence, les projets de loi sont adoptés.

Derhalve zijn de ontwerpen van wet aangenomen.

Ils seront transmis à la Chambre des représentants.

Ze zullen aan de Kamer van volksvertegenwoordigers worden overgezonden.

Ont voté oui:

Hebben ja gestemd:

MM. Akkermans, André, Aubecq, Bens, Bock, Bosmans, Bossicart, Califice, Chabert, Claeys, Clerdent, Close, Coen, Conrotte, Cooreman, Cuvelier, Dalem, Mme De Backer-Van Ocken, MM. C. De Clercq, T. Declercq, Decléry, De Cooman, Decoster, Dehaene, De Kerpel, Mme Delruelle-Ghobert, MM. Demuyter, Deprez, Descamps, De Seranno, Mme D'Hondt-Van Opdenbosch, MM. le comte du Monceau de Bergendal, Février, François, Friederichs, Gerits, Gijs, J. Gillet, Mmes L. Gillet, Godinache-Lambert, Goor-Eyben, M. Gramme, Mme Hanquet, M. Hatry, Mme Herman-Michielsens, MM. Kevers, Lagae, Lagneau, Lutgen, Mme Mayence-Goossens, MM. Nicolas, Noerens, Mme Panneels-Van Baelen, MM. Pede, Edg. Peetermans, Poma, Pouillet, Reynders, Rutten, Mme Smitt, MM. Sondag, Tilquin, Mme Tyberghien-Vandenbussche, MM. Uyttendaele, Van Daele, Vandenabeele, Van den Broeck, Vandenhaute, Vanderborcht, Vandermarliere, Vandermeulen, Vandermissen, Vangeel, Vangronsveld, Vanhaverbeke, Van Herck, Van Herreweghe, Van houtte, Van Nevel, Vannieuwenhuyze, Van Rompaey, Verbist, Vermeiren, Waltniel, J. Wathelet, Windels et Leemans.

Ont voté non:

Hebben neen gestemd:

MM. Basecq, Capoen, Mme Coorens, MM. Coppens, Cudell, De Baere, De Bremaeker, Debussère, de Clippele, Deconinck, Degroeve, Delcroix, De Smeyter, de Wasseige, Deworme, Draulans, Egelmeers, Eicher, Geldolf, Gevenois, R. Gillet, Goossens, Grosjean, Hismans, Hubin, Humblet, Jandrain, Mme Jortay-Lemaire, MM. Knuts, Lallemand, Leclercq, Lowis, Luyten, Mme N. Maes, MM. Marmenout, Matthys, S. Moureaux, Mouton, Péciaux, P. Peeters, W. Peeters, Mmes Pétry, Remy-Oger, Saive-Boniver, MM. Seeuws, Spitaels, Th. Toussaint, Trussart, Vandenhove, Van Der Niepen, Vandezande, Van In, Van Ooteghem, Mme Van Puymbroeck et M. Van Roye.

Se sont abstenus :

Hebben zich onthouden :

MM. de Bruyne, Delmotte, Mme De Pauw-Deveen, MM. Lahaye, R. Maes, Op 't Eynde, Smeers, Vandekerckhove et Wyninckx.

De Voorzitter. — Het woord is aan de heer Wyninckx voor een stemverklaring.

De heer Wyninckx. — Mijnheer de Voorzitter, ik heb me bij de stemming onthouden niet omdat wij tegen de landsverdediging zouden zijn maar wel tegen de oorlogsvoorbereiding en omdat de kredieten, die worden ingeschreven voor Florennes, ons niet langer toelaten — zoals ik trouwens gisteren heb gezegd — gewag te maken van een begroting van Landsverdediging maar wel van een begroting van Oorlogsvoorbereiding. (*Applaus op de socialistische banken en op de banken van Agalev en Ecolo.*)

QUESTION ORALE DE MME SAIVE-BONIVER AU MINISTRE DES COMMUNICATIONS ET DES POSTES, TELEGRAPHES ET TELEPHONES, SUR « LES TRACTATIONS EN COURS ENTRE LA SNCB ET SPA-MONOPOLE »

MONDELINGE VRAAG VAN MEVROUW SAIVE-BONIVER AAN DE MINISTER VAN VERKEERSWEZEN EN POSTERIJEN, TELEGRAFIE EN TELEFONIE, OVER « DE AAN DE GANG ZIJNDE ONDERHANDELINGEN TUSSEN DE NMBS EN SPA-MONOPOLE »

M. le Président. — L'ordre du jour appelle la question orale de Mme Saive-Boniver au ministre des Communications et des Postes, Télégraphes et Téléphones, sur « les tractations en cours entre la SNCB et Spa-Monopole. »

La parole est à Mme Saive.

Mme Saive-Boniver. — Monsieur le Président, messieurs les ministres, chers collègues, depuis plusieurs années, deux types de systèmes rivalisent.

Au contraire des projets routiers, une solution ferroviaire aurait le mérite d'utiliser une infrastructure existante et de réduire considérablement les investissements nécessaires. Plus important encore, l'adoption du transport par rail présenterait le double avantage de sauvegarder définitivement l'environnement, ainsi que la tranquillité et la sécurité des habitants.

La SNCB ne peut ignorer un marché dont le volume serait considérable et qui permettrait à terme de créer de nouveaux emplois. Pourquoi dès lors ce manque d'empressement, voire cette passivité à conclure ce marché aux atouts évidents ?

Dans votre réponse à ma question du 27 mai 1983, vous indiquez « qu'il appartient à Spa-Monopole de décider ». Mais pourquoi laisser l'initiative à la seule firme privée, alors que votre collègue des Travaux publics ne se prive pas d'étaler ses projets et donc de modifier les enjeux ?

Interrogé par le comité de coordination local, le président du comité permanent de la SNCB répond que « pour la SNCB, il s'agit d'un cas patent de distorsion de concurrence entre le rail et la route » et « qu'il appartient aux instances politiques de déterminer leur choix ». Alors, qu'avez-vous décidé ?

Mieux encore, la solution du « ferroutage » suggérée par le comité de coordination, a été proposée récemment par la SNCB. Cette dernière solution pourrait bien rallier l'accord de Spa-Monopole en ce qui concerne les problèmes techniques et parce qu'elle permettrait d'éviter les centres d'éclatement en Hollande, donc de diminuer d'autant les investissements de la firme. De surcroît, et c'est inespéré, cela permettrait d'absorber la quasi-totalité de la production, environ 90 p.c.

Quel est l'état d'avancement de cette proposition ? Sur l'ensemble du dossier, quelles directives avez-vous pu ou comptez-vous donner pour accélérer la conclusion de tels contrats ? Où en sont les tractations avec Spa-Monopole ? Avez-vous pu rencontrer ensemble la direction de Spa-Monopole et le ministre wallon de l'Aménagement du Territoire qui, de son côté, pourrait bien s'impliquer et trancher en faveur d'un projet routier ? Si oui, quelles conclusions se sont imposées ? Sinon, qu'attendez-vous pour provoquer pareille rencontre ?

La solution ferroviaire qui arrangerait finalement toutes les parties en cause, inspire beaucoup d'espoirs parmi la population locale. On peut cependant se demander si le ministre des Communications tient réellement à soutenir les services publics dans un dossier qui a pourtant tout pour réussir.

M. le Président. — La parole est à M. Bertouille, ministre, qui répondra en lieu et place de M. De Croo.

M. Bertouille, ministre de l'Education nationale. — Monsieur le Président, chers collègues, le problème qui se pose à Spa-Monopole pour le transport des eaux de la société se rapporte au transport de marchandises. Le transport de marchandises par la SNCB n'est pas affecté d'obligations de service public et, dès lors, ne donne pas lieu à compensations. Il est géré par la SNCB en pleine liberté sous réserve de deux obligations légales.

La première est que le réseau sera géré selon des méthodes industrielles. C'est une obligation légale; elle figure dans la loi organique de 1926. C'est en application de ce texte que, par arrêté royal n° 238, le gouvernement a donné entière liberté tarifaire à la SNCB notamment pour les transports de marchandises.

La seconde, un corollaire de la première, précise que pour les transports contractuels de marchandises, la SNCB doit couvrir ses coûts.

En ces matières, la SNCB a donc toute liberté d'agir ou non. La mission du ministre de tutelle se limite à veiller à ce que la SNCB respecte les deux obligations légales que je viens de citer.

J'ajoute — et ceci est une possibilité de solution tant pour la SNCB que pour des pouvoirs locaux ou régionaux particulièrement intéressés aux questions ferroviaires — que je ne vois personnellement pas d'objection à ce que les recettes de la SNCB puissent être constituées de recettes de transport complétées, éventuellement, par des subsides régionaux ou locaux, le total couvrant les coûts.

J'attire cependant votre attention sur le fait que si cette dernière solution était retenue, elle signifierait une subsidiarité indirecte de l'entreprise expéditrice, ce qui soulèverait, sans doute, d'autres problèmes qui ne sont pas de mon ressort.

J'ignore le contenu de la réponse qu'a pu vous adresser le président du comité permanent, M. Burton.

J'ignore également ce qu'a pu ou voulu ou non entreprendre la SNCB. J'ai, à l'occasion de ce que j'avais appris par la presse, demandé des explications à la SNCB; jusqu'à présent sa réponse ne m'a rien appris de décisif.

Puis-je rappeler que la SNCB n'est pas un parastatal de type A, et, dès lors, n'est pas placée sous mon autorité hiérarchique directe ?

J'apprends aujourd'hui que les négociations entre Spa-Monopole et la SNCB ont commencé il y a déjà plusieurs années. Spa-Monopole a jusqu'à présent répondu négativement à chaque proposition de la SNCB et les projets ont à chaque fois été modifiés par Spa-Monopole.

C'est ainsi que les solutions Oss - Amsterdam/Amersfoort-Maarssen-Utrecht - Maastricht ont été successivement étudiées par la SNCB et rejetées par Spa-Monopole après offre de la SNCB. Actuellement la SNCB étudie de nouvelles alternatives parmi lesquelles le transport combiné. Une proposition de la SNCB peut être attendue pour fin juin 1984.

QUESTION ORALE DE M. HUMBLET AU VICE-PREMIER MINISTRE ET MINISTRE DE LA JUSTICE ET DES REFORMES INSTITUTIONNELLES AINSI QU'AU MINISTRE DES RELATIONS EXTERIEURES SUR « LE RESPECT DU AUX PREROGATIVES DU LEGISLATEUR DANS LE CADRE DU NOUVEAU CODE DE LA NATIONALITE BELGE »

MONDELINGE VRAAG VAN DE HEER HUMBLET AAN DE VICE-EERSTE MINISTER EN MINISTER VAN JUSTITIE EN INSTITUTIONELE HERVORMINGEN ALSMEDE AAN DE MINISTER VAN BUITENLANDSE BETREKKINGEN OVER « DE NOODZAKELIJKE EERBIDIGING VAN DE PREROGATIEVEN VAN DE WETGEVER BINNEN HET RAAM VAN HET NIEUWE WETBOEK VAN DE BELGISCHE NATIONALITEIT »

M. le Président. — L'ordre du jour appelle la question orale de M. Humblet au Vice-Premier ministre, ministre de la Justice et des Réformes



institutionnelles, ainsi qu'au ministre des Relations extérieures, sur « le respect dû aux prérogatives du législateur dans le cadre du nouveau Code de la nationalité belge ».

La parole est à M. Humblet.

**M. Humblet.** — Monsieur le Président, monsieur le Vice-Premier ministre, chers collègues, il me revient que de hauts fonctionnaires sont envoyés comme émissaires dans des Etats dont beaucoup de ressortissants ont émigré en Belgique.

Le but de ces visites serait d'y expliquer que le projet de loi n° 660-1 relatif à certains aspects de la condition des étrangers et instituant le Code de la nationalité belge n'aurait guère de conséquences pour les nationaux de ces Etats vivant en Belgique.

Je demande donc qu'il me soit confirmé auprès de quels Etats ces démarches ont été faites ou sont en cours.

Je demande ensuite au ministre s'il peut concilier pareille action avec les prérogatives du pouvoir législatif et, en particulier, du Sénat qui ne s'est pas encore prononcé sur ledit projet et qui est susceptible, en vertu même de la séparation des pouvoirs, de l'amender, voire de le rejeter. Ce ne serait pas la première fois qu'une Chambre ne vote pas ce qu'une autre a cru bon d'approuver.

De surcroît, pour avoir une signification, en particulier vis-à-vis de l'étranger, il faut qu'une loi soit promulguée et on peut se demander si cette mission respecte effectivement les divers pouvoirs législatifs qui ont encore à intervenir en la matière.

**M. le Président.** — La parole est à M. Gol, Vice-Premier ministre.

**M. Gol,** Vice-Premier ministre et ministre de la Justice et des Réformes institutionnelles. — Monsieur le Président, la question qui m'est adressée par M. Humblet est apparentée, me semble-t-il, au comble de la perte de temps. En effet, le projet au sujet duquel il m'interroge dans cette enceinte est actuellement discuté par la commission de la Justice aux travaux de laquelle M. Humblet participe. Néanmoins, pour ne pas le désobliger, je lui réponds volontiers.

Il est inexact que des émissaires aient été envoyés pour expliquer à des Etats étrangers quelles seraient les conséquences, pour leurs ressortissants, du vote du projet de Code de la nationalité belge.

En revanche, il est vrai qu'à de nombreuses occasions, nous sommes interrogés, soit en Belgique, soit au-dehors, par des étrangers qui s'inquiètent des répercussions de la loi en projet sur la nationalité étrangère des immigrés. On dissipe alors tout malentendu en répondant que le projet ne traite que de la nationalité belge et ne tend donc à ôter à personne sa nationalité étrangère.

Cette information fournie sur un projet ne préjuge aucunement l'attitude que prendra le Sénat envers lui. Ce n'est pas parce qu'un projet est encore à l'examen qu'on empiète le moins du monde sur les prérogatives du pouvoir législatif en expliquant sa portée, pour répondre aux questions qu'il suscite.

**MONDELINGE VRAAG VAN DE HEER EDG. PEETERMANS AAN DE MINISTER VAN OPENBARE WERKEN EN MIDDENSTAND OVER « HET UITBLIJVEN VAN DE UITBREIDINGSWERKEN AAN HET GERECHTSGEBOUW TE LEUVEN »**

**QUESTION ORALE DE M. EDG. PEETERMANS AU MINISTRE DES TRAVAUX PUBLICS ET DES CLASSES MOYENNES SUR « LA NON-EXECUTION DES TRAVAUX D'EXTENSION DU PALAIS DE JUSTICE DE LOUVAIN »**

**De Voorzitter.** — Wij gaan over tot de mondelinge vraag van de heer Edgard Peetermans tot de minister van Openbare Werken en Middenstand over het uitblijven van de uitbreidingswerken aan het gerechtshof te Leuven.

Het woord is aan de heer Edgard Peetermans.

**De heer Edg. Peetermans.** — Mijnheer de Voorzitter, naar verluidt zou het te Leuven aangekocht « Lovanium-complex » afgebroken worden

om er de uitbreiding van het gerechtshof mogelijk te maken. Uitbreiding die niet alleen voor de goede administratieve werking van de gerechtelijke diensten zelf een noodzaak is, doch evenzeer belangrijk is voor de dienstverlening aan de bevolking. Nochtans blijven de werken uit.

Desbetreffend mocht ik graag van de minister vernemen:

Ten eerste, of het bijzonder plan van aanleg van 1945 — waarvan sommige bronnen spreken — inderdaad een zo onoverkomelijke hinderpaal vormt wat de uitvoering van de werken betreft? Zo ja, op welke inlichtingenbasis heeft men dan het « Lovanium-complex » aangekocht?

Ten tweede, op welke manier deze toestand kan worden « gedeblokkeerd » met behoud van de maximale garanties voor de oorspronkelijke beoogde inplanting?

Ten derde, op hoeveel dit hele project wordt geraamd?

Ten vierde, of er nu reeds een begindatum voor de werken kan worden vooropgesteld?

**De Voorzitter.** — Het woord is aan minister Coens, die zich bereid heeft verklaard te antwoorden namens de minister van Openbare Werken en Middenstand.

**De heer Coens,** minister van Onderwijs. — Mijnheer de Voorzitter, in antwoord op de mondelinge vraag van senator Peetermans over het uitblijven van de uitbreidingswerken aan het gerechtshof te Leuven, laat ik het geachte lid het volgende weten.

Ten eerste, het bijzonder plan van aanleg 1945-1948 vormt geen onoverkomelijke hinderpaal gezien het zeer oud is en in herziening kan worden gesteld. Ingevolge een beslissing van minister Chabert op 3 oktober 1980 werd het complex aangekocht omdat het gunstig gelegen is en paalt aan het bestaande justitiegebouw.

Ten tweede, deze aangelegenheid kan worden « gedeblokkeerd » aangezien het bestuur van Stedebouw zijn principiële akkoord gaf op 10 april 1984 onder bepaalde voorwaarden: op de binnenkoer zal één niveau minder worden voorzien dan voorgesteld; de voorgevel moet opnieuw worden ingestudeerd; het bijzonder plan wordt van ambtswege in herziening gesteld. Hiermede blijft het bouwvolume hetzelfde als oorspronkelijk was gevraagd. Intussen zijn de privé-architecten bezig met het opmaken van het VO dat op 20 juni 1984 klaar moet zijn.

Ten derde, dit project wordt geraamd op 80 miljoen frank. Het gaat om een volledige nieuwbouw.

Ten vierde, dit project werd in het driejarenplan 1984-1986 ingeschreven voor 1985, zodat de aanbesteding normaal in het eerste trimester van 1985 zal plaatsvinden en de werken dan zullen starten in het tweede trimester van 1985.

Tot daar het antwoord namens minister Olivier.

**PROJET DE LOI CONTENANT LE BUDGET DE L'EDUCATION NATIONALE — REGIME FRANÇAIS — DE L'ANNEE BUDGETAIRE 1984**

**PROJET DE LOI AJUSTANT LE BUDGET DE L'EDUCATION NATIONALE — REGIME FRANÇAIS — DE L'ANNEE BUDGETAIRE 1983**

**PROJET DE LOI CONTENANT LE BUDGET DE L'EDUCATION NATIONALE — REGIME NEERLANDAIS — DE L'ANNEE BUDGETAIRE 1984**

**PROJET DE LOI AJUSTANT LE BUDGET DE L'EDUCATION NATIONALE — REGIME NEERLANDAIS — DE L'ANNEE BUDGETAIRE 1983**

**PROJET DE LOI CONTENANT LE BUDGET DE L'EDUCATION NATIONALE — SECTEUR COMMUN AUX REGIMES FRANÇAIS ET NEERLANDAIS — DE L'ANNEE BUDGETAIRE 1984**

## PROJET DE LOI AJUSTANT LE BUDGET DE L'EDUCATION NATIONALE — SECTEUR COMMUN AUX REGIMES FRANÇAIS ET NEERLANDAIS — DE L'ANNEE BUDGETAIRE 1983

*Reprise de la discussion générale*

INTERPELLATION JOINTE DE M. MOUTON A M. BERTOUILLE, MINISTRE DE L'EDUCATION NATIONALE, SUR « L'AUTORISATION D'ADMETTRE, DANS L'ENSEIGNEMENT LIBRE ET OFFICIEL SUBVENTIONNE, DES ELEVES AGES DE 14 ANS EN TROISIEME PROFESSIONNELLE »

ONTWERP VAN WET HOUDENDE DE BEGROTING VAN ONDERWIJS — FRANSTALIG REGIME — VOOR HET BEGROTINGSJAAR 1984

ONTWERP VAN WET HOUDENDE AANPASSING VAN DE BEGROTING VAN NATIONALE OPVOEDING — FRANSTALIG REGIME — VOOR HET BEGROTINGSJAAR 1983

ONTWERP VAN WET HOUDENDE DE BEGROTING VAN ONDERWIJS — NEDERLANDSTALIG REGIME — VOOR HET BEGROTINGSJAAR 1984

ONTWERP VAN WET HOUDENDE AANPASSING VAN DE BEGROTING VAN NATIONALE OPVOEDING — NEDERLANDSTALIG REGIME — VOOR HET BEGROTINGSJAAR 1983

ONTWERP VAN WET HOUDENDE DE BEGROTING VAN ONDERWIJS — GEMEENSCHAPPELIJKE SECTOR VAN DE FRANSTALIGE EN DE NEDERLANDSTALIGE REGIMES — VOOR HET BEGROTINGSJAAR 1984

ONTWERP VAN WET HOUDENDE AANPASSING VAN DE BEGROTING VAN NATIONALE OPVOEDING — GEMEENSCHAPPELIJKE SECTOR VAN DE FRANSTALIGE EN DE NEDERLANDSTALIGE REGIMES — VOOR HET BEGROTINGSJAAR 1983

*Hervatting van de algemene behandeling*

TOEGEVOEGDE INTERPELLATIE VAN DE HEER MOUTON TOT DE HEER BERTOUILLE, MINISTER VAN ONDERWIJS, OVER « DE MACHTING OM IN HET VRIJ ONDERWIJS EN IN HET GESUBSIDIEERD OFFICIEEL ONDERWIJS LEERLINGEN VAN 14 JAAR IN HET DERDE BEROEPSJAAR TOE TE LATEN »

**M. le Président.** — Nous reprenons la discussion générale des projets de loi relatifs au budget de l'Education nationale, à laquelle a été jointe l'interpellation de M. Mouton à M. Bertouille.

Wij hervatten de algemene behandeling van de ontwerpen van wet betreffende de begroting van Onderwijs, en van de toegevoegde interpellatie van de heer Mouton tot de heer Bertouille.

La parole est à M. Lutgen.

**M. Lutgen.** — Monsieur le Président, messieurs les ministres, chers collègues, mon intervention préparée depuis plusieurs jours prend, il va de soi, une dimension différente aujourd'hui. En effet, nous avons entendu depuis lors, les communications des ministres concernant l'état des négociations avec les organisations syndicales qui ont eu lieu ce jour.

Cependant, l'essentiel des réflexions que je voudrais émettre reste d'actualité. Je me permettrai d'en tirer quelques conclusions et de poser à MM. les ministres quelques questions, car les explications qu'ils nous ont données ne nous paraissent pas d'une clarté lumineuse.

**M. Hismans.** — C'est le moins qu'on puisse dire !

**M. Lutgen.** — Quelques précisions me permettraient de me forger une opinion globale sur les mesures négociées en matière d'assainissement des finances publiques dans le cadre de l'enseignement, et aussi en matière de relance de l'emploi dans cette catégorie sociale.

Qu'on le veuille ou non, le PSC est toujours mêlé à l'enseignement. Les événements récents l'ont montré une fois de plus. Cela s'explique

par diverses raisons. D'abord, notre parti a toujours défendu âprement les libertés fondamentales, dont la liberté d'enseignement.

Ensuite, son attachement à la famille et sa vision personnaliste du phénomène social l'ont amené inévitablement à se soucier de l'éducation des jeunes et des moins jeunes, des handicapés et des valides.

Enfin, sa recherche constante du dialogue et son sens de la concertation l'amènent naturellement à être mêlé au débat. Il n'est donc pas étonnant que les ministres PSC-CVP, et d'ailleurs le Premier ministre lui-même, aient, dès Valduchesse, précisé que les récentes décisions en matière d'Education nationale pouvaient faire l'objet de propositions alternatives.

Dans le cadre de l'assainissement des finances publiques, le PSC a été, est et restera fidèle à l'objectif budgétaire du gouvernement, à l'horizon 1986.

Il est exact que des efforts d'assainissement importants ont déjà été réalisés dans le domaine de l'enseignement dans la foulée de l'effort général du gouvernement. Et il est exact que des efforts d'assainissement doivent être poursuivis, avec éclectisme et de manière structurée, de façon à réintégrer la gestion du département dans l'effort propre que le budget de l'Etat peut, en ces temps de crise, consentir.

Mais cela étant, la grogne des enseignants, et particulièrement de ceux du secondaire, est compréhensible. Il convient quand même de se souvenir que les régents et licenciés de l'enseignement de type 1 ont vu disparaître l'heure de travail en équipe et ont, de surcroît, en majorité, abandonné l'heure de conseil de classe et de titulariat de façon à maintenir l'emploi de leurs jeunes collègues ainsi que l'offre d'enseignement proposée aux élèves. Maintenant, le gouvernement leur demande — et c'est la seule catégorie professionnelle de la fonction publique et parapublique qui ait ainsi été touchée — d'effectuer pour le même traitement, une heure supplémentaire de prestations.

L'heure supplémentaire est le type même de mesure qui laisse immédiatement apparaître l'illogisme dans les mesures prises par le gouvernement pour atteindre les objectifs qu'il poursuit légitimement : l'emploi et le redressement des finances publiques.

D'une part, je puis affirmer que les enseignants sont prêts à accepter des restrictions financières pour assurer le redressement des finances publiques, au même titre que les autres catégories sociales, ni plus, ni moins. Mais l'illogisme de la mesure réside dans le fait que la fameuse heure supplémentaire doit entraîner la perte de plusieurs centaines d'emplois.

Souvent on entend répéter qu'une heure supplémentaire représente peu de chose pour des enseignants qui ne donnent que 19 heures de cours par semaine. Il est, bien sûr, facile de se gausser et de caricaturer. Ayant été enseignant pendant plus de vingt ans, je puis parler en connaissance de cause : un cours se prépare, entraîne des corrections, des travaux d'évaluation et exige une mise à jour permanente.

D'autre part, la comparaison qu'on établit fréquemment avec la situation d'autres pays européens ne tient pas. Les conditions d'organisation de l'enseignement ne sont pas les mêmes.

J'ai dans mon dossier de nombreuses lettres ou motions de groupes d'enseignants qui, afin de développer l'emploi et dans la ligne du partage du travail, proposent la suppression d'une heure de cours avec les conséquences financières qu'elle comporte.

**M. Bertouille**, ministre de l'Education nationale. — J'ai expliqué tout à l'heure ce que le gouvernement nous avait autorisés à faire.

**M. Lutgen.** — Dans ma conclusion, monsieur le ministre, je reviendrai aux explications que vous avez données, et que j'espère avoir bien comprises. Pour le moment, je ne puis que rappeler que « *errare humanum est, perseverare diabolicum*. » Je reprendrai tout à l'heure, en explicitant ma pensée, cet adage latin.

**M. Bertouille**, ministre de l'Education nationale. — Très bien.

**M. Lutgen.** — Bien sûr, je ne puis affirmer que ce point de vue serait partagé par tous, mais il est une chose que je puis affirmer : le sens de la responsabilité, du civisme et de la solidarité est toujours vivace dans le monde enseignant.

Laisser croire, par des déclarations aussi inutiles qu'injustes, que les enseignants refusent, pour des raisons de confort personnel, le partage de l'effort demandé à toute la population, peut rencontrer un certain succès populaire mais n'aboutit qu'à créer un malaise profond qui

déstabilise une partie de notre population chargée de l'éducation de nos enfants.

Je dis non à l'application immédiate de mesures de ce type: laissons s'écouler une année de réflexion et ensemble, avec vous-mêmes, messieurs les ministres de l'Education nationale, avec les organisations syndicales, avec les enseignants, des solutions alternatives seront trouvées.

Elles sont en voie de l'être, comme vous l'avez indiqué tout à l'heure, mais je demanderai quelques explications.

J'ajoute que la grande majorité des enseignants est toujours prête à faire un effort, mais elle ne comprend pas qu'au moment où l'on négocie dans le privé la semaine des 35 heures avec embauche compensatoire, on lui demande de travailler plus et de diminuer ainsi un emploi qu'elle sait par ailleurs compromis par l'évolution négative de la démographie.

De cet état d'esprit très compréhensible, je tirerai la nécessité de deux attitudes pour tous ceux qui exercent une responsabilité en matière d'enseignement.

La première est de promouvoir le partage du temps de travail.

A cet égard, je me réjouis sans réserve de constater la possibilité de travail à mi-temps dès l'âge de 50 ans, avec maintien des droits à la pension sur base d'un temps plein.

**M. Bertouille**, ministre de l'Education nationale. — Désormais, en raison des alternatives, ce ne sera plus que pour deux ans. Dans les arrêtés numérotés, la période était indéfinie. Nous devons rechercher certains équilibres sur le plan budgétaire.

**M. Lutgen**. — Bien sûr.

**M. Bertouille**, ministre de l'Education nationale. — Alors, vous ne pouvez pas demander que tout soit fait en même temps, sinon, nous ne respecterons pas les contraintes du ministre du Budget qui nous impose des économies.

**M. Lutgen**. — Le ministre du Budget vous impose des contraintes de type budgétaire. L'objectif à atteindre, ce sont les 3,5 p.c. en 1986.

**M. Bertouille**, ministre de l'Education nationale. — Oui.

**M. Lutgen**. — Ce qui représente grosso modo ...

**M. Bertouille**, ministre de l'Education nationale. — 3 milliards 51 millions.

**M. Lutgen**. — Oui, pour la partie francophone du pays, mais un peu plus de 7 milliards pour l'ensemble des deux budgets.

Le ministre du Budget ne précise pas de quelle façon il faut réaliser l'économie. Il laisse à chaque département le choix des moyens pour atteindre l'objectif fixé globalement par le gouvernement. C'est sur les moyens choisis jusqu'à présent et notamment l'heure supplémentaire que j'interviens car cette dernière mesure est pour moi contraire à l'un des objectifs poursuivis par le gouvernement: la relance de l'emploi. Cette mesure est inapplicable et inefficace. En effet, rares sont les types de cours qui ne comportent qu'une seule heure.

**M. Bertouille**, ministre de l'Education nationale. — Il y a relance de l'emploi, mais diminution de la masse salariale. La relance de l'emploi est coûteuse. Quand nous rémunérons à 65 p.c. des gens qui travaillent à mi-temps ou à 81,25 p.c. des gens qui travaillent à trois quarts temps, cela coûte à la collectivité.

**M. Lutgen**. — A ce stade de mon intervention, je n'ai parlé que de l'heure supplémentaire. J'en étais au partage du temps de travail. Je félicite les ministres d'avoir pensé à cette orientation dans le cadre de la relance de l'emploi.

Tout ce que je dis ici n'est pas l'expression d'une agressivité à l'égard de ce qui a été tenté par les ministres dans la recherche du redressement budgétaire.

**M. Bertouille**, ministre de l'Education nationale. — Par le gouvernement tout entier puisqu'il s'agit d'arrêtés numérotés.

**M. Lutgen**. — Oui, mais j'imagine tout de même que le ministre responsable d'un département prend une responsabilité plus grande dans

l'ensemble des dispositions qui visent à atteindre les objectifs globaux que le gouvernement s'est fixés, que ce soit au niveau de la relance de l'emploi ou au niveau du redressement des finances publiques.

**M. Bertouille**, ministre de l'Education nationale. — Le contenu des arrêtés numérotés est l'œuvre de l'ensemble du gouvernement.

**M. Lutgen**. — Bien sûr, je le comprends fort bien puisqu'il s'agit d'arrêtés spéciaux qui ont force légale.

**M. Mouton**. — En ce compris M. Nothomb, Vice-Premier ministre.

**M. Lutgen**. — Oui.

**M. Mouton**. — Vous tenez parfois un langage différent.

**M. Lutgen**. — Je ne tiens pas de langage différent ici. Je parle à titre personnel. Je fais état de mes considérations sur certaines mesures qui ont été prises, non pas pour les rejeter en bloc, mais pour signaler que des améliorations devraient être apportées à certaines d'entre elles.

Si je ne suis plus interrompu par M. le ministre ou par certains de nos collègues, je poursuis mon exposé.

Je pense qu'on est loin d'avoir épuisé toutes les possibilités de partage du temps de travail et que, plus que jamais dans ce domaine, il faudra continuer à faire preuve d'imagination. C'est ainsi que la mise au point d'une panoplie de dispositions permettant dans la solidarité le partage de l'emploi offrirait aux enseignants, à l'échelle d'un CES par exemple, le moyen de maîtriser l'érosion du volume de travail disponible.

La seconde attitude à avoir, c'est le dialogue. Il n'est pas possible, qu'on le redoute ou qu'on ne croie pas à son intérêt, d'éviter un débat général sur le présent et le futur proche de l'enseignement secondaire. Et ce débat doit avoir lieu dans la clarté. La réforme de l'enseignement secondaire était justifiée avant tout parce que ce niveau d'enseignement était devenu un enseignement de masse et que la majorité des élèves qui le fréquentaient n'avaient plus le même premier objectif de préparation à des études supérieures. Cette situation est encore accentuée par les mesures prises en matière de prolongation de l'obligation scolaire.

Le renouvèlement a tenté de répondre à cette question: Quelle est la place de tel élève ou de tel autre dans l'ensemble de l'enseignement secondaire? Et cette question, au vu des échecs qui continuent à être enregistrés et qui, eux aussi, coûtent cher à la collectivité, cette question, dis-je, reste posée.

Par ailleurs, l'évolution rapide du contexte économique et social qui interpelle l'enseignement et que celui-ci conditionne en partie, lui impose des mises à jour et des réactualisations de plus en plus fréquentes. Le temps d'un débat franc et ouvert, large et profond, est donc venu. Pourquoi ne pas rechercher les termes d'un contrat pluriannuel à conclure avec le monde de l'enseignement?

Enfin, je dirai un mot de l'enseignement supérieur. Je considère que dans l'enseignement normal, il est nécessaire de prévoir un temps important de formation pratique par des stages dans les écoles, ce que vous avez d'ailleurs envisagé de mettre en application.

Il est heureux aussi que le ministre de l'Emploi et du Travail ait choisi de vous aider à instaurer par périodes sabbatiques la formation continuée des enseignants.

Les accommodements à ce sujet devront également être négociés afin de ne pas déstabiliser l'organisation des cours.

Ici, vraiment, l'ensemble du supérieur est concerné. Vous allez procéder — rapidement, je l'espère, et vous l'avez rappelé dans l'exposé introductif — à la rationalisation et à la programmation de l'enseignement supérieur de type court. Il faut faire en sorte que ce niveau d'enseignement trouve là sa chance; l'impliquer tout entier, par exemple, dans la formation continuée lui donnerait une nouvelle dimension. Je salue donc avec plaisir cette collaboration nouvelle qui s'établit entre le ministre de l'Emploi et du Travail et vous-mêmes, messieurs les ministres de l'Education nationale. En ce qui concerne l'enseignement supérieur pédagogique, je vous félicite d'avoir accepté, à la demande du PSC, que des fusions puissent intervenir lorsque les nouvelles normes de population scolaire, ramenées à 20 p.c. pour le pédagogique, ne sont pas atteintes et que les implantations actuelles puissent continuer à être utilisées.

Sur cette question, je me limiterai à deux réflexions.

D'abord, j'appelle de mes vœux la promulgation rapide d'un plan définitif de rationalisation et de programmation de l'enseignement supé-



rieur qui lui permettra de s'adapter aux évolutions économiques et sociales. A cette occasion, il faudra faire preuve de souplesse. Si l'on doit tendre à une reconcentration dans le supérieur, il faut néanmoins laisser aux pouvoirs organisateurs la possibilité de s'organiser dans un contexte sous-régional, provincial, par exemple. Je crois que ce sont là vos intentions, monsieur le ministre.

**M. Bertouille**, ministre de l'Education nationale. — C'est inscrit dans l'arrêté. Cette proposition n'émane pas du PSC mais des deux ministres de l'Education nationale: les 40 p.c. et les 80 p.c. ne sont pas une proposition du PSC.

**M. Lutgen**. — Puisqu'on a fait allusion à un ministre tout à l'heure, je sais l'intérêt qu'il a marqué à ce souhait de voir rectifier le tir. Dans les premières moutures, il s'agissait tout de même d'une disposition qui allait entraîner de très graves difficultés.

**M. Bertouille**, ministre de l'Education nationale. — Ce sont les deux ministres de l'Education nationale qui ont proposé 80 p.c. pour l'enseignement pédagogique moyen et normal et 40 p.c. pour l'enseignement normal technique. C'est le ministre de l'Education nationale francophone qui a proposé la règle d'une section d'enseignement supérieur de type court par communauté et mon collègue l'a acceptée.

Il ne s'agit donc pas de propositions de partis et les délibérations du Conseil des ministres restent encore des délibérations prises solidairement.

**M. Lutgen**. — Monsieur le ministre, je dis que cette possibilité de s'organiser dans un contexte provincial aura un effet bénéfique, particulièrement dans l'enseignement supérieur pédagogique de certaines provinces à faible population. C'est le cas de ma province où nous avons toujours voulu que nos enseignants restent en contact direct avec la population qu'ils sont appelés à servir.

En ce qui concerne l'enseignement fondamental, je me réjouis de constater que vous avez fait preuve d'une grande persévérance pour aboutir à un accord sur la rationalisation et la programmation de cet enseignement.

On ne peut certes vous reprocher certains retards occasionnés par l'aboutissement que vous avez voulu de cet accord au niveau de la Commission nationale du Pacte scolaire pour la rationalisation et la programmation de l'enseignement fondamental. C'est un point acquis que je désire souligner ici. Votre entêtement dans la volonté d'aboutir a eu des résultats heureux, puisque cet accord des partis à la Commission du Pacte scolaire a été enregistré il y a quelques jours. Je suis d'ailleurs heureux que vous ayez fait droit à une demande de prise en considération du nombre d'implantations au 30 juin 1984.

Ceci doit permettre aux régions à faible densité de population d'envisager l'avenir avec moins de craintes, dans le cadre de la rationalisation, en ce qui concerne le service à la population dans les régions rurales.

En résumé, je voudrais encore attirer votre attention sur deux points essentiels.

Tout d'abord, nous ne pouvons accepter que les mesures envisagées ne visent qu'un objectif budgétaire, sans concilier celui-ci avec un projet éducatif cohérent. Nos enfants et nos enseignants méritent mieux.

Au point de vue de la cotisation de solidarité qui a été antérieurement imposée, les enseignants souhaitent connaître l'impact du point de vue des emplois créés. En outre, une politique antigaspillage doit être menée au niveau des différents secteurs qui dépendent du ministère de l'Education nationale, même si ces secteurs relèvent d'imputations budgétaires différentes.

Ainsi, nombreux sont ceux qui ne peuvent comprendre que, dans certaines régions, on poursuive, en cette période de crise, une politique de constructions fastueuses dont la nécessité reste à démontrer. Il nous est, en effet, très difficile de leur expliquer que cela relève d'imputations ou de techniques budgétaires différentes.

Ensuite, j'exprime le souhait fervent que la concertation avec les organisations syndicales qui, d'après les déclarations que vous avez faites tout à l'heure, ne semble pas terminée, aboutisse le plus rapidement possible. Le gouvernement doit nécessairement réenvisager une série de mesures sur lesquelles, toujours d'après ce que vous nous avez dit tout à l'heure, monsieur le ministre, il s'est arrêté. Je me permets de revenir ici au problème de l'heure supplémentaire.

Si j'ai bien compris les explications qui ont été données, un accord gouvernemental est prévu, mais celui-ci n'a pas encore été accepté par les organisations syndicales qui participent à la négociation. Il est toujours question de l'heure supplémentaire, mais la liberté est laissée aux enseignants de la prester ou non. Il est évident que, dans le cas où ils ne la presteront pas, leur salaire sera réduit d'autant.

Si cette compréhension est la bonne, j'ajouterais qu'il serait non seulement bon, mais aussi nécessaire, dans le cas où l'un des deux objectifs poursuivis par le gouvernement n'est pas atteint, que tout le problème soit réexaminé.

Certes, monsieur le ministre, la question n'est pas de prester une heure supplémentaire ou non. Des centaines et des milliers d'enseignants, qui ont encore le sens du partage vis-à-vis de leurs jeunes collègues, ne voient dans cette mesure qu'une diminution de l'emploi.

Il est, dès lors, assez machiavélique de vouloir maintenir l'heure supplémentaire tout en permettant de la prester ou non. Ce système ne crée aucun emploi nouveau.

**M. Bertouille**, ministre de l'Education nationale. — En fin de carrière!

**M. Lutgen**. — Comment cela, monsieur le ministre?

**M. Bertouille**, ministre de l'Education nationale. — Connaissez-vous, dans la fonction publique, d'autres bénéficiaires de traitements qui travaillent à 50 p.c. et qui sont rémunérés en termes nets à 65 p.c.? En connaissez-vous d'autres qui travaillent à trois quarts temps et qui sont payés à 85 p.c.? Il faut des incitants pour libérer des emplois.

**M. Lutgen**. — Et tous ceux qui n'ont pas l'âge fixé?

**M. Bertouille**, ministre de l'Education nationale. — Il en est beaucoup dans cette catégorie et on espère qu'un certain nombre d'entre eux, par esprit de solidarité, accepteront, lorsqu'ils n'auront plus les mêmes besoins, de travailler à temps partiel.

**M. Lutgen**. — La situation est assez confortable, monsieur le ministre, pour les familles d'enseignants où les conjoints travaillent tous les deux, ...

**M. Bertouille**, ministre de l'Education nationale. — Il y a deux mesures.

**M. Lutgen**. — ... de pouvoir ramener leurs prestations à 50 p.c. avec une rémunération à 65 p.c. Un certain confort financier familial doit cependant pouvoir être assuré. Les familles qui n'auront qu'un seul revenu connaîtront d'énormes difficultés. Leur budget familial pourra difficilement supporter l'ensemble des dépenses. Or c'est souvent à cet âge-là que les familles ont des enfants qui suivent des cours à l'université, ce qui coûte fort cher. Ces mesures peuvent être extrêmement favorables pour les ménages à revenus suffisants, mais pour les autres, ce n'est pas le cas, monsieur le ministre.

**M. Bertouille**, ministre de l'Education nationale. — De nouvelles mesures ont été ajoutées.

**M. Lutgen**. — C'est vrai, mais je n'ai pas bien saisi l'ensemble des mesures que vous nous avez exposées tout à l'heure.

Pour résumer, j'ai entendu le ministre de l'Education nationale, secteur néerlandais, déclarer: «La concertation continue.» M. le ministre Bertouille a renchéri. Je vous demande de revoir ce problème de l'heure supplémentaire, notamment dans un souci de plus d'efficacité. Ne pensez pas du tout que j'interviens pour «ameuter» les enseignants; ils le sont suffisamment. Mon but est que l'objectif de la relance de l'emploi soit privilégié et qu'on envisage d'autres secteurs où des économies pourraient permettre d'atteindre ce même objectif.

**M. Bertouille**, ministre de l'Education nationale. — Lesquels?

**M. Lutgen**. — J'en ai cité un tout à l'heure. Je sais que vous me répondrez que cela ne relève pas du même budget, qu'il s'agit de dotations. Mais pensez-vous que la population comprendra cela? Cela relève en tout cas finalement du budget de l'Etat.

**M. Bertouille**, ministre de l'Education nationale. — Il est trop facile de critiquer les constructions scolaires de l'Etat.



**M. Lutgen.** — Je n'ai pas parlé des constructions scolaires de l'Etat. J'ai parlé de constructions fastueuses dont la nécessité restait à démontrer. Je peux vous citer des exemples.

**M. Bertouille, ministre de l'Education nationale.** — Dans l'enseignement de l'Etat, bien entendu!

**M. Lutgen.** — Je ne connais actuellement des exemples que dans ce réseau d'enseignement. Vous semblez ignorer que, dans les autres réseaux, il n'y a pas toujours eu des facilités.

**M. Bertouille, ministre de l'Education nationale.** — Il existe autant, si pas davantage, d'interventions du Fonds de garantie pour les bâtiments de l'enseignement subventionné que pour ceux de l'enseignement de l'Etat. Des capitaux sont mis à la disposition de l'enseignement subventionné à un taux d'intérêt de 1,25 p.c.

**M. Lutgen.** — Nous vous en remercions, monsieur le ministre. C'est d'ailleurs une négociation qui a abouti après des palabres qui ont duré des années.

**M. Bertouille, ministre de l'Education nationale.** — Oui, mais maintenant, c'est ainsi.

**M. Lutgen.** — Pourquoi? Parce qu'il existe un retard énorme à rattraper, notamment dans le secondaire, puisqu'il fallait d'abord la rationalisation de ce secteur pour qu'il puisse avoir accès au Fonds de garantie. Or cette rationalisation n'est pas ancienne. Que ce soit dans l'enseignement subventionné libre ou dans l'enseignement subventionné officiel, il a fallu attendre la rationalisation du secondaire pour avoir accès au Fonds de garantie.

En ce qui concerne l'enseignement fondamental, il faudra encore attendre les dispositions légales relatives à la rationalisation et à la programmation. Ce n'est que depuis deux ou trois jours qu'un accord est intervenu entre les partis politiques au niveau de la Commission du Pacte scolaire. L'avis du Conseil d'Etat doit être demandé. Ensuite, il faudra légiférer définitivement pour que l'enseignement fondamental ait accès au Fonds de garantie.

Pour aboutir à moins d'inégalité, une lutte a été menée de longue date. Mais il est trop facile, monsieur le ministre, de dire aujourd'hui: « Je signe autant pour le subventionné, qu'il soit libre ou officiel, que pour l'Etat. » Il n'en reste pas moins que le retard accumulé doit être comblé.

Monsieur le ministre, malheureusement, je ne pourrai entendre vos réponses. Ce n'est nullement par manque d'intérêt, mais je dois absolument me trouver dans ma commune demain au moment où, je pense, vous répondrez aux divers intervenants. (*Applaudissements sur les bancs de la majorité et sur certains bancs socialistes.*)

**De Voorzitter.** — Het woord is aan de heer Van Der Niepen.

**De heer Van Der Niepen.** — Mijnheer de Voorzitter, sedert uw begroting 1984 in de Kamer van volksvertegenwoordigers werd behandeld en goedgekeurd, mijnheer de minister, is uw onderwijsbeleid quasi ononderbroken in opspraak gekomen bij de onderwijsmensen, de leerlingen en hun ouders, kortom bij de hele publieke opinie en dit als gevolg van de draconische maatregelen, die door de regering werden getroffen, speciaal voor het onderwijs, in haar sanerings- en besparingsplan van 15 maart jongstleden.

In de voorbije weken hebt u inmiddels, ter uitvoering van dit zogenaamd spaarplan, een serie van volmachtbesluiten getroffen die nog dit jaar een begin van uitwerking zullen krijgen, wat natuurlijk bijzonder zwaar zal aankomen in de onderwijssector. Deze onderwijssector zou eigenlijk een bijzondere plaats in het globaal van het landsbeleid dienen in te nemen waarin normaliter grote aandacht zou moeten worden besteed aan de toekomst van de jongeren om uit de crisis te geraken.

Doch zonder rekening te houden met dit hoger doel hebt u, alsof de volmachttrain nog niet voldoende was, een hele serie van inleveringsmaatregelen in verband met het onderwijs verwerkt in de herstelwet I, die thans in de Kamercommissie haar beslag krijgt, en waar ik vooralsnog niet dieper wens op in te gaan.

Vandaar dat uw onderwijsbeleid zelden een zo grote belangstelling heeft genoten dan vandaag de dag vanwege de bevolking, de pers en de media.

Zo te zien zullen al de geplande maatregelen ontegensprekelijk voor dit jaar bepaalde financiële implicaties met zich brengen zodat wij ons terecht afvragen in hoeverre deze begrotingscijfers nog met de werkelijkheid overeenstemmen.

Heeft de bespreking van deze begroting, zoals zij vorig jaar werd opgesteld, nog wel zin? Is, wat wij nu doen, geen aanfluiting van de parlementaire controle, wetende dat de oorspronkelijk aangekondigde maatregelen in de Kamer, alvorens ze in de Senaat terecht zijn gekomen, reeds onderweg tal van fundamentele wijzigingen ondergingen of onderdelen ervan werden opgeschort.

Cijfermatig is er aan deze begroting, in het licht van de afgekondigde maatregelen, geen bijsturing geweest.

Gezien dergelijke gang van zaken zullen wij, in plaats van uw begroting nog verder door te lichten — dat is trouwens uitvoerig gebeurd in de Kamer — het eerder hebben over uw onderwijsbeleid, zoals dit weerspiegeld wordt in sommige onderdelen van uw recente volmachtbesluiten. Deze volmachtbeluften zou u, zoals u vorig jaar bij de bespreking van uw begroting herhaaldelijk met veel bravoure wist te verklaren, niet meer nodig gehad hebben om uw onderwijsbeleid te voeren.

Uw sussende verklaringen ten spijt stellen wij helaas, vast dat vandaag de onderwijssector een groot gedeelte, nagenoeg één vierde van de volmachtbesluiten, voor zijn rekening heeft genomen.

Dit gezegd zijnde zal ik het eerst hebben over uw fameus koninklijk besluit nummer 297 betreffende de opdrachten, de wedden, de weddetoe-lagen en de verloven voor verminderde prestaties in het onderwijs en de psycho-medische sociale sector.

Bij nader toezicht blijkt dat het optrekken van het minimumaantal lesuren van de leerkrachten, zeker tot gevolg zal hebben dat er opnieuw vele arbeidsplaatsen zullen verloren gaan. Daar deze maatregel voor de regenten slechts maar van toepassing zal zijn van 1 september 1985 af zal het totaal verlies aan jobs niet direct zo zwaar aankomen bij het aanstaande schooljaar. Niettemin blijft het verlies enorm groot maar dan gespreid over twee jaren.

*De heer Basecq, eerste ondervoorzitter, treedt als voorzitter op*

Sommigen ramen het verlies aan leerkrachten op minstens één per twintig. Aanderen vrezen dat de tewerkstelling met veel meer dan 5 pct. zal dalen omdat iemand één uur bijgeven per week alleen maar gaat in die vakken, die slechts één uur per week worden onderwezen, en die zijn zeker zeldzaam. Hierop kom ik later nog wel terug.

Bovendien hebt u het aantal uren klasseraad in het vernieuwd secundair onderwijs, dat vroeger twee uren bedroeg per week en als een volwaardige ambtsprestatie werd betaald, reeds teruggebracht tot één uur op urenkrediet, dit wil zeggen dat, wanneer een schoolhoofd dit toch wil toekennen voor één uur, dit ten nadele is van het pakket urenkrediet dat hij nodig heeft om opties of complementaire activiteiten in te richten waar de leerlingennormen niet werden bereikt.

De meeste klasse-uren worden dan ook in de «plage» gestoken. Wanneer nu het globaal aantal uren wordt opgetrokken, is dat nog een bijkomende last voor de leerkrachten.

In werkelijkheid betekent deze maatregel voor vele leerkrachten een vermeerdering van twee uren, onder andere voor alle vakken die met opdrachten van twee uren werken.

Zoals ik dus eerder zei, is de maatregel eveneens een bijkomende belasting van het urenkrediet.

Dit wil ik nog even duidelijk illustreren door een voorbeeld. Een leerkracht X heeft nu  $4 \times 5$  uren Frans, in totaal 20 lesuren, plus één uur klasseraad of in totaal 21 uren. Met het 22-urensysteem kan er geen klas worden bijgegeven; urenuren zijn niet alleen uit den boze, maar verboden, en terecht, met het gevolg dat dit systeem alleen kan functioneren ten laste van het urenkrediet.

Hoe dan ook, deze maatregel veroorzaakt een behoorlijk verlies aan opdrachten.

Wat mij in uw motivering van het koninklijk besluit vooral treft, is dat u verwijst naar de Europese eenmaking van iets wat feitelijk een loonsverlaging is. Dat Europese getoets past hier best binnen het raam van de besparingen, maar is wel een overtreding op een onlangs gesloten pact met het gemeenschappelijk vakbondsfront van de overheidssector, namelijk dat geen specifieke maatregelen zullen worden getroffen voor het openbaar ambt.

Het verwijzen naar de Europese Gemeenschap komt mij bijzonder hypocriet over. Waarom trouwens ook bijvoorbeeld, de weddeschalen in Europees verband niet harmoniseren?

De harmonisering zoals u ze voorstelt, gebeurt zeer eenzijdig. Immers, in de omliggende landen ligt het aantal lesuren voor leerkrachten misschien hoger, maar ook de mogelijkheden. Ik kan hiervoor verwijzen naar Nederland, waar de leerkrachten wel eigen werkbureaus en didactische bibliotheken hebben op de school.

Leerkrachten moeten hier soms per vak en per jaar een tienduizend frank aan boeken besteden en dit voor een school van circa 700 studenten. U vergeet, mijnheer de minister, dat de wedden van onze leerkrachten niet hoger liggen dan in de Europese Gemeenschap. Ik meen te weten dat de wedden van de leerkrachten van het normaalonderwijs in Nederland bijna het dubbele bedragen van deze in ons land. Uw maatregel leidt helemaal niet tot de bevordering van de tewerkstelling waar het in deze crisistijd vooral om gaat, maar juist tot het tegenovergestelde.

Daar waar in andere sectoren, zowel in het privé als in het openbaar ambt, meer en meer stemmen opgaan voor de arbeidsduurvermindering, wordt aan het onderwijs personeel een vermeerdering opgelegd. Dit is vanzelfsprekend ten nadele van de tewerkstelling, waarover u zich nochtans, zoals u zelf zegt, grote zorgen maakt.

Met deze maatregel gaat u dus besparingen doen ten koste van de tewerkstelling. Een allesbehalve rooskleurig vooruitzicht voor de huidige onderwijsmensen en aspirant-leerkrachten.

In verband met de vervroegde pensionering op 62 jaar, waarover momenteel zeer grote heibel is gerezen, vooral in de vrije scholen, en waarvoor een staking door de christelijke onderwijsbonden is aangekondigd op 14 mei aanstaande, ben ik de mening toegedaan dat, hoewel de maatregel geen rekening houdt met de activiteit en de rijke ervaring van sommige van deze mensen, men in de huidige crisis toch begrip zou moeten kunnen opbrengen voor deze afvloeiing.

Persoonlijk ben ik ervan overtuigd dat de vervroegde pensionering zeker een goede zaak zou zijn voor de tewerkstelling, maar zij zou moeten gebeuren op vrijwillige basis. Hiervoor verwijs ik naar het wetsvoorstel van collega's Deworme, Noerens en mijzelf, dat sedert geruime tijd is ingediend, en waardoor de aanvraag tot oppensioenstelling zonder discriminatie kan geschieden op 55 jaar mits 30 jaren effectieve dienst.

Wij verheugen ons erover dat de christelijke vakbond, hierbij gesteund door de andere vakbond, een dergelijk alternatief heeft voorgesteld, dat spijtig genoeg door de regering niet werd aanvaard.

Aan de verplichte vervroegde oppensioenstelling moet men immers enkele beschouwingen vastknopen. Op het eerste gezicht lijkt deze maatregel populair wegens het feit dat er circa duizend nieuwe arbeidsplaatsen kunnen worden vrijgemaakt. Nochtans is het voor de betrokkenen in zekere zin een loonsverlaging, gezien op de volledige loopbaan. Bovendien doet het een belangrijk sociaal voordeel, namelijk een aantal jaren aan de maximumwedde kunnen werken, gedeeltelijk teniet.

Het gaat immers om het stoppen van de bezoldiging, wanneer men de leeftijd van 62 jaar heeft bereikt, op het ogenblik dat men vijf jaar aan zijn maximumwedde staat.

Door het stoppen van deze wedde zijn zij verplicht een pensioen aan te vragen. Dit wil zeggen dat zij het minstens met één vierde minder zullen moeten stellen dan zij hadden voorzien.

Voor de berekening van hun pensioen moeten zij bovendien met 3/55 minder stellen doordat zij verplicht worden hun pensioen aan te vragen.

Voor de betrokken personeelsleden, die nog plannen hadden om nog gedurende drie jaar over hun volledig inkomen te beschikken is dergelijke maatregel natuurlijk een zeer zware tegenvaller.

**De heer Coens, minister van Onderwijs.** — In het begin van deze vergadering heb ik de jongste voorstellen waarover genegotieerd wordt, toegelicht. Het ging precies om een alternatief voor de verplichte keuze op 62 jaar. Aanvankelijk was er een keuze tussen deeltijdse arbeid en pensionering.

In de formule die wordt genegotieerd is er sprake van een wachtgeld tussen 55 jaar en 60 jaar. Ik heb dat daarstraks, te 15 uur duidelijk toegelicht.

**De heer Van Der Niepen.** — Ik heb daar akte van genomen.

**De heer Coens, minister van Onderwijs.** — Blijkbaar niet.

**De heer Van Der Niepen.** — Mijnheer de minister, ik was vooraf niet of de hoogte van het resultaat van de onderhandelingen. Ik meen ook dat er nog geen definitieve beslissing is over de alternatieve voorstellen die aan de vakbonden worden voorgesteld. Ik neem met genoegen akte van wat u hier komt te zeggen.

Voorts vergt de verplichte vervroegde oppensioenstelling zeker een nieuwe berekening van de deler voor de berekening van het pensioen.

Rekening houdend met de verschillende pensioenregelingen in het onderwijs, rijst de vraag of het niet aangewezen is te zoeken naar een harmonisering van de deler. Thans zijn er drie delers, 1/50, 1/55 of 1/60. Een uniforme deler voor elk personeelslid is wellicht verkiezelijk.

Dit blijkt nodig te zijn daar men om een «vol» pensioen, 75 pct., te bereiken in het secundair onderwijs 41 jaren en 3 maanden dienst moet presteren. Veel minder personeelsleden zullen dit thans bereiken.

Graag zou ik willen vernemen, mijnheer de minister, of de vervroegde oppensioenstelling toepasselijk is op het opvoedend hulppersoneel, het administratief, meesters-, vak- en dienstpersoneel, en het personeel van de PMS-centra.

**De heer Coens, minister van Onderwijs.** — Dit hoofdstuk is niet zo relevant, gelet op de toelichting die ik te 15 uur heb gegeven. Ik zal ze wellicht mogen herhalen.

**De heer Van Der Niepen.** — Waarom wordt deze maatregel niet voor de totaliteit van de openbare diensten getroffen? Is het omdat daardoor 40 pct. van de topambtenaren van de ministeries en parastatale instellingen zouden verplicht worden met pensioen te gaan?

Hierbij aansluitend zou ik thans enkele beschouwingen willen maken over de problematiek van de deeltijdse arbeid, die ook in dit koninklijk besluit is vervat.

Mijn inziens kan deeltijdse arbeid misschien gunstig uitkomen in een gezin met twee weddetrekkenden zodat zij minder belastingen zullen betalen en meer tijd zullen vrijmaken voor het gezins- en privé-leven.

Dat zulks op vrijwillige basis geschiedt, is in feite niet zo'n nadeel, hoewel het wellicht vooral de loopbaan van de vrouwelijke leerkrachten zal inkorten.

Nochtans ben ik bevreesd dat de voorlopige vrijwilligheid van deeltijdse arbeid een stap zou zijn in de richting van gedwongen werken in part-time verband.

Langs de andere kant ben ik van oordeel dat een deeltijdse prestatie in het onderwijs steeds schaadt aan de pedagogische continuïteit: te veel leerkrachten voor een zelfde vak is funest. Maar wat u ook moogt beweren omtrent het effect van de deeltijdse arbeid in het onderwijs, het is een grote flop. Het aantal duobanen bijvoorbeeld, is op het totaal aantal betrekkingen te verwaarlozen.

**De heer Coens, minister van Onderwijs.** — Vindt u 2.500 à 3.000 duobanen een te verwaarlozen aantal? Als men weet dat er geen speciale voordelen aan verbonden zijn, dan vind ik dit een behoorlijk resultaat.

**De heer Van Der Niepen.** — Maar op het totale aantal banen, is dit cijfer toch te verwaarlozen.

**De heer Coens, minister van Onderwijs.** — Vergeet niet dat het om een totale innovatie gaat.

**De heer Van Der Niepen.** — Ik vrees dan ook, mijnheer de minister, dat uw verwachtingen met betrekking tot deze maatregel nog negatiever zullen uitvallen. Inderdaad, dit blijkt uit de volgende overwegingen.

Voor de 50- tot 55-jarigen in het oude stelsel, die nog geen pensioen kunnen genieten, kan deze maatregel effect hebben. Met een halve betrekking krijgen zij 60,25 pct. wedde, wat dus iets meer betekent dan wat zij zouden bekomen als zij onder het stelsel van de ziekteverzekering zouden vallen, doch minder dan iemand met 25 jaren dienst, die zijn ziekteverlof zou overschrijden en een wachtgeld krijgt van 75 pct. van zijn laatste wedde.

Voor de 55-jarigen en meer in het oude stelsel, die pensioen kunnen genieten, ligt het pensioen dat zij kunnen krijgen hoger dan de wedde die zij zouden krijgen bij het aanvragen van verminderde prestatie met de helft. Bijvoorbeeld met 30 jaren dienst, dit is het minimum om op 50 jaar pensioen te kunnen genieten, heeft men 30/50sten plus diplomaboni-

ficatie, plus legerdienst, wat gelijk staat aan 65 pct. van de gemiddelde wedde van de laatste vijf jaren.

Voor de 60-jarigen en meer hoeft het geen betoog dat het pensioen hoger ligt dan een halve wedde plus één vierde van de afgestane arbeidstijd.

**De heer Coens, minister van Onderwijs.** — Dat is geen juiste interpretatie. Het moet niet noodzakelijk een halve betrekking zijn. Het gaat om halftijdse tot driekwartijdse betrekkingen. U baseert uw berekeningen steeds op het verschil tussen een pensioen en de wedde genoten voor een halftijdse betrekking. Het gaat hier ook om een vrije keuze van de betrokkenen. Er is uiteraard een marge tussen een halftijdse prestatie en een driekwartijdse, met de bonus én met de waarborg voor het pensioen alsof men voltijds tot aan de pensioenleeftijd gewerkt zou hebben.

Dit is een uitstekend systeem, dat dan ook zal worden beperkt in de tijd. Nu er zo'n moeilijkheden zijn in verband met de tewerkstelling in het onderwijs kan dit systeem het gewenste effect hebben en een extra impuls geven.

**De heer Van Der Niepen.** — Voor de zestigjarigen biedt dit geen voordeel, tenzij in uitzonderlijke gevallen, namelijk voor degenen met minder dan 30 jaren dienst.

Het zou mij dus niet verwonderen als het aantal personeelsleden, dat verminderde prestaties aanvraagt, zeer klein is en geenszins de verloren gegane arbeidsplaatsen zal kunnen opvangen. Het beoogde doel zult u eens te meer missen. Alleen de afbraak van de tewerkstelling zult u daarmee bereiken.

Aansluitend bij deze enigszins technische uitweiding, veroorloof ik mij toch nog enkele algemene beschouwingen naar voren te brengen over de afbraak van de tewerkstelling.

Het hoeft geen betoog dat er constanten in het beleid van de rechtse regeringen zijn, onder meer de ondermijning en afbraak van de openbare diensten in het algemeen en de onderwijssector in het bijzonder. Favoriete schietschijf bij deze is vooral het onderwijs ingericht door het openbaar bestuur. Het middel bij uitstek om een dergelijke politiek tot een goed einde te brengen, is de tewerkstelling verminderen. In de twee jaar en vijf maanden dat dit kabinet aan het bewind is, is het kabinet niet anders te werk gegaan. Onmiddellijk na de goedkeuring van de regeringsverklaring in Kamer en Senaat, hebt u, heren ministers van Onderwijs, werk gemaakt van nieuwe normenregelingen die vooral hun weerslag lieten gelden op het onderwijzend personeel. Om even het geheugen op te frissen, vermelden wij als duidelijkste voorbeeld hier het koninklijk besluit nummer 49 dat door middel van een verhoging van de oprichtings- en behoudsnormen in het secundair onderwijs van het type I en via beperking van het urenkrediet, de tewerkstelling in het vernieuwd secundair onderwijs grondig heeft getroffen.

Komt daar nog bij dat, en dat vooral voor het officieel onderwijs, meer in het bijzonder het rijksonderwijs, het pedagogisch aanbod in hoge mate werd geraakt door de verhoging van oprichtings- en behoudsnormen. Voor het rijksonderwijs had het desbetreffende koninklijk besluit dus twee grote gevolgen: Ten eerste, verlies aan tewerkstelling en, ten tweede, inkrimping van het pedagogisch aanbod door het verlies van opties in het vernieuwd secundair onderwijs.

Deze nefaste politiek vanwege de regering, meer in het bijzonder van de Onderwijsministers, werd ook in 1983 voortgezet. Het zou ons derhalve verwonderd hebben als u in 1984 een ander beleid ter zake zoudt hebben gevoerd. De volmachtbesluiten met betrekking tot het onderwijs, de nummers 294 tot 301, hebben heel wat gevolgen voor de tewerkstelling. Al deze volmachtbesluiten zijn de uitvoering van maatregelen getroffen in Hertoginnedal en gegoten in het spaarplan. Eén ervan hebben wij reeds uitvoerig behandeld, maar laten wij de voornaamste ervan ook nog even overlopen.

Om te beginnen zullen wij even de volmachtbesluiten 208 inzake de splitsing en de hergroeperingsnormen en 301 inzake de vaststelling van de minimale studentenbevolking onder de loupe nemen.

Hierin kan vooral de schoolgrootte rampzalige gevolgen teweegbrengen op het lesurenpakket, waardoor een massale afvloei van leerlingen kan plaatsgrijpen naar grotere scholen met meer keuzemogelijkheid.

Wij kunnen dit illustreren met een voorbeeld en verwijzen hiervoor naar de rijksnormaalschool te Gent, waar dergelijke vereenvoudiging reeds werd uitgevoerd, hetgeen een reductie van 30 pct. op de tewerkstelling heeft veroorzaakt. Inderdaad de leerkrachten «genieten» in de

rijksnormaalschool nu reeds van zo'n eenvoudig lesurenpakket. En zoals ik reeds eerder zei, heeft het in deze school veel ambten gekost.

Trouwens de besparingen liggen hier zo voor de hand. Men berekent het lesurenpakket volgens uw normen, mijnheer de minister, doch in plaats van dit te mogen inrichten aan 100 pct. wordt de zaak beperkt tot bijvoorbeeld 85 pct., ik verwijs hiervoor naar de huidige toestand in de rijksnormaalschool.

Als klap op de vuurpijl zit de directeur in al zijn «autonomie», waarvan u thans zoveel ophef maakt, met de problemen van reëel besparen en afvloei van bepaalde collega's met alle wisselvallige gevolgen van dien.

Hoe de vereenvoudiging per school praktisch moet worden uitgevoerd, is dus voor velen een raadsel. Wat men wel kan veronderstellen is, dat hier een grote willekeur gegeven zal worden aan de schooldirectie waarbij bepaalde leraars — wellicht meestal die welke niet op de tonen van de directies dansen en zeker in de eerste plaats de leerlingen — het slachtoffer zullen zijn.

Daarentegen zouden sommigen principieel geneigd zijn om zeer positief te staan tegen het urenpakket, indien dit op een goede basis steunt.

Volgens hen zou in een controlesysteem moeten worden voorzien opdat het lesurenpakket binnen de instelling op een objectieve wijze wordt besteed. Zo zou bijvoorbeeld, het instellingshoofd niet alleen het beslissingsrecht ter zake mogen dragen.

In verband met de problematiek van de opties, vrezen wij dat de reductie van de waaier van opties in de tweede en derde graad van het secundair onderwijs een rechtstreekse aanval is op het rijks-VSO.

Immers, daar waar een kleine minderheid van het vrij onderwijs is overgestapt naar het onderwijs van het type I, heeft deze een andere, meer lineaire structuur dan het rijksonderwijs.

Vergeeten wij daarbij niet dat de oorspronkelijke waaier van opties reeds werd gereduceerd door de voorgaande besparingen, zoals het optrekken van de oprichtingsnormen in de tweede en derde graad, de beperking van het urenkrediet en de toekomstige rationalisatie. Dat de reductie van opties via raadplegingen is voorzien, lijkt op het eerste gezicht ongeloofwaardig.

Wat de gevolgen zullen zijn, kunnen wij ons voorstellen. Waar we vóór het VSO, bijvoorbeeld in mijn streek, namelijk te Aalst, een fatsoenlijk uitgebouwd aantal richtingen hadden (Latijn-Grieks, Latijn-wiskunde, Latijn-wetenschappen, economische enzovoort), en dit zowel in het oude koninklijk atheneum als in het koninklijk lyceum, wordt dit keuzepakket nu verdeeld.

Resultaat hiervan, het aantal opties per school wordt minimaal. Wat doet het vrij onderwijs om de nadelige gevolgen op te vangen? Het maakt bijvoorbeeld, in Aalst, verschillende scholengemeenschappen, zodanig dat op de keuzen geen besparing mogelijk is. Ik verwijs ten titel van informatie hiervoor naar het groot college en het vrij technisch instituut. Wat dus in mijn streek gebeurt, zal dus ook wel op andere plaatsen gebeuren.

Het gevaar is dus niet denkbeeldig dat als gevolg hiervan een gevecht zal worden ontkend tussen de verschillende scholen binnen een scholengemeenschap. Om dit te vermijden zouden wij in Aalst, en daar waar gelijkaardige toestanden bestaan, over twee scholengemeenschappen in het rijksonderwijs moeten beschikken, zodat dit onderwijs minder door de geplande maatregel zou worden getroffen.

Als dit niet gebeurt, vrezen wij dat dit niet alleen ten nadele van de kwaliteit van het onderwijs zal uitvallen maar zeer zeker ten nadele van het rijksonderwijs.

Om dit alles nog eens duidelijk te stellen, verwijs ik tenslotte naar het verslag aan de Koning bij het volmachtbesluit nummer 298 waarin uitdrukkelijk vermeld staat dat de vervanging van de huidige normenregeling voor een percentage aanvaardbare lestijden per student toe te kennen aan iedere onderwijsinrichting met een differentiëring per categorie en rekening houdend met schoolgrootte, een bezuinigend effect heeft.

Een op zich uitstekende pedagogische en administratieve beleidsmaatregel wordt gebruikt om te besparen waardoor het gunstige effect van deze maatregelen, invoering van een lesurenpakket, volledig zal verloren gaan.

Gekoppeld aan het koninklijk besluit nummer 301 dat een rationalisatie van het hoger onderwijs van het korte type inhoudt, zullen de gevolgen voor de tewerkstelling groot zijn, talloze afdelingen van het hoger onderwijs van het korte type zullen verdwijnen. Voegen wij daar nog aan toe dat ook het hoger onderwijs weldra zal worden geconfronteerd met een



dalend aantal leerlingen tengevolge van de denataliteit en we mogen besluiten dat de tewerkstelling van jonge leerkrachten in het hoger onderwijs van het korte type voor vele jaren uit te sluiten is. De verhoging van de opdrachten van de leerkrachten in het hoger onderwijs gaat reeds in vanaf 1 september 1984 wat nog een nettoverlies aan tewerkstelling met 5 pct. betekent.

Wat nu de bezuinigingen in het secundair onderwijs per scholengemeenschap betreft, zijn wij de mening toegedaan dat hierin opnieuw een daadwerkelijk gevaar schuilt voor het afschaffen van de numeriek zwakke scholen in de scholengemeenschap.

In plaats van ieder, volgens zijn plaats in de scholengemeenschap een mogelijkheid tot uitbouw te geven, zal een onderlinge concurrentie ontstaan, waarbij de rurale scholen, waarvoor het rijksonderwijs zoveel heeft moeten strijden, onherroepelijk het onderspit zullen delven. Het spook der fusies komt weer te voorschijn.

Hoe en welke bezuinigingen er per scholengemeenschap moeten gebeuren, blijft voor sommigen een groot vraagteken. Hun vrees is: wie bepaalt wat en waar? In deze aangelegenheid zien sommigen eens te meer een groot gevaar voor ons rijksonderwijs, vooral als het de bedoeling zou zijn de weg op te gaan «super-directeuren» te maken. Wij menen bijgevolg dat er streng toezicht op de concrete uitwerking zal moeten gebeuren.

Uit het voorgaande blijkt dat uw saneringsbeleid tot gevolg heeft, even in het kort samengevat: een vermindering van de tewerkstelling via de invoering van het lesurenpakket, via het afschaffen van afdelingen in het hoger onderwijs, via een verhoging van de opdrachten voor de leerkrachten en, ongewild, door daling van het aantal studenten in het hoger onderwijs. Ook het secundair onderwijs mocht niet ontbreken in de maatregelen die door de regering tegen het onderwijs werden getroffen. Er is met ingang van 1 september 1984 de verlenging van de arbeidsduur van de licentiaten en er is het degressief ongedaan maken van de gunstige fusienormen.

Komt daarbij, wat de beperking van het kader der scholengemeenschappen betreft, de grote vrees voor een nefaste weerslag op de werking van deze schooleenheid. Er komt meer werk en meer bevoegdheden, echter zonder het nodige kaderpersoneel.

Een directiesecretaris is een noodzakelijke functie op een secundaire school, en zeker in een scholengemeenschap, daar waar sommigen menen dat een onderdirecteur hier nog zou kunnen worden gemist, gezien in sommige scholen deze functie al eerder aanleiding heeft gegeven tot moeilijkheden. Dezen zouden de uiteindelijke verantwoordelijkheid in een school het liefst aan één persoon zien opdragen. Nochtans is het een onmiskenbaar feit dat door het invoeren van de scholengemeenschappen, de taken van coördinatie tussen de inrichtingen groter geworden zijn. Het is dan ook te betreuren dat voor sommigen alleen het werkvolume wordt vergroot, zonder enige compensatie. In dit verband is dan ook te hopen dat de regering iets zal doen om het re-affectatie-systeem doeltreffender te maken.

#### *De heer Leemans treedt opnieuw als voorzitter op*

Het is immers geen geheim dat er thans nog tijdelijke personeelsleden in dienst zijn daar waar vastbenoemden met volledige wedde geen of een gedeeltelijke opdracht bekleden.

Hoe dan ook, in verband met de afschaffing van bijkomende betrekkingen in scholengemeenschappen, heeft de regering gedurende enkele jaren een salamatactiek toegepast: eerst werd de toekenning van de betrekkingen van onderdirecteur en directiesecretaris opgeschort, vervolgens werd de toewijzing van die betrekkingen uitgesteld tot 1 september 1985 en nu werden ze definitief afgelast.

Ik wens nogmaals te beklemtonen dat dergelijke werkwijze ons niet de geschikte tactiek lijkt om de idee scholengemeenschap gestalte te geven. Nog ernstiger lijkt ons dat u, heren ministers van Onderwijs, het eventueel gunstig effect van leerplichtverlenging qua tewerkstelling door een stijging van het aantal studenten wil tenietdoen door de telling van een aantal leerlingen te laten baseren op het vorige schooljaar. Nochtans, de leerplichtverlenging werd door de ministers van Onderwijs dikwijls voorgesteld als een middel om de ongunstige gevolgen van hun maatregelen op de tewerkstelling te verzachten. Wat constateren we dus: de eventuele gunstige gevolgen op de tewerkstelling worden ongedaan gemaakt. Voor de derde opeenvolgende keer zullen de scholen hun schooljaar in slechte voorwaarden starten omwille van de onzekerheid en de schrik bij het onderwijzend personeel.

Wat plaatsen de ministers van Onderwijs nu tegenover deze afbraak van volwaardige tewerkstelling? Onvolwaardige niet-statutaire tewerkstelling via BTK-projecten, Dac-projecten, ingroeibanen en recentelijk vrijstelling van stempelcontrole voor werkloze leerkrachten die vrijwillig willen gaan werken. De massa tweederangsleerkrachten wordt aldus steeds meer uitgebreid: sommige gebruiken de term «witte produkten» en het verwondert ons niet dat de vakbonden zich verzetten tegen dergelijke politiek van tewerkstelling.

In verband met de verlenging van de werktijd voor leerkrachten, willen we nog eens het volgende onderstrepen: Europese richtlijnen en zelfs het beleid van deze regering ter zake zijn er zagezegd op gericht arbeidsduurverkortingen te propageren als middel tot opheffing van de werkloosheid. Ongeveer 10 000 pedagogisch gediplomeerden zijn werkloos. Verlaging van de normen of verkorting van de werktijd voor de leerkrachten zouden dus de aangewezen middelen zijn om de werkloosheid te bestrijden. Deze regering doet juist het tegenovergestelde, zoals ik bij het begin van mijn uiteenzetting betoogde. Wij vragen ons bij herhaling af waarom.

Het nieuw «profiel» van de loopbaan voor de leerkrachten, een loopbaan gelijk aan de duurtijd van een hypotheekaire lening, zoals dit door sommigen wordt beschreven, wordt vooral een gehypotheceerde loopbaan: het wordt een in alle opzichten minderwaardige loopbaan van ongeveer 20 volledige dienstjaren. Het wordt dus een weinig aantrekkelijke carrière. Negatieve selectie en een watervalstelsel zullen hier spelen bij de keuze van jongeren die zich naar het onderwijs richten. Een onderwijsloopbaan zal hoe langer hoe meer een tweede keuze worden bij jongeren. Erosie van de onderwijsloopbaan kan toch niet de bedoeling zijn van de Onderwijsministers. Of wel?

De afbraak van de tewerkstelling door de Onderwijsministers heeft geleid tot massale ontevredenheid bij de betrokkenen. Zoals eerder vermeld, heeft ook het christelijk onderwijsverbond nu een stakingsaanzegging ingediend tegen 14 mei. Er is dus een grote malaise in het onderwijs bij alle onderwijsbetrokkenen.

En dit is een slechte voedingsbodem voor de participatie-idee waarover u, heren ministers, zo dikwijls spreekt. Participatie aan het beleid van een school kan niet worden verwezenlijkt door reglementaire beschikkingen, maar wordt wel mogelijk gemaakt door een onderwijsvriendelijk beleid.

Nu we het toch hebben gehad over participatie van onderwijsbetrokkenen bij het beleid van een school, willen wij nog even terugkomen op het invoeren van lesurenpakketten in het hoger onderwijs en waarschijnlijk ook in het secundair onderwijs. In een artikel in een pedagogisch tijdschrift heeft de kabinetschef van de huidige minister van Onderwijs gepleit voor een correctie over de decentralisatie naar de scholen toe: decentralisatie moet gepaard gaan met participatie van leerkrachten, ouders en leerlingen. Wij kunnen het daar volmondig mee eens zijn, maar wij vragen gelijktijdig aan de minister welke maatregelen hij heeft getroffen om het welslagen van de hele operatie van de invoering van het lesurenpakket te realiseren. De invoering van het lesurenpakket, veronderstelt onder andere dat leerkrachten, ouders en leerlingen worden betrokken bij de toewijzing van het aantal uren en de spreiding van het aantal uren over opties of afdelingen. Zal de invoering van het lesurenpakket, zoals wij vroeger reeds hebben gezegd, een nieuwe besparingsoperatie zijn zoals al gebeurd is voor het hoger onderwijs en zullen aldus de pedagogische administratieve voordelen van een principieel degelijke beleidsmaatregel verloren gaan?

Tot besluit van dit hoofdstuk kunnen wij stellen, mijnheer de minister, dat al uw volmachtbesluiten en al uw voorgestelde maatregelen in de herstelwet I vooral een financiële operatie op het oog hebben. Vermits wij hiervan niets concreets in uw begroting terugvinden, ware het wellicht zeer interessant van u te vernemen hoe groot de opbrengst van deze financiële operatie wordt geraamd en welke de budgettaire weerslag eigenlijk zal zijn voor de begroting 1984 en de volgende jaren.

Na deze uitvoerige bespreking van uw sanerings- en besparingsmaatregelen, zou ik toch nog even enkele andere aspecten van uw onderwijsbeleid willen behandelen waarover tot op heden nog veel controverse bestaan, namelijk het personeelsstatuut, het vernieuwd secundair onderwijs, de communautarisering van het onderwijs en tenslotte de gevolgen van de verlenging van de leerplicht.

Bij de behandeling van de vorige begroting heb ik het uitvoerig gehad over het personeelsstatuut van het gesubsidieerd onderwijs. Sedertdien hebt u, mijnheer de minister, in februari jongstleden een ontwerp van statuut voor het gesubsidieerd personeel van het gesubsidieerd onderwijs ingediend bij de Schoolpactcommissie en voorgelegd aan de inrichtende machten en de onderwijsvakbonden. Aanvankelijk leek het alsof u, heren ministers, snel komaf wilde maken met dit statuut en het zo rap mogelijk

wilde gerealiseerd zien. Nu constateren wij dat het reeds enkele tijd vrijwel windstil is op dat gebied. Wij vragen dan ook aan de ministers welke de stand is van de bespreking met de inrichtende macht en de vakbonden. Wij hadden graag dat de ministers daarover een volledig overzicht gaven. Wij willen als Vlaamse socialisten nog eens aandringen op de absolute bescherming van het privé-leven van leerkrachten in het gesubsidieerd onderwijs: dit is voor ons een absolute prioriteit. Indien het privé-leven van de leerkrachten niet op absolute wijze wordt beschermd, zullen wij dit statuut niet kunnen aanvaarden.

Bij herhaling hebt u, mijnheer de minister, gezegd geen verandering in de programma's en structuren van het vernieuwd rijksonderwijs te willen aanbrengen. Wat constateren wij echter? In 1983 hebt u, mijnheer de minister, een alternatieve lessentabel ingevoerd in het VSO van het Rijk. Dit schooljaar zijn er aldus twee types VSO van het rijksonderwijs. De eenheid in het rijksonderwijs werd aldus verbroken. Enkele weken terug hebt u de pers laten weten dat u de alternatieve lessentabel veralgemeent in het rijksonderwijs. Aan de pers deelde u mede dat twee derde van de overige rijkscholen spontaan de verplichte veralgemening ervan hebben aanvaard. Wij vragen ons af wanneer deze raadpleging heeft plaatsgehad, tenzij de minister de raadpleging van het vorig schooljaar daarvoor wil laten doorgaan. Er is in ieder geval geen ernstige evaluatie geweest van de alternatieve lessentabel. En de moeilijkheden rond de keuze tweede en derde taal zijn slechts een alibi, een voorwendsel vanwege de minister voor een afbraak van enkele VSO-principes: de scheiding tussen de verschillende onderwijsnormen, technisch, algemeen vormend en beroepsonderwijs wordt steeds weer duidelijker naar voren gebracht; uitstel van de studiekeuze wordt tenietgedaan.

Er is vanwege het huidige beleid voldoende klaarheid tegenover de ontwikkeling van het VSO van het Rijk: terugschroeven van de principes waar mogelijk. Er is evenwel grote onduidelijkheid vanwege het beleid van de huidige minister tegenover het verder naast elkaar bestaan van de twee types secundair onderwijs, met alle gevolgen van dien, als daar zijn concurrentie onder de netten, onder de scholen van een zelfde karakter en onder de types I en II.

In de regeringsverklaring van deze regering luidde het dat inzake onderwijs, de regering en het overlegcomité regering-executieven, een dialoog op gang zouden brengen om te komen tot een juiste toepassing van het artikel 59bis van de Grondwet, dat de bevoegdheden regelt tussen de Staat en de gemeenschappen inzake onderwijs. Bedoeling was maximaal tegemoet te komen aan de eigen betrachtingen en de noden van iedere gemeenschap. Dit was de regeringsverklaring. Welke is de feitelijke politieke situatie nu? In het overlegcomité regering-executieven zijn de besprekingen geblokkeerd bij gebrek aan een gemeenschappelijke nota van de nationale Onderwijsministers. Minister Bertouille heeft vorig jaar beloofd een nieuwe nota op te maken, omdat hij de nota van zijn voorganger Tromont niet zomaar wou overnemen. Wij hebben daarvan akte genomen. Wij vragen ons echter af welke de huidige toestand is. Is bewuste nota reeds opgemaakt en zo ja, wanneer zou die worden overgemaakt aan het overlegcomité? Of moeten wij ervan uitgaan dat de heer Bertouille een verdragingsmanoeuvre opzet?

Wat nu het feitelijk beleid van deze regering tegenover de communautarisering van het onderwijs betreft, kunnen wij enkel constateren dat de regering een unitair beleid voert. Waar mogelijk tracht zij de bevoegdheden van de gemeenschapsexecutieven in te perken. Vooral de CVP speelt hierin een dubbel spel. U, minister Coens, trekt duidelijk een unitaire kaart. In de Vlaamse executieve lijkt de CVP akkoord te gaan met de overdracht van ruime onderwijsbevoegdheden naar de gemeenschappen. Hoe kunt u, minister Coens, uw feitelijk unitair beleid verzoenen met het officieel onderwijsbeleid van uw partij, namelijk ruime onderwijsbevoegdheden voor de gemeenschappen. Dergelijke dubbelzinnige houding vanwege de voornaamste Vlaamse politieke partij, legt een zware hypotheek op de kansen tot communautarisering van het onderwijs. Wij mogen stellen dat tot op heden de regering weinig heeft gedaan om dit punt uit de regeringsverklaring te realiseren. Integendeel, de regeringspartijen hebben alles gedaan om overdracht van ruime onderwijsbevoegdheden naar de gemeenschappen onmogelijk te maken.

Tot besluit hadden wij het graag nog even gehad over de verlenging van de leerplicht en meer specifiek over de invoering van de deeltijdse leerplicht, die zou moeten ingaan per 1 september 1984. Heel wat moeilijkheden en problemen moeten nog worden opgelost voor deze datum vooraleer deeltijds leren kan worden ingevoerd. We denken hier, onder andere, aan het statuut van de jongeren. Jongeren van 15 tot 18

jaar kunnen een verschillend statuut hebben naargelang van de situatie waarin zij zich bevinden: voltijdse leerling, deeltijdse leerling, leerling en leerjongen met een contract van de middenstand, bijvoorbeeld arbeider met een industrieel leercontract, enzovoort. Welk statuut zullen deze jongeren hebben? Zal het een verschillend statuut zijn naargelang van de situatie waarin zij zich bevinden, of zullen zij te allen tijde, in om het even welke situatie, leerling zijn? Zullen zij een loon of een vergoeding krijgen volgens hun statuut? Antwoord op deze vraag hadden wij graag van beide ministers van Onderwijs gekregen. We kunnen ons moeilijk voorstellen dat oplossingen voor die problemen verschillend zouden zijn in Vlaanderen en Wallonië.

Naast het probleem van het statuut van deze jongeren, is er nog het probleem van de begeleiding van de deeltijdse leerlingen. Wie zal hen wegwijzen maken in de doolhof van beschikkingen die op hen van toepassing zijn? Wie zal hen wegwijzen maken in de mogelijkheden die zich voor hen openen, mogelijkheden inzake deeltijds onderwijs of andere vormen om aan de leerplicht te voldoen? We kunnen ons moeilijk voorstellen dat deze jongeren, meestal behorend tot sociocultureel zwakkere groepen, zonder begeleiding hun weg kunnen vinden in deze doolhof van mogelijkheden en administratieve beschikkingen?

We vragen de ministers ook hoe ze het probleem van de omkadering van deze jongeren zullen oplossen? Hoe zal de selectie van de desbetreffende leerkrachten gebeuren?

We vragen de ministers bovendien te schetsen welke maatregelen ze zullen nemen om het onderwijs voor sociale promotie dusdanig te hervormen dat het beantwoordt aan de bepalingen van de wet, namelijk dat er een deel opvoeding in het programma moet voorkomen en een deel voorbereiding tot het uitoefenen van een beroep. Vele vormen van onderwijs voor sociale promotie beantwoorden niet aan de twee criteria.

Welke plannen hebben de ministers op stapel staan om vormen voor deeltijds leren in het dagonderwijs op te richten? Hoever staat het met de plannen om vormen van alternerend leren tot stand te brengen. In dit verband vragen we u, mijnheer de minister, welke de lessen zijn die u en uw collega hebben getrokken uit enkele pilootprojecten gesteund door de Europese Gemeenschap?

We hopen, mijnheer de minister, dat u op deze aangehaalde problematiek de nodige uitleg zult kunnen verstrekken! Inmiddels kunnen wij uw sanerings- en personeelsbeleid niet bijtreden en zullen wij dan ook uw begroting niet goedkeuren. (*Applaus op de socialistische banken.*)

M. le Président. — La parole est à M. Bock.

M. Bock. — Monsieur le Président, chers collègues, vous avez, monsieur le ministre, dès votre entrée en charge, déclaré et démontré l'intérêt que vous portiez à l'enseignement fondamental et venez de rappeler le soin que vous souhaitiez apporter à ce type d'enseignement. Il est incontestable que les moyens ont crû dans ce secteur et notre espoir est que vous perséveriez dans la même voie.

Vos décisions elles mêmes indiquent d'ailleurs les insuffisances qui pesaient sur l'enseignement fondamental. J'en citerai quelques-unes. Plus de 600 dérogations ont été accordées en respectant, bien entendu, les proportions selon l'importance des réseaux.

M. Péciaux. — Vous êtes un parlementaire bien informé, monsieur Bock, vous en savez des choses!

M. Bertouille, ministre de l'Education nationale. — Vous aussi, monsieur Péciaux.

M. Péciaux. — Nous ignorons cela.

M. Bock. — Peut-être en aurais-je appris davantage encore si je m'étais informé auprès d'un centre PMS.

M. Bertouille, ministre de l'Education nationale. — Vous ignorez le nombre de dérogations? Cela m'étonne.

M. Péciaux. — Le mystère des cabinets!

M. Bock. — Nous ferons un cycle ensemble.

M. Wyninckx. — Mais pas dans le progrès!

**M. Bock.** — Je le ferai avec vous, monsieur Wyninckx, qui êtes l'homme du progrès!

Quelque huit cents stagiaires allègent les charges des titulaires de classes limites ou surpeuplées pour y donner un enseignement convenable et seconder utilement les titulaires. Sur le plan des CST, 1350 agents approximativement travaillent à quart temps, à mi-temps ou à temps plein.

Il en va de même pour l'éducation physique, discipline qui, dans le passé, fut peut-être quelque peu négligée, je me permets de le rappeler au ministre.

Des expériences d'innovation et de rénovation ont été tentées. Plus de cent institutions maternelles en ont profité et un nombre légèrement inférieur dans l'enseignement primaire.

Afin d'assurer la promotion de l'enseignement maternel en région rurale — écoles sans classes maternelles —, vous avez affecté une quarantaine d'institutrices maternelles à mi-temps surtout pour les enfants de cinq ans, tout au moins dans nos écoles rurales où les bourgmestres peuvent se rendre compte comment cet enseignement fonctionne actuellement.

**M. Hismans.** — Vous devriez procéder à une vérification, monsieur Bock, car dans certaines écoles communales, il reste plus de trente élèves par classe.

**M. Bock.** — C'est exact.

**M. Hismans.** — La satisfaction que vous montrez n'est pas générale.

**M. Bock.** — Je n'ai pas dit cela.

**M. Bertouille,** ministre de l'Education nationale. — C'est parce que les demandes n'ont pas été introduites auprès de la Cepeons car il reste encore dans son quota un nombre de dérogations possibles.

**M. Hismans.** — J'enregistre, monsieur le ministre, car on m'a dit qu'il n'était plus possible d'accorder de dérogation à la Cepeons.

**M. Bertouille,** ministre de l'Education nationale. — Vérifiez car d'après mes informations, ce serait encore possible, monsieur Hismans.

**M. Bock.** — Puis-je vous rappeler ma première phrase: « Vos décisions indiquent les insuffisances qui pesaient sur l'enseignement fondamental. »

**M. Hismans.** — Et pèsent encore!

**M. Bock.** — J'y reviendrai.

**M. Bertouille,** ministre de l'Education nationale. — On a parcouru la moitié du chemin en un an.

**M. Bock.** — Vous ne serez pas étonné, monsieur le ministre, de notre adhésion à vos mesures qui confirment votre engagement en faveur de l'enseignement fondamental.

Nous souhaitons, par ailleurs, qu'elles ne soient pas transitoires ou expérimentales, mais qu'elles soient confirmées dans l'avenir.

Les dispositions qui ont prouvé leur bien-fondé et leur utilité dans la pratique, et dans ce cas seulement doivent, à mon sens, devenir normales et permanentes.

Vous avez également insisté dans votre réforme, sur l'introduction progressive du système 5-8. Environ 80 écoles, je crois, y ont adhéré volontairement, bien entendu, puisqu'il s'agit de mesures expérimentales. Elles bénéficient ainsi de normes préférentielles, d'institutrices maternelles, d'une dynamique propre à ceux qui expérimentent et appliquent cette innovation.

Une étude universitaire — Liège, UCL, ULB et Mons — devrait procéder à une évaluation dès que les résultats seront connus, c'est-à-dire d'ici quelques mois. C'est à la fois une excellente initiative et une décision sage. Evaluer l'expérience vécue sur le terrain vous permettra de décider utilement et d'orienter de façon appropriée l'attitude et les corrections à opérer. Trop souvent des réformes qui paraissent appropriées théoriquement, ont été appliquées sans qu'on se soit assuré de leur adaptation; elles n'ont donc pas porté les fruits escomptés. Dans l'enseignement fondamental, nous sommes donc dans la bonne voie de réformes judicieuses.

Nous sommes fort préoccupés par la dénatalité qui est la cause principale des difficultés que vous rencontrez en matière d'emploi des enseignants.

Les intervenants qui m'ont précédé à cette tribune ont longuement évoqué les problèmes de l'emploi, principalement des jeunes, ainsi que le problème des normes. La première cause en est évidemment, je le souligne à nouveau, la dénatalité. Malheureusement, les conséquences de celle-ci ne se limiteront pas au seul département de l'Education nationale. Nous en avons eu la preuve hier encore, cette question étant évoquée lors de la discussion d'un autre budget.

Depuis 1974 environ, la population scolaire de l'enseignement fondamental diminue chaque année de quelque 6000 enfants. Cette simple constatation montre combien la tâche du ministre de l'Education nationale se complique en matière de politique d'emploi au sein de son département.

Certes, un léger gain — quelque 1500 enfants — se manifeste pour la première fois cette année dans l'enseignement maternel, mais hélas! l'enseignement primaire subit, lui, une diminution de plus de 9000 enfants. L'horizon ne s'éclaircira vraisemblablement pas à l'avenir. On prévoit une stabilisation dans l'enseignement maternel, mais encore une diminution d'environ 1000 enfants d'ici à 1988. Les problèmes du personnel enseignant ne deviendront donc pas moins cruciaux.

Soit dit en passant, les enfants qui fréquentent aujourd'hui l'enseignement primaire passeront ensuite dans le secondaire et certains, par la suite, dans l'enseignement supérieur. Les mêmes problèmes se poseront alors à ces niveaux.

Votre plan de rationalisation améliorera les normes, permettra de donner un meilleur enseignement à nos enfants, et ce dans de meilleures conditions, et il aura également une heureuse conséquence — toute relative mais appréciable quand même — sur le plan de l'emploi.

En résumé, nous reconnaissons les efforts que vous avez multipliés pour rendre à notre enseignement fondamental la place qui lui est due. Lorsque les expériences en chantier auront reçu l'approbation de la commission d'évaluation — j'insiste sur ce point —, nous vous invitons à normaliser et à généraliser celles qui auront été jugées utiles.

Permettez-moi de vous interroger encore au sujet de la dénatalité en ayant à l'esprit les interventions des orateurs précédents.

Pourriez-vous nous dire, monsieur le ministre, pour chacune des dix dernières années et en distinguant bien le fondamental, le secondaire et le supérieur, quel a été le nombre d'étudiants d'année en année? Quel a été le nombre d'enseignants? Quel a été le montant du budget de l'Education nationale?

Je voudrais évoquer un dernier sujet. En terminant votre exposé introductif, vous avez parlé des universités et souligné que vous souhaitiez remplacer le critère quantitatif par le critère qualitatif. Vous avez en même temps évoqué l'appel de l'université pour que l'enseignement secondaire prépare les étudiants qu'elle attend, et qui, plus tard, deviendront les cadres dans le pays.

A cet égard un point ne nous donne pas satisfaction: l'examen de maturité.

Si vous voulez que l'université accueille des étudiants du secondaire qui soient bien formés, et qu'elle tende vers la qualité, la première opération à réaliser est bien une sélection, un examen de maturité, un examen qui donne accès à l'enseignement supérieur.

Comme son nom l'indique, l'examen de maturité devrait déterminer le degré de maturité des élèves qui terminent les humanités et leur capacité à entreprendre des études supérieures, et à les entreprendre, il va de soi, avec les meilleures chances de succès quant à leur entrée à l'université et, pourquoi pas, quant au choix qui s'imposera alors.

Il s'agit là d'une excellente disposition, mais qui, hélas, n'atteint pas ses objectifs. Elle ne rencontre en tout cas pas les espérances des parents, surtout des parents qui n'ont pas eu la chance de recevoir eux-mêmes une formation universitaire et qui doivent avoir la garantie que leurs enfants ont les meilleures chances de réussite quand ils entreprennent des études supérieures.

Les intérêts des étudiants et leur formation se confondent lorsqu'ils entreprennent des études supérieures après avoir préalablement examiné les possibilités d'y accéder. L'examen de maturité, tel qu'il se présente, ne remplit pas son rôle, et combien nous le regrettons quand nous voyons, dans les pays fortement industrialisés, le pourcentage extrêmement élevé de scolarisation et de formation. Je pense notamment au Japon où, dit-on, les trois quarts de la population ont passé leur baccalauréat.



L'influence de la formation est déterminante pour le progrès scientifique des nations. L'examen de maturité, dans les circonstances difficiles, à tous égards, que nous vivons, ou plutôt que nous subissons, doit être repensé.

Pouvons-nous vous prier, monsieur le ministre, de nous faire part de vos réflexions et de vos projets en la matière, dans les meilleurs délais ? *(Applaudissements sur les bancs de la majorité.)*

De Voorzitter. — Het woord is aan de heer Windels.

De heer Windels. — Mijnheer de Voorzitter, een groot aantal dwingende problemen komen tegelijk op de minister af. Hij levert een enorme inspanning op tientallen vlakken tegelijk: op communautair vlak, in de Schoolpactcommissie, in de parlementaire commissies, in de verhouding en besprekingen met de inrichtende machten en ideologische groepen, in de onderhandelingen met de vakbondskringen enz. Het is een afmattende taak.

Het gaat tevens om een enorm werkveld want u hebt niet alleen een groot departement te leiden, mijnheer de minister, maar het aantal onderwerpen en problemen dat u moet behandelen is uitermate uitgebreid.

Enkele voorbeelden.

Er is het statuut van de leerkrachten van het vrij gesubsidieerd en het officieel gesubsidieerd onderwijs dat een fundamenteel moeilijk en delicaat probleem is. Wij denken aan wat bij de viering van 25 jaar Schoolpactcommissie door vrijwel alle voorzitters werd geëist, namelijk de communautarisering van het onderwijs, wat ook een zeer zware opgave is. Wij denken aan de uitvoering van het spaarplan waarvoor u zich onmiddellijk geplaatst ziet. Ik wil mij echter niet beperken tot dit spaarplan. Er zijn nog andere belangrijke problemen die eveneens op een oplossing wachten zoals de dwingende uitvoering van de verlengde leerplicht. De heer Van Der Niepen heeft daarover enkele zeer pertinente vragen gesteld. Er is nog het probleem van het leerlingenvervoer dat in een experimentele fase is. Steeds meer organisatoren zijn er zich van bewust dat het leerlingenvervoer ook voor hun instelling moet gelden. Er is heel de waaier van rationalisaties. Met de uitvoering van enkele punten is begonnen maar andere konden nog niet worden bestudeerd. Er is de herstructurering van het rijksonderwijs met een grotere verantwoordelijkheid voor de plaatselijke gezagdragers en inrichtende machten.

Dit alles is zo uitgebreid dat wij ons hier willen beperken tot een zeer bescheiden greep uit enkele van deze onderwerpen.

Ik wil thans enkele woorden zeggen over de rationalisatie en de programmatie van het onderwijs. Met de wet van 18 september 1981 werd het secundair onderwijs gerationaliseerd. Hierbij konden scholen op basis van hun karakter, dat wil zeggen van hun levensbeschouwelijke opvatting, en per net worden gegroepeerd om aan de gestelde normen te voldoen. Een oplossing werd gevonden voor de niet te katalogeren scholen.

Heel wat scherper problemen deden zich voor bij de rationalisatie en de programmatie van het basisonderwijs, de kleuter- en lagere scholen dus. Hier kon zomaar niet het karakter van deze scholen als basis voor hun groepering of hun leerlingen-aantal worden genomen. Er zijn immers zeer talrijke gemeentescholen en provinciale inrichtingen die niet kunnen aanvaarden onder één bepaalde levensbeschouwing te worden ondergebracht, terwijl zij eveneens ideologisch wisselend van lerarenkorps kunnen zijn naargelang van de evoluerende gemeentelijke meerderheid.

Uiteindelijk heeft de Schoolpactcommissie u voorwaardelijk gevolgd en uw laatste voorstel, dat inderdaad de rationalisatie baseert op het aantal leerlingen, de bevolkingsdichtheid en de afstand, aanvaard.

Er werd ook rekening gehouden met de fundamentele mogelijkheid van de vrije keuze van de ouders, die is vastgelegd in de Schoolpactwet en die primeert op elke andere norm. De Christelijke Volkspartij kan dit standpunt bijvallen. Er blijft nog heel wat te doen op het vlak van de rationalisatie van het hoger niet-universitair onderwijs, waar ons een moeilijke opgave te wachten staat met betrekking tot het hoger pedagogisch onderwijs, en op het vlak van de rationalisatie van het bijzonder onderwijs. Dit zijn zeer grote opgaven.

Ik wil, ten tweede, de budgettaire beperkingen en het spaarplan aanraken. Zoals ik reeds zegde, wil ik mij daartoe niet beperken, omdat er nog zoveel andere vraagstukken dringend om een oplossing vragen.

Naast de inlevering van één indexering voor alle ambtenaren, vraagt men aan de leerkrachten en de directies een aantal bijzonder zware inspanningen « en plus ». Drie weken geleden hadden wij hier reeds de gelegenheid om een aantal suggesties te doen met betrekking tot de

oorspronkelijke voorstellen ter besparing. Ondertussen werden allerlei onderhandelingen gevoerd en ik dank de minister voor de openheid waarmee hij onze suggesties tegemoet treedt.

Toch wil ik nogmaals onze bekommering uitdrukken over het plotse karakter van de maatregelen, die op 1 september aanstaande ingang zouden vinden, terwijl wij de spreiding van de maatregelen over drie jaren voorstaan, en over het verplicht karakter van de maatregelen, dat evenwel, zoals u ons vanmiddag mededeelde, op een aantal punten gewijzigd is.

Eerst enkele woorden over het plotse karakter van de maatregelen. De lestijdverhoging met onvermijdelijk verlies van functies zou, mijns inziens over een grotere periode diener te worden gespreid of op een andere wijze te worden gemoduleerd.

Men zou bijvoorbeeld, op 1 september van het eerste jaar een uitstel kunnen verlenen, het tweede jaar de lestijdverhoging toepassen op de licenciaten en het derde jaar eventueel op de regenten. Er zijn natuurlijk ook andere formules. Ik durf te pleiten voor een verder onderzoek. Wij vrezen eveneens een desorganisatie wanneer leerkrachten en directies vlots op 1 september aanstaande zouden moeten worden vervangen.

In Torhout bijvoorbeeld zijn er twee grote inrichtingen van het vrij onderwijs, die duizenden leerlingen tellen. Drie van de vier directeurs zouden er op 1 september moeten worden vervangen. Het gaat hier niet alleen om het vinden van een vervanger, maar er dreigt hier een volledige desorganisatie. Gelukkig zijn hier na onderhandelen, op basis van vrijwilligheid, nieuwe voorstellen geformuleerd en ik wil u hiervoor bijzonder danken.

Een derde punt waarover ik het wil hebben, is het respect voor de regels en de normen en dit op drie vlakken: in de verschillende gemeenschappen, de Nederlandstalige en de Franstalige, in de verschillende netten en in de verschillende types van onderwijs.

Ik wil hier alleen spreken over de budgettaire gevolgen van een ongelijke behandeling van de Nederlandstalige en de Franstalige gemeenschap. Zoals in het verleden zullen wij blijven waken opdat op het einde van het budgettair jaar geen onaantvaardbare bijkredieten zouden worden toegekend in één van de gemeenschappen en opdat, volgens eigen automatismen die ontsnappen aan onze controle, drie tot vier jaar na datum bij het afsluiten van de rekeningen, geen belangrijke bijkomende bedragen aan één of andere gemeenschap zouden worden uitbetaald.

Zowel het budget, de eventuele bijkredieten als de afgesloten rekeningen dienen volstrekt evenredig te zijn volgens de normen inzake niveau, type en schoolbevolking.

De normen inzake omkadering dienen te worden gerespecteerd. De normen voor het administratief, het paramedisch — verpleegsters en kinderverzorgsters — en het vak-, meesters- en dienstpersoneel dienen volgens de wettelijke overeengekomen verhouding in elke gemeenschap en in elk net te worden geëerbiedigd.

Indien de vaders van het Schoolpact bepaalden en aanvaardden dat bijvoorbeeld, voor het vak-, meesters- en dienstpersoneel de verhouding tussen rijksonderwijs en vrij onderwijs zou zijn 4 tot 3, kunnen wij niet aanvaarden dat op heden deze verhouding 8 tot 3 is. Dat is niet aanvaardbaar en een systematisch en geleidelijk herstel, zonder brusken, van dat evenwicht is een absolute noodzaak. Voor dat alles kan een goed bestudeerd systeem van toegekende enveloppes in verhouding tot het aantal leerlingen misschien wel een oplossing betekenen, wat ook hetzelfde tijd een grotere verantwoordelijkheid van de plaatselijke schoolorganisaties betekent!

Mag ik nog, mijnheer de minister, naar mijn mening drie fundamentele en toch dringende kwesties aansnijden. Meegesleurd als u bent door deze interne problemen van deze mammoetorganisatie die nationale opvoeding is, bestaat het gevaar dat de verhouding van ons onderwijs tot de buitenwereld, tot de sociaal-economische problemen, tot de crisis en de tewerkstelling ons ontsnapt.

Toen in de crisisjaren na 1930, het onderwijs via specialisten uit het Parlement en de regering, mede te hulp werd geroepen, verschenen zeer snel een hele reeks bekende koninklijke besluiten en wetteksten die onder andere de organisatie, de erkenning, de programmering en de subsidiëring van ons technisch onderwijs en beroepsonderwijs, vrij en officieel, hebben geregeld.

Wij kijken nu nog met bewondering op naar dit legistieke werk dat tussen beide wereldoorlogen, maar vooral na de tweede wereldoorlog, sterk heeft bijgedragen tot de economische expansie van ons land en ook van de regio Vlaanderen.

In dit verband doet u eveneens grote inspanningen inzake de hervorming van het beroepsonderwijs, maar er liggen nog een reeks werkvelden

open, als daar zijn: ten eerste, de dringende reorganisatie en dynamisering van het onderwijs voor de sociale promotie; ten tweede, de snelle en efficiënte toepassing van de wet op de verlengde leerplicht en ten derde, een grote opgave, het dringend aanpassen van een aantal opleidingen, vormingen en opties aan de eisen van de arbeidsmarkt om een groeiende discrepantie tussen beide te vermijden.

De sociale promotie zou op zichzelf het onderwerp kunnen uitmaken van een uitgebreid debat. Het is echter duidelijk dat deze onderwijsvorm, die voor velen een tweede kans betekent, en die ook in het kader van de verlengde leerplicht een belangrijke rol kan spelen, aan een grondige hervorming toe is! Hier zal een eenvoudige rationalisatie niet volstaan.

Enkele richtlijnen zouden kunnen zijn:

Ten eerste, een grotere autonomie om niet langer een aanhangsel te zijn van het dagonderwijs;

Ten tweede, groter contact met de realiteit en het bedrijfsleven;

Een veel grotere vrijheid en soepelheid bij de keuze van de leraren die daarin moeten optreden;

Meer specificiteit en doelgerichtheid naar nieuwe programma's, naar nieuwe beroepen, met soepele aanpassingsmogelijkheden aan de vraag.

U ziet dat een fundamentele hervorming van de sociale promotie een zeer belangrijke opgave blijft.

Vervolgens is er de toepassing van de wet op de verlengde leerplicht.

Ik verwijs hier nogmaals naar de zeer pertinente vragen door collega Van Der Niepen gesteld waarvoor in de komende maanden een antwoord moet worden gegeven en een oplossing gevonden.

Wij verwachten dat de erkenningscommissie die moet oordelen over deeltijdse vormen van leren, en samengesteld is uit afgevaardigden van de nationale en van de regionale autoriteiten, zeer snel zal worden samengesteld en operationeel zal worden.

Gesprekken met de Vlaamse Gemeenschap ter zake moeten gevoerd worden en snel tot conclusies leiden. In dit verband herinner ik aan de budgettaire weerslag van de grotere algemene vorming in de middenstandscentra en de noodzakelijke hulp door onderwijs in deze te bieden. Er zijn gesprekken met de Nationale Arbeidsraad over inhoud en vorm van het industrieel leercontract. Verder is er de contactname met het bedrijfsleven inzake technische opleiding van de leerlingen. Kunnen de bedrijven daartoe verplicht worden? Is deze cursist een leerling of een werknemer?

Ik wil de vragen die hier werden gesteld niet herhalen. Uit die twee uiteenzettingen moeten wij toch besluiten dat ter zake snel een oplossing moet worden gevonden. Ik weet dat u op het moment bijzonder veel hebt op te lossen, maar de tijd dringt. Immers, in de praktijk betekent 1 september nog zes en een halve week, want op 1 juli valt er heel wat stil in het onderwijs.

Tenslotte is er het grote probleem van het dringend aanpassen van een aantal opleidingen aan de vereisten van de arbeidsmarkt.

Een ieder is het erover eens dat daar iets moet gebeuren, dat men rond de tafel moet gaan zitten en vooral een beslissing nemen.

Wij vinden de vragen zowel bij de vakbonden als bij de RVA, bij de werkgevers, denk maar aan de inaugurale rede van André Leysen waarin het probleem scherp werd gesteld, als bij de KMO-leiders. Alle sociaal-economisch verantwoordelijken zeggen dat er dringend iets moet worden gedaan om de opleidingsvormen, en diegenen die men na het onderwijs naar de arbeidsmarkt verwijst, af te stemmen op wat de arbeidsmarkt vraagt.

Ik geef één voorbeeld dat mij door de directeur van de RVA-West-Vlaanderen werd meegedeeld. In ons land zijn er meer dan 174 000 jongeren werkloos en toch is in heel West-Vlaanderen als RVA-stagiair geen enkele A2 — metaal, elektromechanicus, offsetdrukker, typist-tekstverwerker, marokijnbewerker, leraar technische vakken zoals schilder, stukadoor, tandtechniker, enzovoort — te vinden.

De directeur citeert 24 beroepen waarvoor er vraag is uit het bedrijfsleven, als stagiair of in een andere vorm. Telkens kon de RVA niet ingaan op die vraag.

Dit zou een toevallig verschijnsel kunnen zijn, maar ik vrees dat ons industrieel-technisch onderwijs met zijn grote inrichtingen waaraan Vlaanderen rijk was, helaas, op de terugweg is en de permanente aanpassing aan de arbeidsmarkt niet kan volgen.

Ik ben geen tegenstander van het VSO maar één van de grote gevaren die als gevolg van de veralgemening van het VSO nu overal opduiken is het teloorgaan van de belangstelling voor de opleiding die gegeven wordt

in de grote industrieeltechnische scholen. In West-Vlaanderen telden deze scholen in het vrij onderwijs bij de aanvang van het schooljaar 1983 meer dan 400 leerlingen minder. Dit is alarmerend. Daar in het VSO, in de gemeenschappelijke jaren, eveneens een minimum van zogenaamd technische opleiding met minimale atelieruipering wordt gegeven, blijven vele technisch begaafde leerlingen dikwijls in de inrichting waar zij hun studies hebben aangevat. In de hogere studiejaren komen zij echter vaak in de zachte opties terecht zoals de menswetenschappen, de biotechniek en zo verder. Zonder op enige wijze deze opties te willen negeren, zal niemand ontkennen dat dit precies de richtingen zijn die op het ogenblik weinig mogelijkheden bieden op de arbeidsmarkt. Elk parlementslid wordt voortdurend geconfronteerd met dit probleem. Heel wat van die jongeren zou via een opleiding in de goed geëquiperde industrieel-technische scholen een openstaande plaats op de arbeidsmarkt kunnen innemen.

Tot slot, mijnheer de minister, wil ik erop wijzen dat uit mijn beperkte uiteenzetting toch blijkt hoe moeilijk uw opdracht is. Ik vraag nochtans met nadruk te willen nadenken en eventueel handelen in de zin van modulatie van het spaarplan — waarvan wij bij de aanvang van deze vergadering enkele gegevens hebben mogen vernemen —: strijd tegen de discriminatie op budgettair vlak tussen Vlaanderen en Wallonië, rijks- en vrij onderwijs, onderwijs van het type I en van het type II, snelle uitvoering van de verlengde leerplicht en grote aandacht voor de concordantie tussen opleiding en arbeidsmarkt. (*Applaus op de banken van de meerderheid.*)

De Voorzitter. — Wij onderbreken hier de algemene bespreking van de begrotingen van Onderwijs. Wij vatten de avondvergadering aan met de uiteenzetting van de heer Hismans.

#### PROPOSITION DE LOI — VOORSTEL VAN WET

*Dépôt — Indiening*

M. le Président. — M. Hismans a déposé une proposition de loi portant exécution de l'article 59bis, § 2, 2°, de la Constitution.

De heer Hismans heeft ingediend een voorstel van wet houdende uitvoering van artikel 59bis, § 2, 2°, van de Grondwet.

Cette proposition de loi sera traduite, imprimée et distribuée.

Dit voorstel van wet zal worden vertaald, gedrukt en rondgedeeld.

Il sera statué ultérieurement sur la prise en considération.

Er zal later over de inoverwegingneming worden beslist.

#### COMPOSITION DE COMMISSIONS

*Modification*

#### SAMENSTELLING VAN COMMISSIES

*Wijziging*

M. le Président. — Le bureau est saisi d'une demande tendant à modifier la composition de la commission de la Défense:

Bij het bureau is een voorstel ingediend tot wijziging van de samenstelling van de commissie voor de Defensie:

M. Eicher remplacerait Mme Remy-Oger comme membre effectif.

De heer Eicher zou mevrouw Remy-Oger als effectief lid vervangen.

Pas d'opposition?

Geen bezwaar?

Il en est donc ainsi décidé.

Dan is aldus besloten.

Le Sénat se réunira ce soir à 19 h 30 m.

De Senaat vergadert opnieuw vanavond te 19 u. 30 m.

La séance est levée.

De vergadering is gesloten.

(*La séance est levée à 18 h 45 m.*)

(*De vergadering wordt gesloten te 18 u. 45 m.*)